



Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IX, nr. 9 (105), septembrie 2025 • Apare lunar

24 pagini

Dragă poezie

O cuvântătoare a încuvântării Mihaela Grădinariu - 55

pag. 5-6



Grigore Ilisei

Grigore Grigurcu



„Aluviunile vieții
peste viață”
pag. 9

Află despre mine că sunt necăsătorit, angajat al unei întreprinderi timișorene.
Deci nu sunt student ori vreun poet de patruzeci de ani tânără speranță a poeziei românești.
Cu toate astea m-am hotărât să-ți scriu pentru a ne da întâlnire
într-una din serile următoare la cafeneaua „TAROM”
Mă vei recunoaște ușor după plete și ceașca de cafea care îmi va tremura în mână de îndată ce mă vei privi puțin mai insistent.
O singură rugămintă aș avea: să nu care cumva să vii îmbrăcată cu vreuna
din rochiile proletcultismului ori în vreo bluziță stil poezie patriotică contemporană
înflorată cu chipurile marilor voievozi ai neamului ori cu vreun sutien
gen articol de pe prima pagină a câte unei reviste literare în care o personalitate
septuagenară dă sfaturi tinerelor condeie cum se scrie o epopee națională
Mi-ar face o nespusă plăcere dacă ai veni într-una din rochiile tale de fiecare zi
sau în pantaloni pentru că de fapt tu ai un trup robust și sănătos și cred că
a cam sosit momentul să-ți schimbi puțin-câte-puțin concepțiile
și să nu te mai bâlbâi prin câte-un poem în care Ștefan cel Mare
și Mihai Viteazul măcelăresc turcii în frunte cu Partidul.
Altfel să știi că îmi va fi sincer rușine să ies cu tine pe stradă
sau să te prezint tinerilor poeți din generația mea care aici la Timișoara
alcătuiesc unul din grupurile cele mai avangardiste din țară.

Ion MONORAN

Liviu Ioan STOICIU Vara scriitorilor	3	Mihaela GRĂDINARIU Poesis	12
Constantin COROIU Criticul și contemporanii săi	4	Marian DRĂGHICI Poesis	13
Gellu DORIAN A venit toamna	4	Nicolae TZONE Poesis	16
Vasile FLUTUREL Geniul eminescian în labirintul codrenian	7	Livia COTORCEA O carte a bucuriei	17-18
Nicolae BUSUIOC Prins în mrejele reveriilor	10	Adrian Dinu RACHIERU Tudor Arghezi și „Anii împotrivirii” (II)	23
Emil NICOLAE Despre cranii, poezie, Pușkin, Calipso și alte „cadavre”...	11	Constantin PRICOP Fundoianu (VIII)	24

„Partea interesantă este că oamenii inteligenți par nebuni în fața proștilor.” Albert Einstein

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITTE (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Nichita DANILOV, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAITTE Din prisosul inimii vorbește gura 3

Liviu Ioan STOICIU Vara scriitorilor 3

Constantin COROIU Criticul și contemporanii săi 4

Gellu DORIAN A venit toamna 4

Grigore ILISEI O cuvântătoare a încuvântării - Mihaela
Grădinariu 55 5-6

Vasile IANCU Un sceptic moderat 6

Vasile FLUTUREL Geniul eminescian în labirintul codrenian 7-8

Leo BUTNARU Para-paremiologic despre geniu 8

Gheorghe GRIGURCU „Aluviunile vieții peste viață” 9

Nicolae BUSUIOC Prins în mrejele reveriilor 10

Emil NICOALE Despre cranii, poezie, Pușkin, Calipso și alte
„cadavre”... 11

Mircea Radu IACOBAN „Furat la revoluție” 11

Mihaela GRĂDINARIU *Poesis* 12

Marian DRĂGHICI *Poesis* 13

Magda URSACHE „Dar tu ai cărțile!” 14

Daniel Ștefan POCOVNICU Republica piraților 15

Liviu APETROAIE Unghiul drept spre rotunjire 15

Nicolae TZONE *Poesis* 16

Livia COTORCEA O carte a bucuriei 17-18

Virgil RAȚIU *Elogiul cititorului* de Zorin Diaconescu 19

Constantin CUBLEȘAN „Eu ocrotesc cuvinte” (Dumitru Cerna - 70) 19

Ion Toma IONESCU Piatra Lotrului 20

Lucian SCURTU Euforii sentimentale 21

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 21

Ioan ȚICALO Cine a scuipat într-o fântână... 22

Flavius PARASCHIV Silozul 22

Emanuel VASILIU Kontinental `25 22

Adrian Dinu RACHIERU Tudor Arghezi și „Anii împotrivirii” (II) 23

Constantin PRICOP Fundoianu (VIII) 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537-5989



Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar
revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM
LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul
redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de
plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale pictorului Val Gheorghiu

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine
în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com,
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk



Nicolae PANAITE

intersecții

Din prisosul inimii vorbește gura

Finalizarea unei activități bine gândită și proiectată este de dorit în mai tot ce întreprindem. Indiferent de domeniu, profesionalismul și expertiza ar trebui să primeze. Astfel, cred că am putea atinge țintele ce ni le-am propus. În mediile sociale, politice, culturale, executive și legislative, așadar, în orice context, respectarea standardelor calității este o necesitate categorică. Numai așa se poate vorbi de ceva dăinuitor. Acolo unde decidenții au moralitatea franjuri, nu-i posibil ca un obiectiv să fie finalizat, conform așteptărilor și la termenul stabilit. Niciodată o investiție, indiferent de natura ei, nu va avea o bună încheiere, dacă cei care o pun în operă au interese conexe divergente; acestea vor duce la nerespectarea setului de norme ce definesc nivelul unui produs.

În sfera politicului, se vede, la noi, de la o zare la alta, care ne sunt destabilizatorii și fariseii ce fragilizează traiectul și proiectele vitale ale României. Distructivii, care au ajuns, vai!, și în Parlament, se manifestă ignobil și fără pic de scrupule. Ei sunt fruntași în disimulare, degradare și prostie, deoarece educația și cultura lor au curenți vizibile și pe întineric. Ipocrizia le este drojdia ce duce la creșterea aluatului fariseic ce vor să-l întindă cu bruta(r)ii fantomei roșii pe vetrele românilor. Printre ei, sunt vreo doi pe care, cunoscându-i, n-aș fi crezut vreodată că pot sta cu toate tacămurile în docarul în(AUR)it.

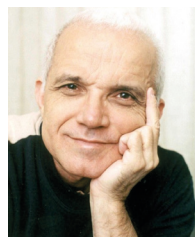
Un filozof, de la începutul secolului XX, a definit moralitatea ca fiind „ceea ce este pe placul majorității”. Soljenițin, celebrul campion rus al libertății, a fost indignat de o asemenea afirmație. „În astfel de condiții”, a scris el, „răul poate deveni bun, dacă obține majoritatea, iar binele poate deveni rău, dacă iese în minoritate”. O astfel de viziune are drept consecință slăbirea moralității. Ea deschide poarta celor mai grave excese și reușește, în cele din urmă, să elimine orice distincție între rău și bine și să reducă la tăcere conștiința. Dacă vom fi *nepăsători*, cu alte cuvinte, dacă nu ținem seama, sau suntem indiferenți față de moralitate și decență, vom suferi consecințe greu cuantificabile. Imaginați-vă că cineva a fost mușcat de un șarpe și că există un ser antivenin care îl poate salva. Dacă aruncă sticla cu medicament, din mânie, sau dacă o scapă și o sparge, omul acela va muri; ar muri și dacă o ține degeaba în mână sau dacă doar s-ar uita la ea. El trebuie să ia serul, nimic altceva nu l-ar putea ajuta.

Se știe: scopul scuză mijloacele. Și această zicere n-o uită niciodată oamenii mici. Oare de ce unii conaționali sunt bolnavi de nostalgia comunisto-bolșevică? Cum de nu au nesocotit *rețetele* trimise de la Moscova în perioada postbelică, pentru ca România să nu ajungă sub mână lungă a Kremlinului, mai bine de 45 de ani? Cum de au ignorat așa de repede metodele de coerciție, după tiparele bolșevice puse în practică de gardienii și instructorii marca Nikolski, aplicate românilor, care și-au păstrat demnitatea, caracterul și principiile.

Cineva a spus: „Iertarea nu este pentru cel ce ti-a greșit. E pentru tine, ca să nu fii robul urii, cât trăiești”. Acest mod de gândire e valabil într-o societate în care părerea de rău și metanoia cresc și livrează semințele vindecării de ură și prostie, dacă de nerozie poate cineva să scape...

Un cuvânt spus la vremea potrivită este ca niște mere de aur într-un coșuleț de argint (Proverbe 25:11). Această asemănare ne ajută să înțelegem prețul bogăției și al frumuseții ce însoțesc întotdeauna cuvintele adevărului. Înainte de a vorbi, orice om chibzuit își alege cu atenție cuvintele. Știm cu toții câtă indispoziție și tulburare pricinuiesc unele rostiri fără judecată, într-un moment nepotrivit. „Toți greșim în multe feluri. Dacă nu greșește cineva în vorbire, este un om capabil de lucruri încântătoare și poate să-și țină în frâu tot trupul[...]”, dar limba niciun om nu o poate îmblânzi. Ea este un rău care nu se poate înfrâna, este plină de otravă și moarte”. Omul pare să aibă din fire înclinația de a vorbi ce nu trebuie... Vorbirea noastră izvorăște din inimă. „Omul bun scoate lucruri bune din tezaurul inimii lui, iar omul rău scoate lucruri rele din visteria rea a inimii lui; căci din prisosul inimii vorbește gura”. Pentru așteptate oportunități este constructiv ca actorii antagonici să conștientizeze ce-i separă și ce-i unește. În atari situații, se pot genera fulgerele bunului simț și considerației. Trebuie doar să se vrea. Spiritele înalte, când greșesc, regretă, apoi își întind mâna...

Liviu Ioan STOICIU



Vara scriitorilor

„Vara scriitorilor”... Unii la mare, alții la munte, o săptămână, zece zile în vacanță, plecați de acasă cu mașina lor personală sau cu trenul, sau cu autocare. După posibilități, „cine mai poate” (are bani, sănătate, vârstă, interes literar). Unii în țară, alții în străinătate (desigur, în Grecia sau Turcia sau Bulgaria). Sau plecați în călătorii (în Occidentul euro-atlantic, în principal). Alții stau acasă și scriu, angajați în proiecte care nu suferă amânare (depinde de „talie” scriitorului, de genul în care scrie). Unii scriitori au organizat festivaluri de literatură în această lună fierbinte de august, la care și-au lansat cărți, alții (admirabili) au rămas de serviciu în redacții să editeze „neîncetat” reviste literare.



Înainte să scriu aceste rânduri, în 18 august 2025, am avut ghinionul să citesc o mizerie de text pe Facebook semnată de un poet premiat de Uniunea Scriitorilor la debutul editorial, Stoian G. Bogdan (în care e atacată jignitor Uniunea Scriitorilor, începând cu președintele ei): „Conducerea de 20 de ani a Uniunii Scriitorilor, care e în mare un grup de bătrâni dubioși care efectiv *sinecurează* Uniunea... care mai organizează una alta în stilul bătrânicos socialist realist care îi caracterizează, duhnind a socialism realist... care la Vila Scriitorilor de la Neptun, Dumnealor, evident, stau acolo cu burse pe care și le dau și sigur nu plătesc nimic... Dar mulți membri sunt foarte bătrâni, media de vârstă în Uniune e 70 de ani, deci e ceva mai mult pentru senectari, fapt care se simte, și cum au sângele stătut, Dumnealor, majoritatea colegilor, în privința cărora nu se respectă prevederile Statutului de asemenea, tac mîlc că își și iau pensile cu bani în plus, datorită calităților de membri ai Uniunii... Și, se știe că bătrânii patriei noastre România sunt foarte corupți, lipsiți de simțul justiției și de eroism, învinși ca ultimii fraieri. De aia trebuie să suportăm noi, adulții tineri, sistemul asta... Pentru mine, ca bărbat, bătrânii ăștia sunt cele mai elocvente modele de Așa Nu! Ūrâți, diformi, perversi, corupți, moștenesc sigur iadul”. Nu pot să cred, încep să mă simt vinovat că sunt la vârsta la care sunt, și să cer iertare. Eu, care credeam că scriitorii și literatura n-au vârstă. Mi-am amintit că fac parte, în ochii tinerilor, dintre cei „expirați” și care nu merită să se bucure că mai e în viață în această lume literară de la noi, de care nu mai au loc „tinerii”. Firește, din ce am citat, trebuie îndreptată prostia penală cu conducerea Uniunii Scriitorilor care stă pe gratis la Vila Scriitorilor de la Neptun. Tarifele cu cazarea și masa la Vila Scriitorilor de la Neptun sunt aprobate anual de Consiliul Uniunii Scriitorilor și nici

un scriitor nu merge acolo pe gratis, fie el și președinte al Uniunii. (Altfel, Varujan Vosganian, ales președinte, își merită soarta, el a dat tonul detestării publice a „îmbătrânirii” Uniunii, impunând „întinerirea” membrilor Uniunii cu orice preț, inclusiv cu prețul lipsei de valoare; tineri premiați împotriva operei *bătrânilor*; a pus *tinerii* pe baricadă în contra *bătrânilor* din Uniune.)

În ce mă privește, „bătrân” cum sunt în ochii tinerilor (nu și în ochii mei), „cu vacanță de pensionar”, mă bucur, după o viață de muncă (am vechime de peste 50 de ani în cartea de muncă; le urez tinerilor să apuce atâția ani de muncă pe câți am lucrat efectiv eu; am fost și profesor suplinitor și miner și încărcător-descărcător la export și controlor de calitate în industria grea, și bibliotecar la o bibliotecă județeană și redactor la revista literară, în întreaga țară) și atâția ani de sărăcie, cum spun, mă bucur să mai urc pe munte, în țară, și să merg la mare la Vila Scriitorilor din Neptun, zece zile. Cât o mai vrea Dumnezeu, încerc în continuare să fac față la toate „vicisitudinile”. Izolat la Brașov, acum, îmi petrec, de fapt, vacanța ultimă... Anul ăsta am urcat singur la vârfuri în Bucegi și m-am bronzat (alături de prozatoarea Doina Popa) pe plajă la Neptun (alături și de Varujan Vosganian, apărut pentru câteva zile la Vila Scriitorilor, modest, prietenos, distins, cum îl știm). De fiecare dată când urc pe munte sau merg la mare mă trezesc într-o altă conjunctură (pe munte, cu atenția mărită la întâlnirea cu un urs pe traseu sau să nu-mi scrântesc o gleznă; peisajul se schimbă de la anotimp la anotimp și pietrele din cale îți înnegresc unghiile la degetele mari ale picioarelor, cum altfel; la mare, valuri mari rostogolite cu nisip, care te pot îneca dacă încerci să înoți; anul ăsta am avut parte de nevralgie și de alergii ciudate, dureroase, tinând cont că masa la Vila Scriitorilor e „ca la mama acasă, bună” și n-a plouat în nici o zi cât am stat, din 1 în 10 august, să-mi fie frig și să-mi afecteze dantura; lasă că anul ăsta am fost Cap Limpede online la revista *Viața Românească* în perioada petrecută la Vila Scriitorilor, programat din timp, și că am venit la mare cu dureri cervicale; per total, trebuia să fiu chinuit de o durere sau alta să mă simt bine la mare, mai e vorbă?), deși mă complac în aceleași locuri. Deplasările în natură, la munte sau la mare, ocazionale, au și efecte terapeutice asupra sufletului-*care-nu-există-în-știință* (mă încarcă spiritual, chiar dacă s-ar putea să fie numai o iluzie).

„Vara scriitorilor”... Unul și altul au plecat în august 2025 „pe lumea cealaltă”, într-o vacanță eternă. Mi se rupe inima, doi critici și esești. Unul bine cunoscut, la 61 de ani, o valoare: Gabriel Coșoveanu (redactor-șef al revistei *Ramuri*, la Craiova; de o rară generozitate). Și altul mai degrabă necunoscut la nivel înalt în literatura română, la 65 de ani, Nicolae Baltă din București (a murit în anonimat, anunțat pe Facebook; „are operă”, în ultimii ani scria proză, roman; am intervenit eu pe lângă Uniune să se încropească un ferpar, neauzindu-se de dispariția lui; scria pe 16 august Mirella Baltă: *Pe 19 iulie, cu ultimele puteri, N.B. hotărâse să plece la Predeal. A rezistat cu greu în tren, apoi în taxi, iar cele 5 etaje aproape l-au terminat, dar era fericit că scăpase de dogoarea, mizeria și hărmălaia unui București pe care nu îl mai suporta de mult. Venise în București cu 3 săptămâni în urmă pentru a încerca să obțină un citostatic „miraculos”. După analize și investigații făcute cu greu, istovitoare, aflase că nu se încadra în protocolul terapeutic. Era prea târziu. A hotărât atunci s-o sfârșească așa cum a scris, așa cum dintotdeauna și-a dorit - în locul tămăduitor pe care îl iubea, singur și liber. Trei săptămâni a rezistat, nu știu cum, abia atingându-se de mâncare, pe care în schimb o visa în fiecare noapte. Când s-au împlinit acestea, tot într-o zi de sâmbătă, 9 august, a clacat și m-a rugat să chem salvarea, care l-a dus la Brașov, unde, pentru 36 de ore a cunoscut spitalul cu tot ce însemna pentru el - suferință, umilință, neputință). Dumnezeu să-i odihnească!*



Criticul și contemporanii săi

În prodigioasa bibliografie a criticului și istoricului literar *Constantin Călin*, de la plecarea căruia dintre noi a trecut, iată, un an, cele două masive volume intitulate *Cărți din ziar* ocupă un loc important. Al doilea volum cuprinde: *Pagini de critică și istorie literară*, ordonate în trei secțiuni. Cea dintâi, rezervată *Raftului de critici, istorici literari, esești*, în care sunt înșiruiți 36 de autori, este și cea mai omogenă valoric în comparație cu, de pildă, cea a *Poeților și prozatorilor* unde, pe lângă nume de prim-plan sau cel puțin onorabile ale literaturii noastre contemporane, este și destulă caracudă, și nu neapărat în sens junimist. Mi se pare de înțeles de vreme ce autorul și-a propus să dea seamă în *Cărțile din ziar* de întreaga-i prestație publicistică întinsă pe mai multe decenii privind fenomenul literar românesc de după anii '60 ai secolului trecut. Judecățile de valoare, în majoritatea lor formulate „la cald”, unele, firește, nevaldate pe deplin în timp. Sunt texte apărute în reviste de cultură precum, *Ateneu*, cele mai multe, *Cronica*, *Tomis*, *Caiete botoșănene*, *Sinteze*, *Vitraliu* și în gazete locale: *Steagul roșu*, *Monitorul de Bacău*, *Deșteptarea*, *Ziarul de Bacău*. Intervențiile polemice, criticul le expediază la subsol, probabil pentru a sublinia și în acest mod, și pe bună dreptate, precaritatea intelectuală sau veleitarismul celor vizați. Este remarcabilă hărnicia condeiului lui Constantin Călin ilustrată de „cărțile din ziar” și, mai ales, e remarcabil faptul că autorul lor a respectat și respectă cu strictețe principiile pe care însuși le enunță în exercitarea „unei «critici mărunte», directe, explicite, îndrumătoare” ce presupune „să scrii simplu, agreabil, dezinvolt, dar nu superficial; să nu te transformi în agent publicitar” și să-i respecti codul etic care „interzice laudele pentru prostie și denigrarea frumosului”. Criticului și eseistului, mereu preocupat să releve și figura omului care a scris cartea sau cărțile comentate, îi reușesc expresive și uneori memorabile schițe de portret, datorită talentului narativ și îndubitabilei sale vocații de moralist. Apoi, Constantin Călin este dintre

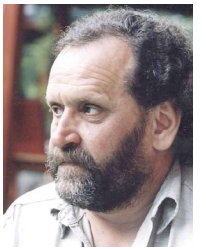
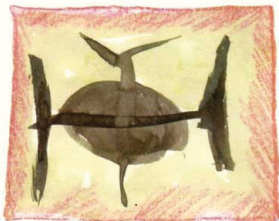
cei ce par să confirme o idee a lui Eugen Simion: „Au dreptate totdeauna cei care scriu bine și sub veghea conștiinței morale”. Pentru că veni vorba, iată cum îl caracteriza pe autorul vastei panorame *Scritori români de azi*, în 1985: Eugen Simion este „în ciuda înfățișării sale zvelte, o natură puternică și rezistentă, în plus el pare convins că, pentru a intra în conștiința publicului, un autor contemporan trebuie să scrie mult. Nu știu exact ce rol au pentru dânsul voința, disciplina, presupun totuși că abundența textelor sale nu se datorează în primul rând acestora, ci ușurinței de a scrie, care rezultă din fericita adevăre a mijloacelor de expresie cu natura sa. Dacă talentul său ar fi fost orientat spre lucrări de detaliu ori de sinteză, atunci, desigur, opera sa ar avea proporții mai reduse. A prevalat însă vocația de constructor, care exclude modestia și reținerea în fața materialelor”. Au trecut de la producerea acestui text 40 de ani, timp în care opera lui Eugen Simion a căpătat noi dimensiuni, ea îmbogățindu-se și cu importante „lucrări de detaliu ori de sinteză”. Oricum, Constantin Călin a văzut bine, relevând una din trăsăturile definitorii ale personalității celui ce, la data comentariului, tocmai ne oferise prilejul să reținem *Dimineața poezilor*, una dintre puținele noastre dimineți neratate –, și anume vocația de constructor. În același „raft” al lui Călin este prezent istoricul *Alexandru Zub*, al cărui stil – scrie criticul – „e suma unor însușiri eminente: erudiție, memorie asociativă, spirit critic, talent narativ. Ele funcționează grupat, simultan, armonios, la nivelul fiecărui paragraf, al fiecărei fraze. Stilul se întinde de la tematică la limbă; se vede în adevărate la subiect, în largimea orizontului științific și cultural, în diversitatea analogiilor, în coerența judecării faptelor, în acuratețea generală. Cunosător deplin al «secolului istoriei» (secolul XIX), dar, prin figurile cele mai importante, și al secolului XX, istoriograful impresionează prin seriozitatea demersurilor (...) În concepția sa, istoriografia e mai mult decât o trecere prin cărțile de istorie: e «lectură a lumii» (...) Emanatie a unei personalități complexe, superior dotate, stilul lui Alexandru Zub și-a găsit ilustrarea și în activitatea sa de conferențiar: vorbește precum scrie, adică

oficiază cu demnitate, păstrând ținuta reflexivă și distincția”. Nu putea lipsi, firește, din „raft” Nicolae Manolescu, pe care, mărturisește Constantin Călin, l-a întâlnit numai de vreo 4-5 ori, schimbând cu el doar câteva fraze convenționale, de fapt niște simple saluturi. L-a urmărit însă, cum precizează, de la distanță și l-a ascultat vorbind în cadrul unor reuniuni și colocvii scriitoricești. Profilul pe care i-l trasează mi se pare admirabil: „Din figura sa cu un început de ascetizare, ochii, profunzi și neliniștiți, îi exprimă, mi s-a părut, cel mai bine, mobilitatea gândirii și a umorilor. Într-adevăr, el nu confundă importantul cu seriosul, se concentrează și se conectează rapid, trece cu o uluitoare ușurință de la starea polemică la amuzament, schimbă grimasa în zâmbet, sau invers. Văzându-l cum imediat după o dispută cu unul din cei mai obstinați adversari ai săi se relaxa chicotind subțire la gluma nu știu cui, mi-a venit în minte una din remarcile pe care le făcea Anatol France în legătură cu Jules Lemaitre: «Ce lettré, qui a pris tous ses grades, jette volontiers en l'air son bonnet de docteur et s'amuse ça et là des espiègleries d'écolier». Ca și autorul seriilor de studii și figurine *Les contemporains*, cu care se aseamănă în unele privințe, Nicolae Manolescu manifestă în comportamentul și în activitatea sa literară o suplețe și o varietate extraordinare

Alți critici, istorici literari și esești despre care Constantin Călin a scris la gazetă în diferite momente ale evoluției lor sunt, din generația anterioară celei căreia îi aparține: *Perpessicius*, *Vladimir Streinu*, *Al. Piru*, *Constantin Ciopraga*, *I. Negoșescu* sau *Ștefan Augustin Doinaș*, iar dintre congeneri: *Laurențiu Ulici*, *Al. Călinescu*, *Theodor Codreanu*. Istoricul literar constată nu fără o undă de regret că I. Negoșescu nu s-a bucurat de popularitatea cuvenită. Spre deosebire de alți critici din generația sa, precum, de pildă, *Al. Piru* și *Adrian Marino*, Negoșescu, s-a menținut la latitudinea unei nobleți vecine cu nepopularitatea”. Citatele pe care I. Negoșescu – critic care „oficiază la cota solemnității” – le dă

din opera lui Lovinescu, el fiind, de fapt, așa cum s-a remarcat, un călinescian în ceea ce privește arta și plăcerea de a cita, ca, de altfel, și „continuator al unora dintre interpretările călinesciene”, îl fac pe Constantin Călin să se gândească „la felul în care ar arăta o antologie a poeziei românești” alcătuită de analistul postumelor lui Eminescu: „Ar fi – îmi permit să cred – o operă ireproșabilă sub raport estetic”. În 1970, comentând volumul *Însemnări critice*, cronicarul revistei *Ateneu* scria fără ezitare: „critica lui I. Negoșescu reprezintă o orientare de avangardă și relevă un alt destin literaturii autohtone”, apreciind că: „Examenul suprem al acestei orientări îl va da o operă de sinteză”. După 45 de ani de la formularea acestei prezumții, putem lesne constata că, prin cărțile sale, rafinatul critic a dat doar fragmente dispartate dintr-o originală *Istorie a literaturii române* pe care, neîndoios, a avut-o în vedere. Unul dintre criticii contemporani despre care Constantin Călin scrie cu vădită simpatie intelectuală este *Gheorghe Grigurcu*. Ceea ce admiră, între altele, la confratele său dintr-un alt târg, unul de mai la sud, este portretistica. Citează, de pildă, cu voluptate „tabloul”, cu termenul pus, firește, în ghilimele, pe care Grigurcu i-l pictează lui Andrei Pleșu. O face „încântat de tehnica în care este executat” și de „materialul” folosit: „un amestec subtil de uleiuri și acizi”. Nu mă număr printre simpatizanții lui Grigurcu, altfel critic, nu și poet, reputat și condei adesea scripitor, fiindcă nu-mi plac deloc procurorii literari și detractorii marilor scriitori români, dar portretul nu doar moral, deși în primul rând moral, pe care i-l face lui Andrei Pleșu, reproduc în extenso de Constantin Călin, este antologic. Îmi pare rău că nu dispun de spațiul necesar pentru a-l cita aici în integritate, căci fragmentar nu și-ar avea rostul. Asta nu înseamnă că sunt de acord cu toate tușele tari din acel portret. Apoi, a-l considera pe Pleșu „legatar” al lui Ralea, Călinescu sau Camil Petrescu, chiar dacă numai dintr-o perspectivă morală – oportunism, tranzacționism etc. –, mi se pare de-a dreptul abuziv. Grigurcu „împinge” personajul portretizat mult prea sus, la nivelul ameișitor și intangibil al unei elite intelectuale singulare.

Constantin Călin CĂRȚILE DIN ZIAR II Pagini de critică literară

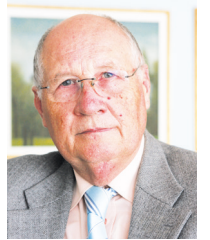


A venit toamna

Au trecut așa de repede, anul acesta, primele opt luni, încât, iată, dintr-odată, a venit toamna. Totdeauna când intru în acest anotimp, simt în aer o altfel de lumină. Ochii mei obosiți se împrăpătează cu mierea ei aurie, iar liniștea sufletului începe să o ia razna. Pare că totul este spoit cu aur. Până când și sufletul se simte aurit, iar sângele tot e numai din aur. Și, fără să-mi impun, îmi aduc aminte de poezia lui Arghezi: „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă/ Sufletului nostru bucuros de moarte.” De ce o fi fost Arghezi, când a scris această poezie, bucuros de moarte? Cum poate fi omul bucuros de ceea ce este lipsit de viață, de lumină, de sens? Poate că pentru că atunci totul în natură se pregătește de moarte, de așezarea în așteptarea vieții. Că, nu-i așa, tot ce moare în natură, reînvie, revine la viață. De ce n-o fi scris Arghezi și versuri la fel de frumoase despre primăvară, când sufletul nostru este bucuros de viață? I-o fi lăsat lui Bacovia această datorie, el, poetul vremii mohorâte, în ale cărui versuri sicriile de plumb plutesc prin orașul toropit de căldură, iar verdele crud, pe care-l vede, îl aude este acea bucurie care învinge moartea care bucurase sufletul arghezian toamna trecută. Și totul este privit prin acest spectru al trecerii vieții spre moarte, în anotimpul în care „Palid așternut e câmpul de mătase/ Norilor copacii le urzesc brocarde.” Totul este atât de firesc, de clar, în ceea ce urmează în această poezie, declarată a fi una din cele mai frumoase poezii ale lumii, încât ori de câte ori ai citi-o sufletul tău trepidează, înfloresc în colurile acelea blânde ale melancoliei. Și continuă: „Casele-nșirate ca niște ulcele/ De vin învechit pe fundul lor de lut/ Stau pe țarmu-albastru-al râului de soare/ Din mocirla cărui aur am băut.” Asocieri de imagini, pe care numai harul unui poet ca Arghezi le putea face. Suferințe adunate în sufletul lui bântuit de mușcăiurile închisorilor și al unei lumi lipsite de sens, toate s-au adunat aici, în această poezie doar de patru strofe, în care nimic nu este în plus, nimic nu este în minus. Și iată imaginile unei atmosfere ce duce spre moartea naturii, spre puritatea iernii, din care toate vor reînvia în primăvara ce va urma: „Paserile negre suie spre apus/ Ca frunza bolnavă-a carpenului sur/ Ce se desfrunzește risipind în sus/ Foile-n azur.” Totul este posibil din acel moment: „Cine vrea să plângă, cine să jelească/ Vina să asculte-ndemnul ne-nțeleș/ Și cu ochii-n facla plopilor cerească/ Să-și îngroape umbra-n umbra lor în șes.” Ce toamnă o fi fost atunci, ce trăise atât de intens poetul, de constatare că „niciodată toamna nu fu mai frumoasă”? Nimeni nu poate ști, nici numi momentul acelei toamne. Doar anotimpul în sine a putut provoca o meditație lirică atât de pură, încât nicio întrebare nu-și mai are sens. Când ai astfel de frumuseți la îndemână, nu-ți mai trebuie nimic, încât, cu speranțe înecite, sufletul devine „bucuros de moarte”, de așezare în așternutul pur al așteptării reînvierii vieții.

Totdeauna când vine toamna, și în viața mea, iată, a venit a șaptezeci și doua oară, sufletul meu se încarcă de aerul acestei poezii și, astfel, nu are cum să nu întinerească peste iarnă, în așa fel ca la primăvară să se bucure de viața ce părea a se duce pentru totdeauna toamna trecută. Mă gândesc atunci și la alți poeți care au scris despre toamnă, le recit în gând versurile: „A venit toamna, acoperă-mi inima cu ceva/ Cu frunza unui copac sau mai bine cu inima ta.” Și cum să nu te emoționezi la așa ceva, în așa fel încât să-i vezi chipul lui Nichita Stănescu alături de cel al lui Arghezi, bucuros de viață, de iubire, dar și de moarte... Oare de ce Eminescu nu i-a dedicat versuri toamnei? Te întrebi, când vezi atâta poezie risipindu-se în cuvintele unor poeți care când scriu nu trăiesc, ci se risipesc în nimicuri. Lista poezilor care au scris versuri frumoase despre toamnă nu este prea lungă, iar în fruntea acestei liste stă Arghezi, care spune „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă/ Sufletului nostru bucuros de moarte.” Te oprești în loc, să nu strivești cu respirația ta aerul acesta de miere, pe care și toamna aceasta l-a adus odată cu poezia atât de frumoasă a poetului căruia viața i-a oferit de toate, încât, iată, ajunge până la noi prin această poezie atât de frumoasă.

Și atunci mă opresc și zic: dacă nu puteți scrie versuri mai frumoase ca acestea, nu e nimic, citiți-le pe cele ale lui Arghezi și vă veți umple sufletul de frumusețe!

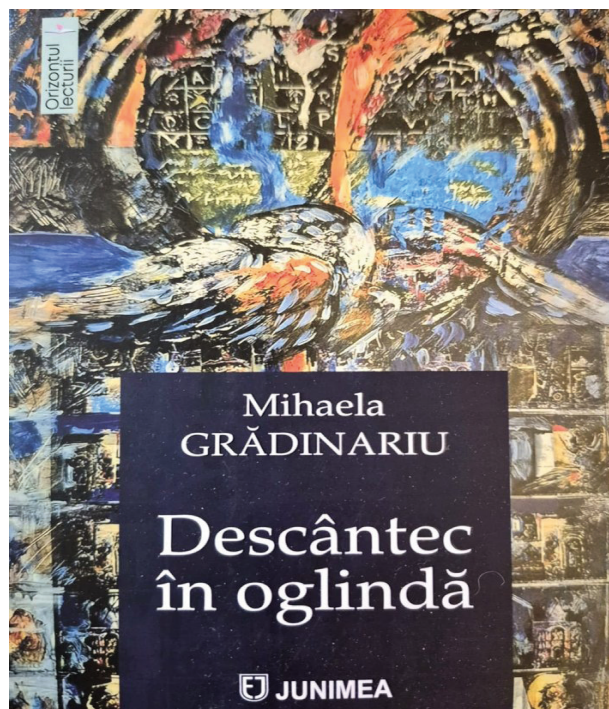


O cuvântătoare a încuvântării - Mihaela Grădinariu 55

La început de septembrie 2025, psalmista stranei cuvântului, în vers, viers și cuvântare parcă omiletică, Mihaela Grădinariu, intelectual autentic, trăitor departe de lumea dezlănțuită, într-un sat cu pecete de sihăstrie voievodală, Râșca, și-a așezat în colierul invizibil ce-i împodobește făptura pământeană o cifră pereche, 55. Odraslă a unor dascăli înzidiți în lumea rurală, cu satul în glas, aidoma poetului din Riazan, neperechele Esenin, a primit de la părinții săi, Ioan și Zenovia Țicalo, darul și harul cuvântului cântător prin toate strunele sale. Habar nu am dacă acesta s-a găsit cumva pe tablaua aceea cu tot felul de lucruri totem, pe care prunca trebuia să pună mâna, prevestindu-și sortirea vieții și a destinului. Era însă neîndoiește că aveam de a face cu un legat testamentar, târzior plinit. S-a întâmplat aidoma cu acele plante care au nevoie de ani și ani ca să înflorească, dar odată petrecută această deschidere de corolă, ea răsplătește cu tăria parfumurilor sale răbdarea fără de cusur a grijitorilor frumuseților rare. Se vede că și în cazul unor meșteri ai cuvântului evoluția e necanonică, ieșită, deci, din reguli, cu zbuclnire surprinzătoare, neașteptată, într-un moment prielnic, hotărât de pronie și produs în urma unor acumulări pregătitoare necesare. Nu-s puține exemple de această natură și cel mai elocvent din literatura noastră este cel al lui Tudor Arghezi. Când răsar pe boltă asemenea stele, acestea chiar luminează. Sau altfel zis, au ceva de spus. În această paradigmă se înscrie și traiectul creator al Mihaelei Grădinariu, care s-a ivit ca de nicăieri în peisajul revuistic, la „Cronica veche”, revista păstorită de regretatul Nicolae Turtureanu, unde a dus-o, recomandând-o cu reputația de exigentă proverbială, profesorul ei de la masterat, Mircea Ciubotaru. Avea în jur de 40 de ani, nu publicase nimic, dar talentul ei, pânguit prin școlirea serioasă la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni și apoi la Universitatea Iașilor, unde a urmat Litere și Teologie, își cerea dreptul la exprimare. Climat cultural ieșean de la revistele „Cronica Veche” și „Expres Cultural”, unde a fost poftită să colaboreze de Nicolae Panaite, i-a îngăduit fericit să-și desfășoare aripile și să zboare. Sălășluia în ființa ei o energie fremătătoare și o dorință parcă nesățioasă de manifestare spirituală. Recupera miraculos timpul pierdut. Plecase proustian în căutarea acestuia. Vizitată de muze, Mihaela Grădinariu dădea curs mai ales chemării eului său primordial, cel al lirei, al poeziei, care o scia, spre a apela la o aserțiune critică uzitată. Dar o colinda și dimonul hermeneutic, dovedind spirit analitic, dreaptă judecată și iscusința diagnosticelor adevărate. Se consacra repejor ca un condei critic redutabil și contribuia prin cronicile sale de regularitate la resuscitarea îndeletnicirii de cronicar literar, căzută cam în desuetudine după 1989. Toate aceste radiografii critice au fost strânse într-un tom ca un Ceaslov, „Descântec în lumină”, publicat în anul 2024 la Editura Junimea, să dea seama și de această dimensiune a personalității sale. Concomitent, cuvântătoarea încuvântării își încerca cu succes puterile și pe tărâmul istoriei literare, într-o cercetare atotcuprinzătoare a unei figuri importante a literaturii române, Alice Botez, o prozatoare a introspecțiilor psihologice de mare finețe, peste care se așternuse uitarea. Acest demers recuperator a luat și forma unei teze de doctorat, susținută cu succes la Universitate, și care ar trebui să se regăsească într-o carte, ce va fi indiscutabil, de se va alcătui, una de referință. Diurn, Mihaela Grădinariu își rostuiește exemplar misia, aceea de dascăl de vocație, dăruit elevilor săi, pentru care se jertfește spre a-i scoate la lumina cărții, rațiunea alegerii să predea la țară, acolo unde e trebuință mare de modelatori veritabili. E, de altfel, suflet din sufletul comunității. Cântă la strună și e inima suflării parohiale a satului Jahalia, comuna Râșca, a cărei existență solidară amintește de frățietatea creștinilor din primele veacuri ale Bisericii. E peste tot acolo unde e nevoie de un sfat, dar și de o faptă. Caută și găsește talente, cristalizează și conduce formații artistice, ce-s faima comunei Râșca în țară și în lume. În tot ceea ce întreprinde e dăruire și har. Jucându-se, acele delicii ludice ce-i definesc

felul de a fi, Mihaela Grădinariu se autodefinește ca „pădureață”, „aspidă”, singuratecă, dar în realitate e tocmai pe dos, luminoasă, iubitoare a semenilor. Vrea să-i facă fericiți clipă de clipă. Toate nu sunt decât un fermecător joc de-a v-ați ascunselea, în care protagonista jinduieste, de fapt, să i se descopere mierea din fagurele sufletului.

Te minunezi cum o făptură poate duce atâtea, rămânând dreaptă și mereu la datorie. Dar dintre aceste oficeri, căci despre așa ceva este vorba, cea pe altarul poeziei e cea mai sfântă dintre toate. Poeta se călătorește în acele momente de dicteu parcă divin pe alte tărâmură, cele de poveste, peste mări și țări, și acolo, ca un alchimist, cum o caracterizează cu întemeiere criticul Adrian Dinu Rachieru, dă naștere, într-un demers combinatoriu, potrivit observației unui rafinat degustător de arome poetice, Marian Drăghici, la o substanță poetică ce este a ei și numai a ei. Poeta intră într-o stare a transfigurării în care cheamă la apel un fond lexical ancestral, căruia îi conferă iar tinerețe fără bătrânețe, logodindu-l cu limbajul de azi, polizat artizanal să străluce cu înnoită expresivitate. Cuvintele altfel potrivnice se împreună să toarcă firul pentru pânza frumuseții. Și ideile, cele ce-s coloanele acestei zidiri de artă

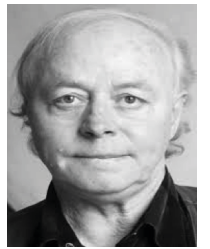


poetică, deși, prin tradiție, ai zice că sunt gata de sfadă, se duelează într-o biruință mesajului, a ceea ce aedul vrea să lase cu limba ca de moarte ascultătorului cititor. E rostire a gravității, a gâlcevii trupului cu sufletul, a îndoielilor care macină vieți, existențe. Mihaela Grădinariu e incantatorie în viersuirea sa, dar poezia ei nu e una să sune dulce la ureche, ci să răscolească profunzimi ființiale, să îndemne la meditație, la catharsis. Fiecare carte de poezie, începând cu cea de debut din 2012, „Biserica de cuvinte”, continuând cu „Frigul din clepsidră” (2013), „Risipiri în alb pe alb” (2014), „Aspida mireasă” (2015), „Urechea lui Malhus” (2017), „Oglindă pentru spaimele luminii” (2020) și „Die Wörterkirche”, traducere în germană de Christian W. Schenk, Dionysos Verlag, Boppard am Rhein (2022), adaugă valori noi acestui discurs liric de o firească singularitate, una necăutată, mărturisitoare a eului cel mai de adânc. Ultima apariție, cea din 2023, „Vindecă-mă, moarte, de viață, cu un poem”, carte editată de Junimea, este și un manifest poetic. Transpare din fiecare poezie, în acea rânduire de curgere de la o moară de apă, noima acestei abordări poetice ce-i una a singularizării, fără de rupere de un context literar căruia poeta îi aparține. Crezul poetic contrapunctează fiecare vers. E credința fierbinte în puterea vindecătoare a poeziei, atașamentul la viziunea dostoevskiană a frumuseții care va salva lumea.

Mihaela Grădinariu scrie spre a incita, a scoate din inerție. Însuși titlul acesta parcă te provoacă să-i dezlegi sensul, acel miez tâlcuitor. Pare un non sens ca moartea să te vindece de viață. Dar parcurgând poeziile, ciclurile, cu subtextualitatea lor grăitoare, are loc deslușirea, și se luminează calea. Procesul

acesta de decantare, de limpezire, l-a străbătut însăși autoarea, confruntată cu o experiență tragică. Spectrul morții se abătuse asupra-i. Bătuse ora unor examene severe, fără de cruțare, în care treci în revistă tot ceea ce ai trăit și poate vei mai experimenta. În timpul acestor introspecții traumatizante pogoară peste tine simțământul că, glăsuind, torcând din fuiorul poeziei, dintr-o dată te vindeci, te mântui de „urâciunile vieții”, după formularea poetei. Și nu mai întrezărești doar limanul și trecerea pe celălalt tărâm, unde va avea loc Învierea întru veșnicie. Domnul îți dă semne că sorocul nu a venit și că e vremea curățării în duh, acea tămăduire cu jertfa de slujire a frumosului. Și aedul psalmodiază ca în aceste stihuri din prima secțiune a cărții, „Hrânind apocalipsa”: „Vindecă-mă, moarte, de viață, cu un poem, / Răsăritul de mâine scâncește-n cenușă, / Între departe și-aproape nu mă tem, nu mă tem, / Din icoana crăpată răsare o rujă, / Voi fi un spin înfipt în coasta-nviață, / O părere de flacăra cântând pe un ram...” . Norii cei negri se apropie de pământ, prevestind apocalipsa, fantasmale cuprind cu lianele lor făptura, cercând să o sugrume, o împresoară, și din această înclăstare a sfâșierii se iese la Lumină pe aripile versului, ale frumosului, care biruiește „moartea cucuvea”. Poeta apucă pe cărările existențialismului, nu cel sartrian, al „greții”. Pășește, e drept, pe tărâmul acestui curent, dar pe cealaltă față a lunii, opusă marelui și scepticului francez, îmbrățișează preceptele existențialismului căruia i-au dat întemeiere Dostoievski, Unamuno și Camus, spoveditori ai sentimentului tragic al existenței, văzând izbăvirea în atingerea sublimității prin harul divin ale izvodirii minunăției prin cuvânt. Desigur, e o cale a zvâcolirilor sufletești, de conștiință, dar e singura dăruitoare a „reînvierii pământene”, ca o pregustare a celei cerești. Întru atingerea căreia „Întocmim ceasloavele dimineților supuse”. Și ne purtăm degetele pe strunele lirei, îndepărtând fantomele care-și aruncă năvoadele. Răsună acorduri de bocet, jeluiri ale durerilor abisale, în preajma morții care nu mai e ceva abstract, ci devine palpabilă. O poți atinge și zice că este. Dar o alungi cu licărirea speranței, pulsând diamantin în vers. „Necuprinsul cuprins, împodobit cu mărgelă, / Ca o cămașă de mire fără stăpân. / Mângâi o mânecă goală, cu palmele grele, / Palme de lut și de vorbe cioplite. / Să nu mă lași, strigă timpul mereu mai subțire, / Mai am o îmbrățișare de dat, numai una. / Peste trupul flămând iau cămașa de mire / Și pășesc în icoana crăpată, împreună cu tine...” (Secțiunea „Cursă, răsplătire și sminteală”).

Moartea e biruită prin poem. Rostirea e incantatorie, cuvintele cântă și dănuie cu o forță de seducție ce pare a poveștii de demult, a celei orientale, care fascinează și prinde în mreje, ca în Sheherezada, unde cel pregătit să poruncească uciderea a fost luat ostatec de minunăția zicerii mizerie, după spusa poetei. Firul se deapănă atât de ademenitor, încât regele Shahryar parcă o imploră pe magiciana băsmuirii nu cumva să se oprească din povestitul fermecat, chiar dacă ziua se face noapte și noaptea zi. Aidoma și poeta izvodește poem după poem, alungând nălucile, spaimele lumii în acel galop al facerii „înspre pomul din rai”. E o poezie a negurilor și pătîmirilor, dar prin care se săvârșește acea curăție psalmică, întru nuntirea vieții ce fi-va, la ceasul sortit, în Împărăția cerească. Versurile au cadentă rugătoare, sunt invocatoare, ceea ce le dă puterea vindecătoare, aceea a cufundării în cristelnița botezului de toate relele de pe fața pământului. Citindu-le în năvala lor tălăzuitoare, mi-am amintit de o faptă poetică asemănătoare, cea a Ștefanei Velisar Teodoreanu, dintr-un moment de mare cumpănă, după moartea lui Ionel în năprasnica viforită a anului 1954, cu zăpezi mai înalte decât casele cele mai răsărite, când din ochii ei săreau jerbe de scânteie. Sadoveanu o luase sub aripa lui protectoare de Uriaș, cum îl dezmiarda Lily Teodoreanu. Îi pusese la dispoziție Casa de la Vovidenie, Neamț, și acolo, în cuibul acela de liniște, femeia aceasta lovită așa de crunt de soartă se pornise să-și plângă durerea pierderii a ceea ce-i fusese mai drag pe lume, scriind poeme ale jelaniei, grăind smerită cu Dumnezeu. Bocetele acestea,



Un sceptic moderat

„Cântece ale vădanei”, cum mi-a mărturisit autoarea la Văratec, când le-am înregistrat, în 1980, că le intitulase, așezându-le între tartaje de dosar, au apărut apoi în 1981 într-o ediție mult cenzurată la Editura Minerva sub numele de „Șoapte într-un asfințit”. O a doua ediție s-a tipărit la Editura Apollo în 1993, cu doi ani înaintea plecării la ceruri a scriitoarei în 1995. Le-a scris, clamându-și tragedia, și biruind marea suferință ce fusese gata să-i curme viața. O trăire similară a avut și poeta Mihaela Grădinariu. Prin poezie, ea a îndepărtat moartea, spulberându-i aripile. Cântul său a îndreptat-o spre țărnul salvator atunci când totul părea pierdut.

A turna în vers aceste frământări existențiale, a le dezghioaca miezul cu tâlcuri profunde, cere har să ajungi la întrupare artistică. Poeta are uneltele trebuitoare. Se bizuie pe un bogat zăcământ de idei și sentimente, nutrit din lecturi temeinice, alăturat unui spirit de observație pătrunzător al esențelor. Stăpânirea artei poetice îi îngăduie să dea viață ideilor și trăirilor. Instrumentarul său prozodic e natura sa însăși, căreia îi sporește caratele, săpând în straturi bătrâne de lexic și obiceiuri omenești și relevându-le troienitele splendori. Timbrul liric dobândește unicitate prin îmbrățișarea încuvântării. Totodată, Mihaela Grădinariu cultivă măiestru, în postura sa de cuvântătoare la altarul poeziei, împreunările oximoronic ale cuvintelor. Verbul poetic, unul al desțărnutelor și insolitelor asocieri, are dogoare de simțire și scânteiere de gândire, răsfrântă asupra cititorului și ascultătorului, care nu rămâne inert, ci intră în rezonanță, aderând cel mai adesea, sau polemizând cordial ori țepos, după fire și nărav. Are însemnătatea sa în înobilările de expresivitate și de substanță ideatică apelul la o formă originală de textualism. În textura poemelor își găsesc loc fericit și tâlcuit citate din scrierile sacre, cu splendoarea lor diademică.

La un pod invizibil moartea așteaptă să vămuiască. Poeta nu vine cu țechinii peșin, ci cu o carte, de fapt un poem, unul de lungă respirație, și cu o jalbă-n proțap, aceea de a o vindeca de viață. De o asemenea cerere n-a avut parte în veșnicia ei moartea, că rămas-a fără de grai. Și atunci au pornit a răsuna versurile și negrăirea a devenit uimire. Uimirea ochilor care spunea: «Dar te-ai vindecat tu însăși, împrăștiind cu lăra, ceea ce urâtește existența». „Aproape, moarte, aproape, / Cu urechea pe sub ape, / Lutul nu mă mai încape, / Cerul-n palmă vrea să scape, / Raiu-n două dă să crape, / Aproape, tot mai aproape... / Departe, moarte, departe, / De mine să nu ai parte, / Viață fugărită-n carte, / De din zori și până-n noapte / Mașteră fără de lapte, / Crengi cu poame crude-coapte / Răstignescu-mă pe-o parte, / Tot pe coasta cea pustie, / Aripă și poezie, / Iar un înger frățior / Trâmbitează dintr-un nor, / Din amiaza potcovită, / Închinare și ispită, / Din amiază mărgioară, / Închinare și povară, / Închinare pe sub ape... / Aproape, moarte, aproape...” (Secțiunea ultimă a cărții, „Aproape înțep, aproape”)

La această împerechere a cifrei lustrului, Mihaela Grădinariu și-a așezat pe colierul împodobitor boabele de mărgărit ale poemului. Cel tămăduitor al urăciunilor vieții. Într-o biruință nu cu sabia, ci cu minunăția poeziei. Putere multă cuvântătoare în lupta bravă de scoatere la lumina zilei prin încuvântarea cea sălășluitoare în ființa sa a sublimităților din împărăția fără de hotare a poeziei.

Până la întâlnirea noastră față la față, îi citisem câteva din cărți, „Mitologii subiective”, „Apărarea lui Galilei” ș.a., scrieri eseistice, mustind de erudiție captivantă, cu pagini în care găsești multe cugetări cu sens aforistic, multe ziceri paradoxale, la fel de acroșante. Dar și mai recent, îi citisem și romanul „Viața pe un peron”, i-aș zice, un roman-parabolă a cărui poveste poate fi expusă în câteva pagini. În mare măsură, cartea e a unui autor înclinat puternic către confesiuni. Pe lângă calitățile prozelor sale, ne referim, în genere, la eseistică, memorialistică, romane, atribute menționate mai sus, plus stilul elegant, am descoperit în acest original scriitor filonul moralistului lucid, un moralist superior, sceptic, în sensul în care vede scepticismul filosoful David Hume. Adică, acel scepticism temperat. E vorba, ați înțeles, desigur, de Octavian Paler.

Eram redactor la un ziar județean, în *târgul pierzaniei*, cum i-am spus, în mai multe proze de-ale noastre, unei așezări în care am avut puține bucurii. Și în care am plonjat într-o împrejurare regretabilă, fără noroc. Într-o vreme în care, probabil, și Gheorghe Grigurcu numea locul pripasului său Amarul Târg. Vine în acest *târg* Octavian Paler, deputat de Vaslui al Marii Adunări Naționale, acel fantomatic parlament, controlat, știm toți cei care am trăit timpurile nefaste, de același partid unic. Șeful gazetei județene mă desemnează să-l însoțesc pe *deputat* la întâlnirile sale cu alegătorii. De ce fusesem eu cel ales în acea misiune, recunosc, și acum, peste atâta pustiu de vreme, onorantă, chiar foarte plăcută? Colaboram, din când în când, la „România liberă”, în ideea, aproape iluzorie, că voi putea fi angajat, cândva, la acest prestigios ziar central. Lucrasem trei ani și ceva și la „Scânteia” și puteam face diferența dintre cele două mari cotidiane. De altfel, făcusem câteva demersuri pentru a pleca din *târgul pierzaniei*. Toate, blocate de satrapul *apartcik* al presei, învățământului și culturii județului. Un fost pădurar, stricat, moralmente, până în măduva oaselor. Acel șef al gazetei credea că, publicat în „România liberă”, îl cunosc bine pe Octavian Paler, redactorul-șef al cotidianului. Nu-l cunoșteam. Eram publicat așa cum eram publicat și în revista „Flacăra” și în câteva reviste literare.

Ne întâlnim în holul hotelului unde cazase. Facem cunoștință. *Deci, dumneavoastră sunteți colaboratorul nostru Vasile Iancu. Confirm. Îmi plac textele dumneavoastră. Vă rog să ne mai trimiteți tot ceea ce credeți că merită să fie publicat în ziarul nostru.* Sigur, citea și ziarul județean pe care redacția i-l trimitea la București. Îmi mulțumesc și tac. *Cum vă redactați textele?*, mă întreabă la un moment dat, mergând, la pas, către sala unde avea loc adunarea alegătorilor cu deputatul Paler. Îi spun că mai întâi scriu de mână, apoi, îmi bat textul la mașină. *Așa am făcut și eu mulți ani, îmi zice. Când am trecut la redactarea textelor direct la mașina de scris, am constatat că îmi este mai ușor așa. Mă concentrez mai bine asupra gândurilor ce trebuie să le aștern pe hârtie, iar țacănitul mașinii, nu știu să vă explic de ce, îmi dă o stare de siguranță. Nu mă mai pot întoarce la scrisul de mână.* O mărturisire reconfortantă pentru mine. I-am urmat sfatul și așa fac și-n ziua de azi, de o bună bucată de timp, pe laptop. Îi spun că i-am citit câteva din cărțile sale. Se bucură. I se citește pe chip bucuria, mai cu seamă în ochii săi vii, interogativi, chip, altfel, destul de auster. Vorbim despre ce cărți mai citim.

Sala, aproape plină. Cuvântul lui Paler e ascultat cu multă atenție. Vorbește, foarte convingător, precum un orator înăscut, cu trimiteri la câțiva mari gânditori, despre datoria morală a omului contemporan de a-i respecta pe ceilalți oameni care lasă ceva durabil pe acest pământ, despre obligația individului de

a face lucruri folositoare semenilor. Nimic, dar nimic despre *genialul conducător*, despre *realizările societății multilateral dezvoltate* și despre alte sloganuri la modă, în toate discursurile zilelor de-atunci.

... Octavian Paler lansează, la Vaslui și Huși, cea mai recentă carte a sa, scoasă la *Cartea Românească*: „Polemici cordiale”. Directoarea Bibliotecii Județene, profesoara Eugenia Moldoveanu, o doamnă inteligentă și verticală, creierul faptului cultural, mă invită să iau parte la aceste manifestări. O fac din toată inima. Mi-aduc aminte de cuvântul său în sala cinematografului din Huși, unde știa că publicul este unul select: între altele, a deslușit pata de sânge de pe chipul Afroditei, imaginea de pe coperta cărții de eseuri, ca întotdeauna, pline de miez. Retin esența a ceea ce a repetat și într-un dialog de mai târziu: *Omenirea trebuie să se teamă de nebunii care mutilează frumusețea lumii.* La cina restrânsă, de vreo șase persoane, de la restaurantul hotelului, stau față în față cu Octavian Paler. Așa aranjase lucrurile doamna Eugenia. Între invitați: Cornel Popescu, redactorul-șef al editurii, Georgeta Dimisianu, redactorul de carte. Într-un anume moment, Paler mă întreabă de ce, în ultima vreme, nu mai trimiți texte la „România liberă”. *Sper, mai adaugă, că ați primit colaborările pentru ceea ce ați publicat la noi.* Îi spun că am primit banii pentru colaborări, îi mulțumesc mult, dar nu mai am răgaz pentru scris. Tezele de sfârșit de an, încheierea mediilor îmi macină serios timpul, dar că, în vacanța ce se apropie, reiau, cu plăcere, colaborarea la ziar. *Dar nu mai lucrați la gazeta?*, mă întreabă ușor uimit. Îi spun că am fost *restructurat*, cum se numea darea afară dintr-o instituție, și că predau literatura română la un liceu industrial. *Vi s-a explicat de ce ați fost dat afară din presă?*, m-a întrebat, punându-și tacâmurile în farfurie și uitându-se fix la mine, cu o privire tainică-amară. Îi zic: Nu mi s-a dat vreo explicație, dar intuiesc motivele. Le ghiciți și dumneavoastră, am marșat. Cornel Popescu, atent la dialogul nostru, îi zice lui Paler: *Vasile Iancu are la editură două manuscrise: un roman și un volum de nuvele și povestiri. Prozele scurte au referat favorabil pentru publicare. Vor intra, sigur, în planul pe anul ce vine. Romanul este în lectură.* De ce nu am mai publicat la „Cartea Românească”? Este o altă istorie.

La despărțire, înainte de a pleca către camera sa de odihnă, dimineată pleca către capitală, Octavian Paler îmi spune între patru ochi: *Faceți un plan pentru o lună cu ceea ce doriți să scrieți pentru ziarul nostru. Îl transmiteți la secretariat, pentru doamna Rădulescu. Și, cum intrați în vacanță, începeți să ne trimiteți texte.* Ceea ce am și făcut. După aproximativ două luni, eram angajat redactor teritorial pentru patru județe din Moldova, cu subredacția la Iași. La o lună și ceva de la angajarea mea la „România liberă”, Octavian Paler a fost pensionat pe motive de boală, la 57 de ani.

Adevărul era altul. Cabinetul Doi decisese de mai mult timp că acest intelectual autentic, scriitor și eseist de marcă, om de caracter, trebuie scos din funcție. Și trimis acasă. Se adunaseră, cu siguranță, prea multe note informative ale Securității despre atitudinea dușmănoasă a lui Octavian Paler. Fusese pus sub observație. Nu se afla pe ... linie.

De Paști și de Crăciun îi trimiteam felicitări prin poștă. Îmi răspundea, de fiecare dată, cu aceeași amabilitate. În mai 2007, am primit vestea tristă: omul care mă salvase din *târgul pierzaniei* plecase dintre cei vii.

„Avem timp pentru toate./Nu e timp doar pentru puțină tandrețe./Când să facem și asta – murim”, zice într-un poem scepticul singuratic Octavian Paler.



Vasile FLUTUREL



Geniul eminescian în labirintul codrenian

„Să scrii cărți pentru care lectura pe sărite e posibilă.”
(Theodor Codreanu)

Cine a lecturat (măcar parțial) opera criticului / eminescologului de prim raft de bibliotecă **Theodor Codreanu** s-a convins, credem, cu ușurință, că îndemnul de mai sus, care-i aparține și pe care noi l-am folosit ca motto la prezentele rânduri, i-a fost / îi este domniei sale o deviză de la care nu a abdicat niciodată. De altfel, cu ceva ani în urmă, regretatul cărturar ieșean Petru Ursache spunea: “Cărțile lui Theodor Codreanu se ridică, una câte una, cu gravitate și grandoare de redută monumentală”.

Și *reduta monumentală* codreniană a primit relativ recent întărirea serioasă prin cele două volume ce s-au adăugat altor patru anterioare, purtând și acestea același titlu aparent simplu, dar atât de profund în semnificații: **Numere în labirint**. Este vorba de volumele V și VI, apărute la Editura “Accent Print” din Suceava în acest an, în preajma intrării autorului, *cu acte în regulă*, cum se spune, în rândul octogenarilor. Am primit și noi (calde mulțumiri!), prin generozitatea sărbătoritului, la fața locului, câte

un exemplar, ele reprezentând trofeecele cele mai de preț cu care ne-am întors din cocheta urbe a Hușului în prima zi de Prier, după o *baie* culturală de excepție pe meleaguri pe care a călcat cândva și Poetul nostru Național în calitate de revizor școlar. Acolo astăzi trăiește și scrie acad. Theodor Codreanu, unul dintre cei mai vajnici cercetători și apărători ai creației eminesciene, a cărui trudă pe ogorul Literelor Românești a fost apreciată, de-a lungul anilor, *pro meritis*, prin decernarea unor premii și distincții deosebite, între care nu putem să nu amintim măcar Premiul “Titu Maiorescu” al Academiei Române, Premiul Național „Mihai Eminescu”, „Meritul Academic” al Academiei de Științe a Republicii Moldova, înalt for științific ce l-a înscris în 2022 în rândul Membrilor ei de Onoare.

Acestea fiind zise (din multe cuvinte de bine ce s-ar cuveni a le rosti / scrie despre autor), încercăm să pășim, cu precauție (mai ales că întrăm într-un *labirint*), în cele două volume, unde ne întâmpină, pe foaia de titlu a primului dintre ele, un subtitlu-avertisment (“Națiunea ca o pradă”), un “ecou «postmodernist» al unei cunoscute cărți a lui Marin Preda”, după cum notează autorul în *Notă asupra ediției*, din care cititorul află câteva benefice lămuriri asupra conținutului cărții și a contextului apariției ei. Spune Theodor Codreanu la un moment dat: “Evident, varietatea problematicei din anterioarele volume nu lipsește nici aici, conservându-se tensiunea intelectuală, grija pentru un destin național rămas străin, în esența lui, clasei politice și inteligenței post-decembriste”.

Numere în labirint, acest “pseudojurnal”, cum îl califică autorul în aceeași *Notă asupra ediției*, se dovedește a fi o cronică de o factură aparte (ca și volumele anterioare, de altfel) pentru perioada 1992-2005, în care, pe scheletul unor consemnări oarecum sporadice din viața personală, a familiei și a prietenilor, colegi de breaslă scriitoricească și nu numai, precum și a celor mai importante evenimente interne și internaționale, se grefează o multitudine de informații culturale și ample divagații filozofice, religioase, istorice, politice, toate inspirat întrețesute cu numeroase maxime proprii ori aparținând unor mari gânditori ai umanității, pe care-i citează la momentul oportun.

Avem a face, în aceste două volume *labirintice*, cu o densitate ideatică și informațională de invidiat și o deosebită forță de a face asocieri, de a stabili conotații, de a interfera planuri și de a alătura elemente ce țin de domenii care la prima vedere nu par a avea vreo legătură între ele, totul relatat într-un limbaj firesc dar elevat, într-un stil diaristic în care discursul narativ te

cucerește realmente.

Dacă luăm în calcul faptul că, pe aproape jumătate din paginile celor două volume, numele lui Eminescu figurează cel puțin o dată (pe unele pagini, Poetul e amintit de 4-5 ori), la care se adaugă utilizarea de termeni din aceeași arie semantică (Emin, eminescian, eminescolog), ne dăm ușor seama că Eminescu este un fel de personaj central al cărții, un soi de sursă luminoasă inepuizabilă, sub a cărei aură se mișcă o lume diversă, cu personaje pozitive sau negative (unele de-a dreptul malefice) și au loc varii evenimente în plan național ori global, multe cu implicații directe asupra destinului Neamului Românesc atât în epoci trecute, cât și în actualitatea imediată.

În ceea ce-l privește pe Eminescu, numele său răsare printre slovele acestui *pseudojurnal* când nu te aștepti, fiindcă autorul însemnărilor (arareori datate, dar toate ordonate numeric), un îndrăgostit iremediabil de opera poetului (literară, filozofică și publicistică), eminescolog de prim rang, autor al unor deosebit de apreciate lucrări vizând creația poetică și publicistică a Poetului, are la activ atât lecturile necesare (de o bogăție și o varietate de invidiat), cât și abilitatea de a se folosi de acestea la locul și momentul potrivit.

Numele Poetului este introdus în ecuație ori de câte ori autorul simte nevoia de a evidenția simultaneitatea ori chiar anterioritatea ideilor filozofice sau economice eminesciene în gândirea europeană și mondială: “Mai sunt și oameni cu picioarele pe pământ, cum e acest Jerônimo Moscardo, ambasadorul Braziliei la Bruxelles, care ne dă lecții superbe despre ceea ce sunt românii și ce ar trebui să schimbe în Europa. Moscardo a exprimat admirația lui și a Braziliei pentru gândirea economică organicistă rezultată din teoria statului organic a lui Eminescu, dezvoltată de marele economist Mihail Manoilescu...” (vol. II, p. 36) sau: “În realitate, Nietzsche este un mare filozof cinic (*kynic*), precursorul lui Emil Cioran, care, la rândul-i, se trage direct din Eminescu” (vol. II, p. 37).

Altă dată, relatând aprecierea făcută de specialiști din Marea Britanie din care reiese că niște oseminte descoperite într-o peșteră din arealul românesc (Banat, de această dată) ar putea avea o vechime de peste 34.000 de ani, Th. Codreanu conchide: “Descoperirea confirmă intuiția genială a lui Eminescu asupra arhitecturii spațiului în care ne-a aruncat Dumnezeu, ca «limbă cumpenei universului»”. Și, pentru a așeza lucrurile în matca lor firească, adaugă: “Asta n-are nimic a face cu speculațiile istoricilor amatori că noi am fi buricul pământului” (p. 14, vol. VI).

Când îl compară pe filozoful german Heidegger cu Noica, Th. Codreanu nu uită să-l aducă în scenă și pe Poetul nostru Național: “Heidegger, filozoful rămas țaran de munte, simplu, retras la Todnauberg ca Noica la Păltiniș, refuza pălăvrăgeala, inclusiv cea de la congresele de filosofie. El avea toate datele unui gânditor de geniu, ca și Eminescu. Toți ceilalți au fost filosofi. El era mai mult de atât” (vol. II, p. 59).

În paralela Eminescu – Nietzsche, autorul ține să evidențieze superioritatea primului, izvorâtă din faptul că “inima poetului român bate în ritmul inimii lui Iisus”, iar când analizează (pe câteva pagini) gândirea părintelui Dumitru

Stăniloae transpusă în magistrale scrieri, autorul remarcă aprecierea teologului polonez Maciej Bielawski, citând fragmentul unde acesta apreciază că “«fenomenul Stăniloae» a fost comparat cu «fenomenul Eminescu», în cultura română” (vol. VI, p. 161).

Theodor Codreanu ține să precizeze, între altele, că și în privința “raportului dintre eternitate și timp”, “gândirea părintelui Stăniloae este iarăși eminesciană, în sensul dezvoltării în spațiul ontologiei arheului”. Și completează pertinenta observație cu un citat din renumitul teolog român: “Eternitatea dinainte și cea de după timp este altceva decât timpul. Dar eternitatea explică timpul, care din ea vine și în ea se sfârșește. A fost în ea ca eon virtual și sfârșește ca eon actualizat și eternizat cu toate realitățile trăite ca timp desfășurat...” Comentariul codrenian care urmează face legătura cu Eminescu, cel mai mare filozof al timpului din cultura românească: “Universul aruncat în timp este *clipa eminesciană* în care durează lumea, de la ieșirea din punctul arheal până la întoarcerea în *eterna pace* (*Scrisoarea I*). Einstein va numi *clipa eminesciană* interval”.

Subliniind că “Părintele Stăniloae depășește, astfel, falsele eternități conceptualizate de Parmenide și de Hegel” și că “va trebui revăzută ecuația eminesciană spațiu-timp-mișcare, pusă de el (de părintele Stăniloae, n. n.) în matricea Treimii. Așa a fost posibilă minunea că Părintele Stăniloae îl moștenește și-n atare privință, fără să știe, tot pe Eminescu, el care vine cu o răsturnare de paradigmă privitor la frumos / frumusețe”. Și îl citează pe Poet: “S-a zis de mult că frumusețea consta în proporția de forme. Nimănui nu i-a venit în minte că consistă în proporția de mișcări” (vol. VI, p. 171).

Deosebit ni se pare modul în care autorul *Numerele în labirint* leagă eminesciana suferință în dragoste și neîmplinirea acesteia de factorul timp. “Eminescu a avut revelația clipei/orei de iubire. *Ora de iubire* este ratată în *Pe lângă plopii fără soț*, fiindcă unul dintre cei doi n-a participat la eternitate, ea n-a devenit eternă în lumina stelei, ce nu s-a mai aprins”, spune Th. Codreanu, apreciind că “eșecul iubirii eminesciene are aceeași pricină ca și aceea din *Așteptându-l pe Godot*. Lipsa comuniunii treimice. Interesant că în finalul *Luceafărului* fata, fericită alături de iubitul din codru, descoperă că *diada* fără *triadă*, fără lumina hyperionică, nu e deplinată erotică. Părintele Stăniloae invocă sentința lui Pascal: «Iisus va fi în agonie până la sfârșitul lumii». Iată izvorul tuturor suferințelor ascunse și-n eminescianism!” (vol. VI, p. 173)

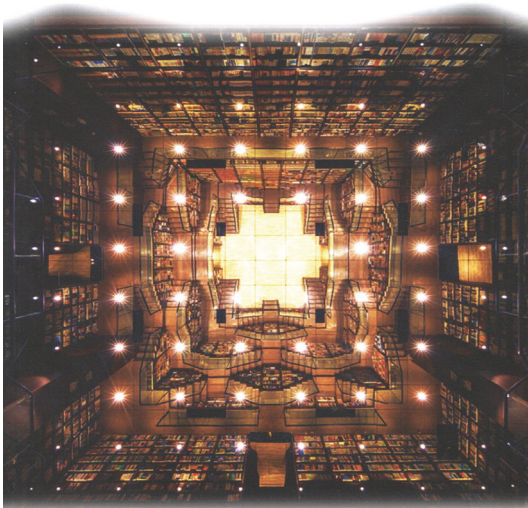
*

În alt context, dar la aceeași temă a eternității, a timpului, comentând una din afirmațiile Părintelui Stăniloae (“Depășirea distanței spațiale de o persoană încă nu înseamnă și depășirea duratei temporale față de ea”), Th. Codreanu se folosește de personajele Dan-Dionis și Maria din *Sărmanul Dionis* și de o strofă din *Dorința* lui Eminescu pentru a argumenta faptul că “distanța spirituală dispăre de îndată ce timpul nu mai este” și “două persoane visează același vis”: “Vom visa un vis ferice, / Îngâna-ne-vor c-un cânt / Singuratece izvoare, / Blânda baterie de vânt” (p. 176, vol. VI).

Legat de microcosm și macrocosm, autorul găsește iarăși elemente comune în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae și a lui Mihai Eminescu: “Părintele Stăniloae, pe urmele Sfântului Maxim Mărturisitorul, produce o răsturnare «copernicană» a raportului dintre *micro-* și *macrocosm*, căci în viziunea lui omul e adevăratul macrocosm, iar macrocosmosul fizic devine microcosm. Abia aici ar putea fi legitim conceptul de antropocentrism. Și iată de ce: «Omul are capacitatea de a le uni toate între ele și cu Dumnezeu, pentru că în gândirea

THEODOR CODREANU

NUMERE ÎN LABIRINT VOLUMUL V



THEODOR CODREANU

NUMERE ÎN LABIRINT VOLUMUL VI





Para-paremiologic despre geniu

Oamenii nu pot fi egali încă de la vârsta când mamele lor credeau că fiecare dintre ei e unic, genial, e cel mai cel. Astfel credeau și cred toate mamele, însă, în realitate, în umanitate, geniile totdeauna au părut atât de puține, încât chiar te dă în superstiție că specia lor a fost mereu, mereu, precum este și acum, – abia pe cale de apariție. Altfel spus, oamenii geniali nu sunt chiar atât de puțini, precum se crede, ci sunt cu mult mai puțini. Încât și în continuare geniile țin de minoritatea covârșitoare, în care orice geniu pășește pe urmele triumfale ale altui geniu. Însă în sens invers. Pășește, pășește, până ajunge la capătul aceluia lanț de urme, încheindu-i durată. După care începe a lăsa propriile urme, croind o altă cale. Triumfală. A genialității, care ar însemna că este efortul ce reușește să anihileze orice urmă de efort.

Geniul – misterioasă stare, arătare, natură și, poate, supra-natură (măsura geniului ar cam fi și ceva... lipsit de măsură). Și parcă ar fi necesară o teorie a relativității cât de cât plauzibilă despre percepere geniului și capodoperelor, sau a geniului ca unicat, capodoperă umană. Supra-omul așa și nu apărui, însă geniile au dovedit deja că i-ar fi superioare. Geniile, ridurile de pe fruntea cărora sunt și ele circumvoluțiuni, care însă nu mai încap pe creier, ieșind în afară. (E de presupus, de când cu computerul, cu inteligența artificială, deja s-o fi modificat cumva formula geniului: cea cu un procent de inspirație și 99 procente de transpirație. Posibil să fie mai mic și procentul inspirației și cel al transpirației... Apoi se mai presupune că IA ar fi în stare să extragă idei geniale prin cezariană; un fel de... trepanație).

Știința și arta balansează între talent și geniu, spre primul înclinând mai des, spre al doilea – foarte rar. Dar cel mai important e că în ambele cazuri e adevărată (ca valoare). Cu talentul poți face multe lucruri. Unele chiar geniale. Pe de altă parte, s-ar putea (pre)supune că talentele ar fi cele care croiesc, pregătesc drumul, pe care va merge geniu, geniile. Alții, însă, sunt înclinați a crede din contra.

În ambele sensuri, pro și contra, pentru unii calea de aur e între a se crede geniali și a se crede talentați. Însă aceasta nu e decât chestiunea, adică rătăcirea lor personală. Sau, poate, genialitatea ar fi ca și înăscută, iar talentul ar fi (și) unul însușit pe parcurs. Important e să fie, totuși, talent. Iar dacă (și) genialitatea s-ar transmite ca moștenire, moștenitorii ar avea grijă să o împartă între ei, în realitate anihilând-o.

Pe de altă parte, de ce nu am admite că doar în cazul pri-vighetorilor genialitatea-e ereditară? Fără dispute testamente, de împărțire a moștenirii, de a cădea în trivialități... În ce privește cealaltă parte, majoritară, lăsată de Dumnezeu, ca și până astăzi, ca și până în... vecii vecilor, răbdarea și munca vor rămâne dominante la polurile demnității umane: caracteristice și robului, și geniului, și (doar) talentatului. Unde mai punem că, nu fără temei e de presupus, unii suferă de complexul inferiorității: acceptă să fie considerați foarte talentați, nu geniali.

Dar, de fapt, pe cei care se dau cu părerea despre natura geniului, că ar fi așa sau altfel, îmi vine să-i întreb: Dar de unde știți?

...Numai că este imposibil să nu spui ceva de (spre) omul ajuns ca și cum minunăția speciei sale/tale, geniul ca individ-capodoperă, care nu apare, nu se naște la timp, ci în timp. Oricare timp e nimerit pentru apariția geniului. Nefavorabil poate fi doar spațiul (statul, orânduirea acestuia). Să zicem, nu e nimic de făcut – geniile sunt în minoritate, la votul în democrație nicidecum nu au cum câștiga.

Și aici să ne amintim ce spunea Tacitus: *Punitis gliscit auctoritas / Persecuția îi sporește geniului prestigiu*. Iar timpul, da, rămâne mereu deschis nașterii geniului. Iar când pe Pământ apare un geniu ca Bach, pe care îl aud și cerurile, Dumnezeu mai amână pe ceva timp sfârșitul lumii noastre în care, deocamdată, triumful rațiunii nu se ia în raport cu lipsa de rațiune a multora, ci cu condiția rațională a geniilor.

(Drept scurțisim intermezzo, să ne amintim: Homer – orb, Beethoven – surd, dar ce dar, ce genii! Supraoameni, poate că... Însă unul dintre ei, de-ar fi fost și orb și surd, n-ar fi exclus să fi ajuns la supragenialitate...)

E falsă părerea că viitorul nu îngroapă genii: a nu-i naște, de asemenea înmormântare înseamnă. Iar pe pământ, deocamdată nu s-a auzit de vreun propar care să se fi lăudat că i-a fost dat să îngroape vreun geniu. De aia, uneori, precum sublimul Mozart, geniile sunt aruncate în groapa comună. În preajma căreia sau chiar deja pe marginea ei, muritorii de rând stau la rând. Nici celebritățile nu pot trece peste rând. Stau și ele la rând, așteptând cuminiți și cam impacientate ultima rânduială care i se face și omului de rând, și geniului, rânduială de care deja ei nu mai au știre. Întru moarte și nemurire.

În fine, cu toate cele bune, cele rele pe Pământ, Dumnezeu are grijă în continuare să nu dea scânteia divină sau de geniu în capetele pline cu talaș sau pleavă. Iar geniului – geniu, până și Dumnezeu îi spune: „Eu cred în tine”.

Însă chiar de e declarat Geniul geniilor, cel lăudat să nu creadă cumva că locul Creatorului ar fi vacant...



lui se întâlnesc toate, iar prin voința lui poate realiza o unitate în sine însuși, o armonie cu toți și cu Dumnezeu. De aceea, omul poate fi numit «lumea mare» (macrocosm), pentru că le poate cuprinde și stăpâni pe toate”.

“Aici, Părintele Stăniloae este iarăși eminescian”, afirmă Th. Codreanu, continuând cu: “Geniul lui Eminescu pare, la prima vedere, a se posta la antipodul macrocosmosului antropocentric, fiindcă în fața universului mare omul este *muscă de-o zi*. Această antiteză e prezentă, în defavoarea omului, și în alte texte, ca *Revedere*. Numai că, deodată, apare figura bătrânului dascăl, ca om cu toate darurile, dascăl care, în pofida micimii sale trupesti, ține în degetul lui mic, «universul fără margini»... Astfel, poetul producea răsturnarea copernicană înaintea Părintelui Stăniloae...”

Concepția Părintelui Stăniloae este numită de Th. Codreanu “antropocentrismul cel nou”, situând pe paliere diferite, antagonice chiar concepțiile celor doi mari gânditori români (Dumitru Stăniloae și Mihai Eminescu) vizavi de cele ale înaintașilor: “Antropocentrismul anticilor și al modernilor secularizați este, fatalmente, luciferic, faustic. Al lui Eminescu și al Părintelui Stăniloae este îndumnezeire. Când Dan-Dionis se lasă ispitit de a fi un lucifer, crezându-se Dumnezeu, el s-a prăbușit în lumea opacă, a sârmanului Dionis”.

O alăturare a ideilor Părintelui Stăniloae și ale lui Eminescu realizează autorul și atunci când abordează conceptul de omenie: “Deși este teoreticianul creștinismului cosmic românesc, până și Mircea Eliade s-a lăsat ispitit de nihilismul lui Nietzsche. Părintele Stăniloae observă că, uneori, Eliade tratează cuvântul *omenie*, ca și Cioran și Nietzsche, asimilându-l cu o *slăbiciune* omenească autohtonă și creștină. Spirit prin excelență transmodern, Părintele Stăniloae nuantează: «*Omenia* e suprema aristocrație posibilă». Așa gândea și Eminescu, prin eroul său, Andrei Mureșanu, care a trecut la rândul-i prin ispita/regretul (*Realpolitik*) că românii nu sunt cruzi ca barbarii din jurul nostru...” (p. 211, vol VI).

Analizând raportul aleșilor cu poporul prin viziunea lui Eminescu, Th. Codreanu aduce în discuție așa-numita “lege a compensației, pusă în teorie de Eminescu”, care aprecia că aceștia (parlamentari, miniștri) și-ar servi cu adevărat țara doar dacă ar fi indivizi “fără drepturi” și numai cu “datorii”.

Preocuparea pentru soarta lui Eminescu, pentru destinul său postum, preocupare de căpătâi a eminescologului de reală forță Theodor Codreanu, este mereu prezentă în paginile acestor două volume, fiind evidențiată indiferența mijloacelor mass-mediei românești la momente aniversare / comemorative ale Poetului. Iată o însemnare din primul volum: “15 iunie. Televiziunea națională se ține de cuvânt: a instituit, cum au cerul «corecții politice», tăcerea asupra lui Eminescu”.

Detractorii Poetului sunt și ei prezenți în paginile jurnalului codrenian: “De la canonicul Alexandru Grama încoace, revista andreipleșiană «Dilema» declanșează cel mai vulgar și mai de neînțeles atac împotriva lui Eminescu (nr. 265, 27 februarie – 5 martie 1998)”. Și sunt înșirate mai multe nume din care nu lipsesc nici cel al lui Nicolae Manolescu, al lui Al. Paleologu ori al lui Mircea Cărtărescu (p. 66, vol I).

Cititorul va descoperi în paginile jurnalului lui Th. Codreanu și epopeea amară a apariției volumului al X-lea din *Opere eminesciene*, coordonat de D. Vatamaniuc, și lanțul de piedici în editarea unora din propriile lucrări despre Eminescu, și interferențele anumitor forțe din țară pentru a împiedica UNESCO să proclame

anul 2000 drept “Anul Eminescu”, și uluitoarea hotărâre de acordare a premiului pentru debut unuia dintre detractorii Poetului, cu ocazia zilelor eminesciene de la Botoșani și Ipotești din același an de final de mileniu.

Entuziasmul lui Theodor Codreanu atunci când descoperă și apărători ai Poetului e consemnat, de asemenea: “În sfârșit, George Munteanu iese din expectativă, reamintindu-și că e un mare eminescolog. N-a mai putut răbda ineptiile «dilematicilor». De opt ani se tot abține, încercând să se alinieze cu «europenismul» corect politic al «disidenților auto-cronici» de felul Tismăneanu-Nemoianu-Adameșteanu. Acum, produce o execuție a «demitizanților» demnă de pana lui Maiorescu” (p. 93, vol I).

O altă satisfacție menționată e cea despre Constantin Cubleşan, care “se ia în serios ca eminescolog. Îmi trimite a treia sa carte, după anterioarele de «istoria eminescologiei», de astă dată – interpretări proprii: *Lucașfărul și alte comentarii eminesciene* (Editura Timpul, Reșița, 1998)”.

Comentând un studiu al lui Corneliu Nistor (“M.Eminescu, student la Universitatea din Berlin”) apărut în 1989 în “Studii de literatură”, vol. IV, în care autorul acestuia aprecia că analiza atentă a manuscriselor eminesciene “îl ridică pe Eminescu la rangul de om de știință”, Th. Codreanu notează în jurnalul său, citându-l: “Subliniind varietatea excepțională a preocupărilor științifice, universitarul timișorean adaugă: «În fiecare din aceste pagini se face simțită personalitatea lui Mihai Eminescu, o *receptare creatoare* în limitele unei absolute probități științifice [...] Cu atât mai dificilă este pentru noi înțelegerea deplină a țesăturii de relații pe care le stabilea Eminescu între fenomene care, aparent, nu prezentau nicio legătură între ele. Asociațiile sunt uimitoare și ele aparțin genialității.” (p. 127, vol. I)

Pledoaria permanentă a gazetarului de excepție Eminescu pentru *muncă* e discutată de autor pornind de la cartea lui Iosif Cheie-Pantea *Literatură și existență*, carte care, spune Th. Codreanu, “îmi dezvăluie cât de eminescian este Lucian Blaga. Teoria lui despre destinul creator al omului este o superbă dezvoltare a cugetării eminesciene că în fiecare om se încearcă spiritul universului”. “Axa «filosofiei practice» eminesciene e *munca*”, spune mai departe autorul, apreciind totodată că “teoria *destinului creator* încununează etica muncii eminesciene” (p. 129, vol. I).

Departate de a fi epuizat considerațiile ce se pot face pe seama aspectului selectat (prezența lui Eminescu în cele două volume *labirintice* ale lui Theodor Codreanu), încercăm să încheiem prezentele rânduri asigurându-i pe cititori că lectura celor două volume ale *Numerelor în labirint* este una cu folos, deși nu e una ușoară și sunt avantajați cei care au la activ trecerea prin măcar câteva din scrierile codreniene despre Eminescu și nu numai.

În una dintre maximele strecurate de Theodor Codreanu în paginile jurnalului său, domnia sa spune: “Cărțile mari au înțelepciunea de a-și aștepta cititorii, uneori zeci și sute de ani. Cele proaste sunt întotdeauna grăbite: îi părăsesc îmbufnate de uitare”. Îi asigurăm pe prezumtivi cititori, fără teama de a greși, că aceste două volume nu sunt dintre cele grăbite și ele vor putea fi lecturate cu interes oricând (dar cu cât mai repede, cu atât mai bine), procurând celor ce se vor apleca asupra paginilor lor satisfacția cunoașterii vremurilor și oamenilor unui sfârșit și ale unui început de secol și de mileniu văzut din perspectiva unui atent și fin analist de evenimente pe care le-au trăit / le trăiesc românii și de atitudini ce i-au caracterizat pe aceștia într-o perioadă de mari prefaceri social-politice și culturale la nivel planetar.



„Aluviunile vieții peste viață”

Insatisfacțiile se asociază în genere mai lesne decât satisfacțiile dintr-un impuls compasional reciproc. O insatisfacție dând senzația unei limite, o satisfacție pe cea a unei ilimitări.

Pentru a rămâne în plenitudine se cuvine ca momentele „bune” să nu fie prea numeroase, să nu se aglomereze, altminteri riscând a suferi o uzură aidoma unei haine din pricina unei îndelungate purtări.

Gânduri intruzive într-o stare sufletească pe care uneori izbutești, dar de cele mai multe ori nu izbutești a o transcrie.

„Colina. Această ridicătură de pământ era pentru egipteni simbolul a ceea ce a ieșit mai întâi la suprafață din haos, atunci când aerul a suflat ingenios peste apele primordiale. Zeii pun piciorul pe dealul originar și creează lumina. Colina este astfel prima manifestare a creației lumii, suficient de proeminentă pentru a se diferenția de haosul inițial, ea nu are însă mărimea imensitate a muntelui. Ea marchează începutul atunci când aerul a suflat ingenios peste apele primordiale. Zeii pun piciorul pe dealul originar și creează lumina. Colina este astfel prima manifestare a creației lumii, suficient de proeminentă pentru a se diferenția de haosul inițial, ea nu are însă mărimea imensitate a muntelui. Ea marchează începutul unei emergente și al diferențierii. Liniile sale molcome o armonizează cu un aspect al sacralului care este pe măsura omului.” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant).

Senectute. A-ți reconstitui trecutul, o operație cvasicontinuă, oarecum „de la sine”. Dar nu cumva te reconstitui pe tine însuși, trecutul rămânând în afara precum peisajul unui loc adesea frecventat, pe care însă nu-l vei mai revedea niciodată?

A.E.: „Iubirea precum un cult intim nediferențiat al persoanei iubite, «dincolo de bine și de rău.»” N-am putea avea astfel în vedere și o conținută amoralitate a iubirii?”

Un nor vâscos cu aerul unei mocirle celeste. Poezia lui X aidoma unui calorifer de ultima clasă rămas rece în vreme ce afară e frig. Îi privești cu atenție desenul.

„Își râde de nenorocirea celor fără vină.» Tăcere a lui Dumnezeu. Zgomotele din această lume îi imită tăcerea. Nu vor să spună nimic. Atunci când avem nevoie din adâncul măruntaielor noastre de un zgomot care să însemne ceva, atunci când strigăm pentru a obține răspuns și el nu ne este acordat, abia atunci atingem tăcerea lui Dumnezeu. În mod obișnuit, închipuirea noastră pune cuvinte în zgomotele lumii. Tot așa cum te joci alene încercând să vezi forme în prefirarea ceturilor. Dar când suntem prea vlăguți, când nu mai avem curajul jocului, atunci avem nevoie de cuvinte adevărate. Strigăm ca să le obținem. Tipătul ne spintecă măruntaiele. Nu primim decât tăcere. După ce au trecut prin asta, unii se apucă să vorbească singuri, ca nebunii.” (Simone Weil).

Credulitatea: umbra malefică a minciunii care-și nimerește ținta.

Melancolia: o blazare învinsă acordându-se cu un țel măgulitor care este ea însăși.

Scriptor. Definitivul se joacă cu relativul, iată de ce, din culanță, ține nu o dată parte celui din urmă.

O tăcere care-ți revoltă auzul.

„Suprerealismul va avea valoare întotdeauna mai mult pentru ceea ce a căutat decât pentru ceea ce a obținut; pentru programul său mai mult decât pentru realizarea lui. Și, trăsătura comună cu literatura cea mai bună din același timp, mai mult ca mărturie decât pentru opera rezultată. Dintre atâtea mărturii literare ale momentului, este cel mai lucid, cel care știe cu cea mai mare claritate ceea ce urmărește. ParadoXal, se bucură de un eXces de conștiință, fapt ce pune în relief caracterul său de metodă, de confesiune. Și este mărturie de cele mai multe ori în ciuda sa, suferind din cauza mărturiei depuse. Și astfel rezultă o anume literatură ruptă, dislocată, esențial frustrată în posibilitatea sa prin superficialitatea personală, sclavă a actelor psihice pe care le reflectă, fără a răscumpăra unitatea pierdută sub ele.” (Maria Zambrano).

Poezia ocrotindu-și în felul său magic obiectul în fața timpului.

Un miracol e fără vârstă, s-a spus. N-ar putea fi astfel și ființa în sine, adaptată nativ intemporalității, dincolo de biografia sa?

Iubirea, o rugăciune adresată vieții. Cea mai dureroasă întrucât, într-un fel sau altul, finalmente e sortită neîmplinirii.

„Gândirea, un gest sau un act mai mult sau mai puțin prompt, mai mult sau mai puțin amânat sau omis; gestul acelei ființe care are ca membre și părți toate lucrurile posibile, ca articulații și domenii ale actelor sale – timpul; ca frontieră și zonă interzisă – realul.” (Valéry).

Condiția lăuntrică a unui autor se poate constata din textul său, indiferent de tematica sau prilejul acestuia, astfel cum, privindu-l, ne putem da seama de culoarea ochilor săi.

„Fie universul este o masă confuză și întrețesută care se va dispersa în scurt timp, fie este un întreg ordonat, sub o providență. Dacă este prima variantă, de ce aș dori să rămân mai mult timp în acest amestec confuz sau să fiu preocupat de orice altceva mai mult decât de «cum să redevin pământ»? Sau de ce aș fi tulburat de vreun lucru? Dispersia mă va cuprinde indiferent ce aș face. Dar, dacă este vorba de varianta din urmă, atunci îl ador pe conducătorul întregului, rămân ferm și mă încred în el.” (Marcus Aurelius).

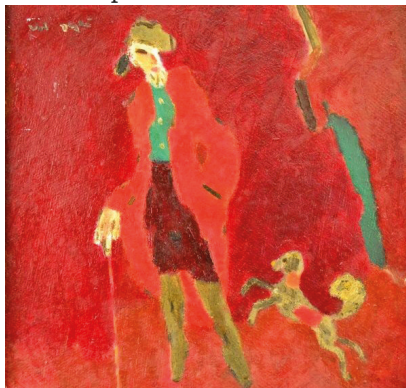
Cratomanie: manifestare inexplicabilă atribuită unei puteri supranaturale.

Nu fără emoție răsfoiesc câteva cărți ale copilăriei mele. Au dobândit un miros funebru.

A.E.: „Vara 2024. Caniculă nemaîntâlnită la noi se zice de câteva decenii. Azurul pare el însuși fanat, apele își închid ochii, arborii capătă aerul unor manechine. Zile în șir nu mai poți ieși din casă. O detenție calorică. În cursul nopții ultime am avut un vis antinomic, cu zăpezi și gheață. Un impact al eXtremelor, nu altminteri decât în tot mai mare măsură în viața politică, colega.”

„O eclipsă solară are aparența unei catastrofe cosmice, cu toate că nici cea mai mică schimbare nu se produce în ritmul obișnuit al lucrurilor. Găsesc că și în istoria omenirii eXistă astfel de aparențe.” (Blaga).

Fericit? Da, fericit prin emoția fără seamăn de odinioară a unui viitor dorit care a rămas suspendat între timpuri.



de o carență gravă de vitamina C. Pe atunci, boala era frecventă și foarte dureroasă, pentru că ducea la retragerea gingiilor și căderea dinților, iar în fazele foarte grave, crea leziuni la articulații și hemoragii mortale. Nostradamus s-a apucat de muncă, dar nu a reușit. Într-o noapte s-a trezit brusc, O voce i-a spus: «Trebuie să cauți în ghimbir». Chiar a doua zi, Nostradamus a cumpărat de la piață această plantă eXotică. I-a zdrobit rădăcinile și i-a luat suc. Timp de luni întregi l-a analizat și i-a testat efectele pe bolnavi. (...) Cinci sute de ani mai târziu, savanții, finanțați de miliardele de dolari ale industriei farmaceutice, studiază acest medicament pe bază de ghimbir pentru a-i descoperi misterele.” (Formula As, 2024).

Senectute. Ore scurgându-se asemenea unui râu cu apă tulbure în care nu te poți oglindi. Majoritare.

A.E.: „Mizericordia unei neplăceri mai mari care acoperă una minoră.”

Câte un loc comun reabilitat sub condeiul unui autor celebru.

„Ești scriitor așa cum ești evreu sau negru” (Federico Garcia Marquez).

A.E.: „Orice s-ar spune, ingratitudea vieții față de creație. Dovadă la îndemână: atâtea eXistențe apăsătoare, torturate, tragice ale slujitorilor săi. Sau o gelozie?”

„Ce vreau să spun este că BOR ar face bine să nu rămână, cu tot cu parțiala ei pasiune «suveranistă», cu ochii fixați asupra unei realități pe care «noul Trump» a scos-o brusc din priză. E nevoie de o reșezare a politicii eXterne românești, dar și de o readaptare în timp real a Bisericii majoritare la peisajul dinamic în care ne aflăm, chiar acum. Asta implică interpretarea patriotică a pericolului rusesc și acțiunea pastorală care să îmbine păstrarea identității cu încurajarea acelor partide și lideri capabili să ne mențină bine ancorați în «noua» Uniune Europeană (căci ea nu va mai fi cea cunoscută până ieri). BOR are o misiune decisivă în apropierea Republicii Moldova de UE și în combaterea pastorală a defetismului pro-rus. (...) Numai așa ne vom dezbara de idolatria dietistă și vom servi interesul durabil al țării noastre, dacă tot pretendem că asta facem.” (Teodor Baconski).

A.E.: „A accepta lingușirea e ca și cum te-ai eXpune fără grijă unui soare canicular care-ți poate vătăma pielea.”

Senectute. Trecutul dă impresia de-a se scurta („parcă a fost ieri”), sugerând un sacrificiu în fața finalului, prezentul dobândește în schimb alura unei rezistențe ultime prin ilimitare.

Aluviunile vieții peste viață în lent, neconținut adaos. Cum să le oprești, cum să le înlături? Un gen de sfârșit continuu mimând începutul.

„El cântă la prea multe instrumente deodată. Gândirea însă nu înseamnă să compui. Atunci când gândești, încerci cu brutalitate să duci un lucru până la ultima sa consecință. Procesul cunoașterii constă mai întâi în aceea că arunci totul peste bord pentru a ajunge mai iute și mai ușor la ținta pe care o presimți. A. nu poate să arunce nimic peste bord. Se cară în întregime după sine, în acest fel nu ajunge nicăieri” (Elias Canetti).

„Și eu am fost bătrân și am fost și tânăr de-a lungul vremii./ Bătrân în zori și tânăr în amurg” (Bertold Brecht).

Visul, un sacrificiu sublimat al realului.

2023. În Europa eXistă un deficit de aproximativ două milioane de medici.

„Un nou studiu sugerează că obiceiuri simple precum consumul de șampanie și vin alb, mai multe fructe în alimentație și o stare psihică bună ar putea reduce riscul de stop cardiac brusc. După atâtea sperietori, această mică *joie de vivre* e un cadou care îți schimbă starea de spirit.” (Dilema, 2025).

Izbutești a cunoaște mai bine unele lucruri de ordin moral din viața tă după ce au trecut, uneori după multă vreme. Iradierea cognitivă a trecutului frecvent neluată în seamă.

Copil întârziat în adolescență, adolescent întârziat în tinerețe, tânăr întârziat în maturitate, spre a-ți putea confirma percepția sinelui. A.E.: „Dar la senectute?” Cu discreție începi s-o iei de la capăt.

Decrețit nu din pricina vârstei, ci a inadapării la vârstă.

„În Florida un hoț a furat niște cercei cu diamant de la Tiffany, în valoare de peste 700. 000 de dolari. Prins de poliție, acesta a întrebat un ofițer: «Dar pot fi acuzat pentru ceva ce se află în stomacul meu?» O dilemă gastrofilosofică, pe baza căreia avocatul apărării ar fi putut pleda: «Onorată instanță, nu avem un hoț. Avem un om care a încercat să-și lumineze viața, la propriu. Vina lui nu e că a înghițit diamantele, ci că a sperat prea mult în strălucirea interioară!»” (Dilema, 2025).

Poate cel mai greu suportabil slogan la senectute: „Toate la timpul lor.”

A.E.: „Desocializarea fenomenelor estetice prin conceptul de gratuitate.”

Tot mai adesea simțământul fulgurant de a des- cinde în atmosfera unei lumi cu alură de realitate în care ai fost și totodată n-ai fost, în care s-ar putea să mai ajungi ori să nu mai ajungi niciodată.



Prins în mrejele reveriilor

Pe coperta cărții cu un fond de albastru-alburiu al cerului, sub el un minunat peisaj terestru, se deschide o ușă de după care dai de înscrisul „Apel la reverii”, adică o predisponere la visare, o melancolică stare care însă nu se poate ivi decât în prezența lunii de pe boltă, fie ea și proaspăt izbăvită din eclipsă. Nu e o ușă oarecare ce permite intrarea și ieșirea dintr-un spațiu în altul, este chiar o splendidă reproducere: „Le savoir” după René Magritte, cunoscutul pictor belgian supra-realist. Și nu știu de ce imaginea aceasta mă duce cu gândul la „Ușile” lui Val Gheorghiu, pictorul și eseistul nostru ieșean aproape uitat, dar nu uităm că ușile lui încă ne conduc spre esențial, un fel de regândire a lumii, o frescă prin care vedem scurgerea timpului peste om, tot deschizând și închizând atâtea uși.

Intrăm și noi prin sugestivă și magica poartă, îi trecem pragul și descoperim o altă lume, cea înfățișată într-o carte cu lumea văzută de Florin Faifer. Și ce lume! „Florin Faifer. Apel la reverie”, recent apărută la Editura Alfa, este cartea cu fastuoase însemnări despre teatru, familie și călătorii, despre episoade inedite de istorie literară, glose, evocări, scrisori, portrete, opinii cu tâlcurile lor, preumblări în alte timpuri, în lumi de odinioară, cum frumos ne precizează Nicolae Panaite în *Notă asupra ediției*.

Ni-l amintim pe Florin Faifer prins în mrejele reveriilor, dar ne amintim și de fatidicul an 2020, când cu puține clipe înainte de a pleca dincolo de nouri, își „cufunda privirea în rotundul bolții înstelate”. În ultimul său interviu dăm de un răspuns dramatic, parcă presimțindu-și apropiata trecere în neființă: „Am descoperit, sub semnul teroarei, *ceea lume!* De aici cât să fie până în adâncurile cerești?” Spunea că norocul nu-i prisosește, odată și încă o dată a trecut razant pe lângă urata aia cu coasa, a fost cât pe ce!

Dar noi încercăm acum să ni-l amintim pe cel viu, cu scrisul său fluent, sonor și euforic, fascinant și incomod deopotrivă, cu metafore scilicite, cu ritmurile elocinței născute din reveria livrescă. Altfel, oricât de impetuos ar fi temperamentul său, textul nu ar fi însoțit de harul stilistic, nu ar răzbate atât de profund miezul estetic al cercetărilor critice. Cu o ironie care dă eleganță până și emoției, cu o frază a cărei subtilitate impune distincție și finețe, cu o rostire echilibrată, fantezistă sau, după caz, acidă, malițioasă, surprinzătoare, iată calități care au devenit în ultimul timp o *rara avis*. Ne convingem de toate acestea citindu-i *Semnele lui Hermes*, *Cordonul de argint*, *Efectul de prismă*, *Dramaturgia între clipă și durată*, *Pluta de naufragiu*. A colaborat la peste 50 de publicații și mai bine de 1000 de articole au acoperit o arie vastă de forme și subiecte ilustrând multe disponibile ale talentului său.

Paginile se umplu văzând cu ochii, sufletul se înfioară și emoțiile se pierd odată cu visele retrase între stele sau în culisele scenelor de teatru, acolo unde replicile nasc speranțe și sensul frumuseții este salvat, unde harul actorului transpare din preaplinul simțământului trăit, el, criticul, observa cum totul se derula firesc, de parcă asculta și foșnetul ușor al frunzelor, transformat într-un murmur de cuvinte care tulbură și îndeamnă la meditație și echilibru. „Un popas pe tărâmul Teatrului... Așa se cuvine, întrucât aici am adăstat mai îndelung și cu mai multă înlesnire. La spectacole, la repetiții, la festivaluri, și eu și criticii care se manifestau «la arlechin» ne făceam rondul, percepând teatrul ca viață și, în revers, viața ca teatru”, se mărturisea Florin Faifer. Adăugăm noi, pentru cei care nu știu, el a fost secretar literar, un timp, al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași.

A realizat volumul de exegeză riguroasă și pilduitoare, cu interpretări demne de un critic de anvergură și în care este întâlnită constant pecetea unor cugetări fără prejudecăți. În *Filtru*, spre exemplu, se oprește asupra unor figuri, cărți și destine din cultura și literatura română precum cele ale lui Ion Ghica, căzându-i sub lupă „reformele unui prinț clarvăzător”, Liviu Rebreanu, întrebându-se, în cazul lui, dacă „masca de dramaturg chiar nu i se potrivește?”, este atras de personalitatea lui Nicolae Iorga, „un eremit în agora”, și lista continuă cu Victor Eftimiu, care „întrăurit de basme, cultivă, mai mult decât adevărul istoric, valorile poetice”, Victor Ion Popa, „moldoveanul nostalgic și șugubăit”, apoi cu Cella Serghi, Mihail Sebastian, Paul Celan, Al. Kirilescu, trecând în revistă cu farmec subtil și fluiditate analitică calități și defecte ale operelor de sub semnăturile amintite.

Criticul nu uită o clipă că „fantasmele contopesc lumea aievea, pentru a se risipi, iar și iar, sub impactul unor deziluzii” pentru că literatura, la urma urmei, e o stare a „evadării în alte lumi”. În *Însemnările unui (fost) secretar literar* predominante sunt analizele unui segment important din dramaturgia românească. Ne intersectăm și aici cu pagini scrise cu verva celui ce stăpânește țesătura suplă a condeiului, cu exprimări ale unui mesianism împărțit între lumea ideilor și cea a acțiunilor. Florin Faifer este un „impresionist” în sensul în care Al. Paleologu acceptă că „a repudia impresionismul înseamnă a repudia pur și simplu esența criticii”. Prin vocația sa de critic prestigios face parte indubitabil din cercul restrâns al eșantionului de lideri din domeniu.

Parcă îl văd și acum, cobora dealul Copoului, părea să nu observe trecătorii, sigur însă reținea imaginile colorate ale teilor înfloriți, prinzând cu febrilitatea finului iscoditor detaliile din noianul înfățișărilor din jur. Altădată, urca agale aceeași domoală colină a Copoului, ne oprim amândoi pe o bancă, în tăcere priveam grupurile de studenți spre *Alma mater*, până la urmă întrebându-ne cât de aproape mai sunt tinerii de carte, de textul scris în formulă lirică, epică, dramatică, câți mai gustă din frumusețea paginilor antrenante, cu arome de epocă și care refigurează lumea din care ei înșiși provin? Își iese din contemplare și îl aud vorbind mai mult în șoaptă: În ceea ce mă privește, cred în livresc, în euforie, în idee care retează direct falsul și puterea oarbă a ignoranței de care mă tem cel mai mult. Cu timpul, cred că tinerii noștri se vor trezi și se vor înfrupta din înțelepciunea cărților. Tare le-aș spune să citească, printre altele „Divanul persian” și „Creanga de aur” ale lui Sadoveanu. O vor face până la urmă.

Florin era un romantic, intrat în tihna „dulcelui târg” numai bun pentru clipele sale de reculegere, ca-n imaginile versurilor lui Topirceanu. Puținii romantici care au mai rămas sunt ca niște fantezme printre ceilalți de proveniență pragmatică. Simțea îndemnul spre anotimpurile lăuntrice, cu corespundențe în gândul cel bun și gândirea emoțională, în miracolul din jur, iubirea din el parcă se înălța în seninul cerului. Din apropiere și-ar fi dorit un cântec duos, romantic și

prelung. I-a fost Iașul un loc cu fascinație irezistibilă? Fără reținere da, aici în ambianța familiei, a cercului de colegi și prieteni. Umorul a fost parte esențială a spiritului său liber, fără riscul de a confunda realitatea cu caricatura, cu falsul. Imaginația și verbul au fost sprijin în cultivarea ideilor generoase, viața lui pare să fi fost un mister pe care nu l-a relevat, lăsându-l într-o taină în care stătea nestingherit. De aici idealismul său reținut până la a fi pesimist, retracții uneori, solitar chiar. O interiorizare neafășată, tristă ca un personaj dintr-o nuvelă psihologică sau din una mai apropiată poate de o dramă existențială.

Revenim la *Apel la reverii* și nu știm nici acum ce reverii l-au îmbiat în lunile din urmă de și-a pierdut privirea în rotundul bolții albastre. Citim paginile volumului cu textele apărute în revista „Expres cultural” de-a lungul a șapte ani, le citim cu aceeași curiozitate și cu plăcerea descoperirii unui fel de jurnal intim ținut de Florin Faifer, scos la lumină cu tot fiorul unor neliniști, „străbătut de angoase abia domolite de câte un accent ludic, când pigmentat de răsfățuri, afectivități și candori atașante”. Îi evocă pe Ion Omescu, Leon Volovici, Arșavir Acterian, Mircea Ghițulescu, Dinu Alexoae, Laurențiu Faifer (în scrisorele), Bogdan Ulmu, Gabriela Omăt, Valeriu Stancu, Ioan Tugearu, Constantin Dram și încă mulți alți apropiați de sufletul lui. Se mărturisea Florin: „Că o fi o slăbiciune sau că virtute o fi fiind, mi-e greu, uneori cumplit de greu, să mă despart de cei ce mi-au fost apropiați. Toată filosofia lumii nu mă consolează de pierderea unui prieten. Să ne amintim, asta e ce rămâne.”

Cu priviri admirative l-au învăluit scriitorii, colegii, prietenii, toți cei care l-au prețuit cu adevărat. Vorbim la trecut despre *cavalerul cuvântului*, cum mai era numit, și n-ar trebui s-o facem. El este printre noi, revistele culturale îl elogiază, spiritul și frumusețea interioară îi sunt evocate și parcă îl vedem cum încă străbate drumul spre Institutul *Philippide*, Universitatea *Enescu* și Teatrul *Alecsandri*. O viață împărțită între contribuțiile aduse alcătuirii unor monumentale dicționare de literatură nu doar ca autor de sinteze lexicografice, ci și prin implicarea în activitatea de coordonare, redactare și revizie, de aici trecând

la specificul muncii de secretar literar al Teatrului Național, apoi la Universitatea Națională de Arte ca profesor asociat și titular.

Regretatul medic și poet Ion Hurjui îi spune într-un autograf: „Misteriosului scriitor și prieten F.F., inegalabil stilist, desăvârșit cărturar”, comentat apoi de însuși F.F.: „Absolutul, carevasăzică, există! Dar oare n-ar ieși în câștig frânturile de discurs dacă le-am păzi de emfază?” Se vede că ironia și fantezia sunt virtuozități ajutoare criticului și stilului lui de a scrie. Dacă *stilul e omul* (însuși), după Buffon, de ce n-ar fi și *stilul e F.F.* (însuși), pentru că și l-a pornit din ținutul fermecat al copilăriei, consolidat în familie (de mari cărturari) și pus în valoare de însași opera sa, *il dolce stil nuovo* în chiar aspectele limbii literare pe care a gustat-o ca nimeni altul. Și-a păstrat ca pe un tezaur scump rafturile de cărți cu dedicație, autografe „de toată savoarea, unele patetice, encomiastice, meșterite de impulsuri de *captatio benevolentiae*, altele decente, fiecare după firea și năravurile autorilor de autografe, mai toate străbătute însă de o prețuire adevărată, nu circumstanțială. Sunt «oglinzile măritoare» trebuitoare sfielnicului, dubitativului fără margini care era F.F. Nu se lăsa amestecat de tăria lor de absint, ci lua doar ceea ce era de bună-cuviință și-i făcea bine” (Grigore Ilieși în postfața volumului).

La o întâlnire aniversară în spațiul Editurii Alfa, s-au adunat câțiva scriitori. Într-un colț mai retras, F.F. părea absent, cufundat într-o albie a sentimentului singurătății, nu-l impresiona discuția cam gălăgioasă a celorlalți, a tresărit doar la auzul evocării peisajului critic, cel care joacă un rol esențial în direcționarea literaturii, rădăcinile sale afective au răsărit cu forța unui magnetism istoric în apărarea burgului, chiar dacă orașul prezent nu pare a se mai ridica la înălțimea celui cultural de altădată. Afirmase că literatura nu este decât o „jertfire a formei până la rămânerea sensului singur”, reamintind că elocvența scrisului nu se măsoară numai prin cuvinte, ci și prin liniștea dintre ele. Și ce să vezi, chipul lui Florin s-a luminat, ieșise parcă din tristețea lui abisală, acum chiar jubila. El însuși pronunțase argumente temeinice în susținerea celor articulate, de parcă așteptase cam mult să-i vină rândul la discuții. Era acum în elementele lui – jertfire, singurătate, isihie, tăcere, gândire. În intervenția scurtă s-a manifestat cu un „multum in parvo”, el care nu era dispus să comunice oricum, atunci când o face țintește esența. Se produce percutant încât îți clatină până și convingerea plămadită în timp. Inteligent, inspirat, alert (doar când e cazul), decisiv, de te întrebi cum și de unde izvorăsc toate acestea? Dintr-un trup firav, dar cu minte cuprinzătoare.

Au mai trecut niște ani, oamenii se schimbă (în bine, în rău?), neîntreruptă rămâne însă voluptatea cu care se descrie emergența momentelor fondatoare ale gândirii despre universul omului și al naturii. Florin Faifer era un mare iubitor de natură (de oameni nu mai vorbim), în ciuda faptului că el crescuse și avansase în mijlocul unei magme de idei livrești, lămuritoare sau derutante, ele veneau intempestiv dinspre scena actoricească. Când să mai aibă timp pentru o floare, un copac, un fluture cu frumusețea zborului lui cu aripi colorate, poate doar pentru atracția de ordin estetic, plăcere senzorială ca realitate metafizică. Dar poezia naturii se regăsește mai în toate scrierile sale, fie și printre rândurile analizelor critice.

Aceeași editură a publicat în 2023 și „Nostalgia duratei – Florin Faifer în evocări”, la care au trudit cu multă afecțiune Adina Bardaș (tocmai din Canada), remarcabil critic de teatru, și Nicolae Panaite, ca editor și antologator, un duet de rafinate spirite, încât din cele două cărți personalitatea lui F.F. este și mai evidentă, și mai conturată odată cu schițarea figurii de cercetător acribios, de literat și critic de teatru al cărui cuvânt s-a înscris în gama inegalabilă a exprimării expresive, a scrisului meșteșugit și savuros.

Paginile cărții *Apel la reverii* (Editura Alfa, Iași, 2025) își închid ușa fermecată, nu înainte însă de a mai citi niște fraze dintr-un articol publicat în albumul „Oameni ai Cetății” (editat de Primăria Municipiului Iași) în care Florin Faifer se destăinuie trist la cele ce vor veni, temător în fața necunoscutului: „Și în viața teatrală din care un mănunchi de imagini, iată, se rânduiesc sub ochii dumneavoastră, încerc să joc cu naturalețe secvența despărțirii. Ar trebui să depăn câteva suveniruri și despre ambianța de distinsă cărturărie a Institutului Philippide, dar peste toate s-a lăsat și se tot lasă grea cortina. Și nu stăpânesc magia de a o face, măcar puțin, să se ridice...” Și cortina a căzut definitiv. Era ceva ce nu s-a mai văzut. „Crăpau catapetesme și ne înconjură neantul”, șoapte ultime ale omului F.F. Se spune că scriitorii nu mor, opera lor le continuă memoria până când o nouă galaxie le va purta numele.





Emil NICOLAE

textul și contextul

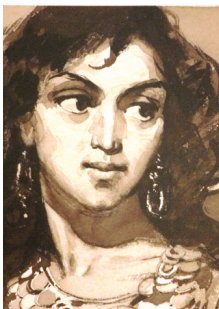
Despre cranii, poezie, Pușkin, Calipso și alte „cadavre” ...

Lecturile mele recente și cam ciudate (recunosc) îmi confirmă faptul că: 1. "cadavru" nu e același lucru cu "scheletul" (v. Mary Roach, *Stiff: The Curious Lives of Human Cadavers*, 2003 / versiunea rom. *Viața secretă a cadavrelor*, 2018, la Ed. Art), deși îl include; și 2. "scheletul" e ceea ce rămâne dintr-un "cadavru" după dispariția țesuturilor moi (v. Brian Switek, *Skeleton. The Secret Life of Bone*, 2019 / versiunea rom. *Cifru scheletului. Viața secretă a oaselor*, 2025, idem). De unde rezultă că nici "capul", cu toate ale sale (în interior creierul, în primul rând, iar în exterior scalpul, fața, urechile, nasul etc.) nu e totuna cu "craniul" (țeasta sau tigva), adică ansamblul celor opt oase care susțin țesuturile moi. Însă ambii autori menționați mai sus acordă o atenție specială segmentului anatomic din vârful corpului uman. Mary Roach în două capitole ("Să nu irosim capetele" și "Doar un cap (decapitarea)" și Brian Switek, cu prioritate, într-unul ("Osul discordiei"). Dar ca să nu mai lungesc această relatare puțin confortabilă, probabil, explic aici, pe scurt, ipoteza mea, cumva "organicistă" și alegorică (apropiată de maniera pseudoștiințifică a "frenologilor"): în literatură (ca și în alte domenii artistice, ficționale), la nivelul expresiei, învelșul moale, "cadaveric", constituie partea imaginativă, creativă, mobilă, flexibilă etc., însă perisabilă, pe când structura osoasă, solidă, rezistentă, "formală", rămâne partea durabilă (cu valoare preponderent simbolică). Încerc să explic această poveste prin "cazul craniului Calipso"...

Primul lucru pe care mi l-am amintit, citind capitolul "Osul discordiei" din cartea lui Brian Switek, a fost călătoria mea din copilărie la osuarul Mănăstirii Neamț. În "Scrisoarea VI (Catacombele M. Neamțu) / Avgust 1839", din vol. *Negru pe alb. Scrisori la un prieten*, 1841; v. *OPERE*, vol. 1, *Păcatele tinerețelor*, ediție critică de Liviu Leonte, Ed. Minerva, București, 1974), C. Negruzzi îl descria astfel: "Mai bine de două sute capete sunt pe aceste poliți de peatră; fiecare are lipit pe el câte o țidulă pe care e însemnat numele celui ce l-a purtat /.../ Căutând aceste titdve, văzui una mai mică, mai delicată; osul era alb și luciu, dar nu avea nici o etichetă lipită pe ea. Monahul ce-mi slujea de cicerone mi-a spus că era a unei fete ce-a murit acolo, dar nu știu să-mi spuie mai multe...". Aspectul locului nu păreau să difere mult de ceea ce am constatat eu prin 1960, adică peste mai bine de un secol. Oricum, nu mai văzusem până atunci o asemenea grămadă de cranii adunate laolaltă, în vitrine! Și, evident, din "explicațiile" călugărului care ne conducea, am reținut-o pe aceea referitoare la "Calypso" (așa scria, de astă dată, pe respectiva țeastă "mai mică", așezată – singură – pe un raft). Cred că, observându-mă mai degrabă tăcut / impresionat / bulversat decât entuziasmat, acolo mi-a relatat taică-meu despre participarea sa la sedințele de disecție din anii de studenție (la medicină), când își mânca sandwichul de dimineață lângă cadavru, în așteptarea profesorului! Abia mai târziu am aflat de legenda pusă în circulație de C. Negruzzi în "Scrisoarea VII (Calipso) / Septemv. 1839", conform căreia "greaca cea frumoasă" s-a strecurat în travesti (era moda epocii și în literatură!) la Mănăstirea Neamț, așezământ de bărbați. Ceea ce nu s-a întâmplat în realitate (un prieten al lui Pușkin, Alexeev, localizând-o tot la Chișinău în 1826, cu toate că C. Negruzzi scrie că femeia bătea "la poarta monastirei" în 1924). În orice caz, legenda și-a făcut loc în timp, "învelind" (expresiv, iată) un craniu oarecare, atribuit lui Calipso, până când un grup de studenți l-a furat de la mănăstire (se bănuiește că prin 1970).

Celebritatea curtezanei aventuriere, pasionată de practici magice și de cântecele populare turcești (refugiată, împreună cu maică-sa, de la Constantinopol la Chișinău, sub amenințarea mișcării Eteriste) a început din timpul vieții sale datorită unei presupuse legături amoroase cu poetul rus A.S. Pușkin (mare admirator al lui Byron care, de asemenea, se zice că ar fi avut o relație anterioară cu Calipso Polihroni), în postumitate dobândind o dimensiune greu de stăpânit. Deși un apropiat al lui A.S. Pukin, din perioada exilării din motive "administrative" a poetului la Chișinău și Odesa, nu o descrie foarte măgulitor: "Era mărunțică, cu un piept nede dezvoltat, o față lungă, ascuțită, totodată rumenită, cu nasul mare, care părea că împarte fața în două, un păr lung și doi ochi mari ce scânteiau." (cf. C. Bezviconi, în *Cetatea Moldovei*, an III, vol. IV, nr. 1-2, 1 martie 1942). În arhiva rămasă de la Pușkin există un desen care reprezintă o figură feminină, din profil, sub presiunea legendei multă lume identificând-o acolo pe Calipso.

Toate lucrurile astea par să țină de efortul de a "îmbrobodi", virtual, un craniu imaginar cu viața imaginară, și ea, al unui personaj fabricat în laboratorul legendelor urbane. Exercițiu vechi, de origine primitivă, descris astfel de etnologul german Julius Lips: "De cele mai multe ori, însă, locul unde șade sufletul este capul. De aceea, la populațiile acestor culturi (tribale – n.m.), capul dobândește o însemnătate cu totul neobișnuită, fiind organul cel mai de seamă al puterilor mistice. Adesea, cranii dezgropate se zugrăvesc și se împodobesc, ba mai mult: lipite cu lut, ele se prefac în chipuri întru totul asemănătoare celor vii, bucurându-se de cea mai adâncă venerație..." (cf. *Vom Ursprung der Dinge*, 1955 / ed. rom. *Obirșia lucrurilor*, 1958). Să ne închipuim, o clipă, ce s-ar putea scoate azi din "craniul lui Calipso" cu ajutorul tehnicilor digitale!



Toate astea laolaltă, iar în spațiul literar românesc, mai cu seamă, sub influența "scrisorii" lui C. Negruzzi, au propulsat în prim-plan poemul "Șalul negru / Cîntec moldovenesc", scris de A.S. Pușkin în 1820 la Chișinău, e adevărat, și publicat în 1821 (în timp ce Calipso Polihroni ajungea acolo abia la 14 noiembrie 1820). Istoricii literari țin seama de precizarea autorului, din subtitlu ("Cîntec moldovenesc"), punând la îndoială influența lui Calipso. Chiar dacă C. Negruzzi afirmase, greșit: "Cîteodată, însă, cînd ceteam poeziile marelui poet rus, și mai ales *Șalul negru*, aceste versuri ce sînt un poem întreg făcute înadins pentru tinăra fată, îmi aduceam aminte de acea femeie cu chip îngeresc...". Tot scriitorul moldovean ne-a lăsat și "traducția" poemului, o variantă liberă și augmentată față de textul original ("imitație din A. Pukin" preciza Negruzzi însuși, în *Curierul de ambe sexe*, 1837). Avem aici un exemplu clar de felul în care haloul legendar poate să tulbure faptul istoric.

Oricum, "Șalul negru" a ajuns de neocolit în culegerile de poezie universală editate în România. Și cele mai fidele traduceri aparțin lui George Lesnea (v. A.S. Pușkin, *Versuri*, E.L., București, 1964) și Radu Cârnelci (v. *Mari poezi ai Iubirii*, antologie, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2017). Totuși, pentru clarificare – dincolo de avantajele "mămoase" pe care le oferă limba română în cazul traducerilor, remodelându-le specificul – redau mai jos o variantă literală care sper că păstrează spiritul și sensul limbii ruse:

SALUL NEGRU Cîntec moldovenesc (Чёрная шаль / Молдавская песня)

Privesc ca un nebun la șalul cel negru
Și sufletu-mi înghețat e sfâșiat de tristețe.

Când eram naiv și tânăr,
Am iubit cu pasiune o tânăra grecoaică.

Fecioara cea frumoasă mă mângâia,
Dar curând a venit pentru mine o zi întunecată.

Aveam adunați oaspeți veseli în jur
Când la ușă a bătut un evreu disprețuit.

„Prietenii petrec cu tine (mi-a șoptit el),
Dar grecoica ta te-a trădat.”

I-am dat aur și l-am blestemat,
Apoi mi-am chemat robul credincios.

Am ieșit; goneam pe un cal iute;
Cu blândă-ndurare mocnind în mine.

De îndată ce-am zărit din prag grecoica,
Ochii mi s-au întunecat, m-am muiat cu totul...

Intrasem singur într-o cameră dosnică unde
Necredincioasa fecioară era sărutată de un armean.

N-am mai văzut lumina; sabie a zăngănit...
Ticălosul n-a mai apucat să-și sfârșească sărutul.

Am călcat mult timp în picioare trupul fără cap,
Și tăcut am privit la fecioară, palid fiind.

Îmi amintesc rugămintile... sângele ce curgea...
A pierit și grecoica, a pierit iubirea!

De pe capul ei mort am luat șalul cel negru,
Și-am șters tăcut oțelul însângerat.

Când s-a lăsat amurgul, robul meu
A aruncat trupurile în valurile Dunării.

De atunci nu mai sărut ochi frumoși,
De atunci nu mai cunosc nopți vesele.

Privesc ca un nebun la șalul cel negru,
Și sufletul înghețat mi-e sfâșiat de tristețe.

Sunt 16 distihuri în textul original (32 de versuri)... Biografia susține că Pușkin a avut aproape tot atâtea legături amoroase în timpul exilului (inclusiv cu soția ex-guvernatorului Voronțov, din Odesa). Câte vor fi fost "trădătoare" nu se știe și nici dacă printre ele s-a numărat Calipso Polihroni. Dar fiecare avea un craniu peste care poate fi țesută o poveste ("materia primă" existând în corespondența poetului, în însemnările sale, în scrierile celor din jur, în legendele puse pe seama lui etc.; a fost un cuceritor, fără dubii, iar moartea sa în urma unui duel provocat de un conflict erotic a stimulat producția de fabulații; o probă constă în faimosul și falsul "Jurnal secret 1836-1837", fabricat în SUA de Mikhail Armalinsky, în 1986).

În schimb este cert e că, în aceeași perioadă, poetul a compus o serie de opere mult mai importante decât "Șalul negru". De pildă: "Prizonierul din Caucaz" (poem epic), "Frații tâlhari" (dramă romantică), "Tigani" (poem filosofic), "Mării" (meditație în memoria lui Byron), "Fântâna din Bahcisarai" (poem epic), "Către Ovidiu" (elegie despre exil), "Gavriiliada" (alt poem epic), multe texte lirice și, mai cu seamă, primele capitole din capodopera / roman în versuri "Evgheni Oneghin".



Mircea Radu IACOBAN



„Furat la revoluție”

Încep ca un film documentar -politist- taman acum 200 de ani bătea la poarta Mănăstirii Neamț un tânăr răvășit de negurile Ceahlăului, care a vrut mai întâi adăpost, după care a cerut îngăduință să se călugărească. Ruga i s-a îndeplinit și a fost rându-it pe lângă un bătrân monah ce-și nevoia ostenelele undeva spre munte, dincolo de mănăstire. După trei ani, povestioara despre care scrie și Negruzzi se încheie total neașteptat, fiindcă moare nou venitul și, în timpul pregătirilor pentru îngropăciune, se constată c-a fost, de fapt, nou venita, adică era... parte femeiască! Lăsase și un răvas: *Am păcătuit, Doamne, și nu sunt vrednic de mila ta*. Merge de minune în povestioarele duios romantice de veac XIX, dar șchioapătă rău de ntrebi cum ar fi cu puțință să viețuiești trei ani de zile alături de un călugăr care, oricât de adâncit ar fi în rugile și mătăniile sale, să nu-și dea seama care-i adevăratul sex al confratelui de chilie...Tânăra răposată se numea Calypso Polichroni, și va deveni, datorită propriilor merite, dar și bogatelor fantazări, un personaj cu reală celebritate postumă. Era grecoaică și ajunsese pe meleaguri românești în vremea răvășelilor Eteriei, care, după nașirea de la Iași celebrată de Mitropolit și Domnitor, a mânăuit nefericit o idee generoasă (independența Greciei), ajungând să-l înfrunte pe Tudor Vladimirescu și să eșueze undeva, pe la Sculeni, după ce a ntors pe dos jumătate din Balcani. Ce caută Calypso într-o tabletă ce se vrea scriitoricească? Simplu: juna grecoaică s-a aflat printre muzele unor mari condeieri ai lumii, lordul Byron și Pușkin, intersectându-i prin meleagurile noastre și încheindu-și viața la Mănăstirea Neamț. Despre relația cu Byron nu-s mărturii directe, ori nu le-am aflat eu – poate scrisoarea către *Doamna X*, ce o numește „Mai rece decât Calypso”, însă la fel de bine poate fi vorba despre insulele Calypso din Peloponez, ori de muzicile Calypso din Carai-be. Dar fără foc nu iese fum, va fi fost vorba de-o iubire pasageră, cum atâtea-s scrise pe răbojul faimosului englez. Despre Pușkin însă, mărturii din belșug. Întrutotul motivate: juna Polihroni este pretutindeni menționată ca o persoană de distinsă frumusețe, care, între altele, mi-ar putea înfrunta și computerul: vorbea turca, germana, greaca, araba, franceza, rusa și italiana. Numai că Negruzzi spune altfel: „Pușkin o întovărășea când o întâlnea la grădină. Cum vorbea cu ea, când Calypso nu știa decât grecește și românește, limbi pe care Pușkin nu le înțelegea, nu știm. Se vede că cei 22 de ani ai poetului și cei 18 ai curtezanei n-avea trebuință de mai mult înțeles”. Credeți ce vreți, important este că „Șalul negru” (Calypso se îmbrăca totdeauna doar în negru) a fost scris cu gândul la ea. Același Pușkin, care despre băstinașe a scris oribil („Sunt ca un zeu printre moldovencele cochete și proaste”). Aș putea, într-un fel, să depun mărturie pentru frumusețea de vis a grecoacei: de multe ori i-am admirat craniul perfect păstrat în osuarul de la Neamț. Cuvier reconstitua un trup după conformația unui oscior, aici, perfecțiunea delicată se distinge dintr-o privire, mai ales văzută printre cele 500 de hârci bolovănoase înșirate uniform în dulapurile cu geam ale mănăstirii. Am revenit imediat după revoluție la cel mai mare și mai impresionant osuar din țară, a cărui „vedetă” a macabrei expoziții a constituit-o dintotdeauna craniul cu perfectă alcătuire pe fruntea căruia scria „Calypso” (avea și o inscripție lămuritoare alăturată). L-am caut: dispăruse! Nu era la locul știut, dar nici în alt sertar cu oseminte: craniul grecoacei, cu dințișorii mărunței păstrați perfect și cu orbitele frumos rotunjite, din care vor fi licărit ochii mari și negri cântați de Pușkin și sărutați de Byron a dispăruse! Întreb în dreapta, întreb în stânga și aflui: „*Calypso? L-or furat la revoluție!*” Act revoluționar? Care să fi fost mobilul raptului? Două ipoteze: fie vreun neam prost, văzându-l atât de gingaș-deosebit de restul hârcilor rânjite, l-a sfeterisit ca să-l așeze pe post de presse-papier, ori de sperietoare la Halloween, fie dimpotrivă, un știutor al poveștii lui Calypso l-a furat, spre a-l păstra cu evlavia cuvenită pentru ceea ce craniul grecoacei încă amintea avizaților. La grozniță n-a existat niciodată paznic și, până în decembrie 1989, nu s-a clintit nici un oscior. Sunt sigur că nici monahii, nici localnicii nu-s autori raptului, ci vreunul dintre vizitatorii veniți în pelerinaj „creștinesc” la Neamț. Oricum, tigva biete Calypso nu figura în vreun inventar cu obiecte de patrimoniu, deși pentru istoria literaturii ruse (și române) valorează mai mult decât alte relicve considerate de interes muzeistic. Numai că a fost furat... la revoluție, și cineva fără frică de Dumnezeu încă îl are. Ce rușine! Să ne amintim că, acum 200 de ani, Calypso cerea ocrotire la Mănăstirea Neamț...



Mihaela GRĂDINARIU

Ploaia venea, încolțind a mirare

Poesis

*

Se vor stinge macii în curând,
Lămpi fără culoare și dulceață,
Dintr-un nor am să îmi fac mormânt
Străjuț de-o coțofană hoată
Ce-o să-ți fure zilele în zbor
Ca mărgelile strălucind în iarbă
Descusute de pe foi ce dor,
Pagini scrise vag, cu alb pe albă
Piele sau cămașă sau blestem,
Naștere pe dos, descolindată,
Dintre macii arși o să te chem
Ca să împlânzim somnia toată...

Norul se prăvale mai în jos
De pământul transparent și moale,
Coțofana-mi cere plată-un os
Să mă ducă dincolo de vale
O sămânță neagră-n cerul orb...
Mac neînflorit decât în scrisuri,
Prin zăbrele aspre-o să te sorb,
Ca poem din antiparadisuri...

*

„Cuvintele cădeau ca niște boabe de
grâu”,
Eu ciuguleam câte unul, arare,
Crinii se legăneau din pustiu în pustiu
Țesând un veșmânt de botez și-nchinare,
Boabele mi se-nșirau potecă în mână,
Ploaia venea, încolțind a mirare,
La marginea timpului, Stăpân și stăpână,
Cruce și Miel ne adună-n soboare,
Cum înflorește grâul? mă scutură cerul,
Punându-mi în palmă bănuț și stâlpăre,
Eu liberez din rărunchi prizonierul,
Gândul întemnițat în pâine și sare,
Pe-alături, vorbe sălcii și neghină,
Zile pustii, deșirate-n cărare,
Vai, nu am haină, haină de Cină,
Și cocoșul lui Petru tot cântă în soare,
Iar Crucea mă caută, eu fug în neștire,
Secerătorul îmi întinde Trup și iertare,
Sunt doar un spic, un fir între fire,
Rodul mi-l plec la uși de altare...

*

Ce ascultă-o sirenă, cu urechea pe pieptul
meu?
Tăcerea cea veche, vorbită de mine și
Dumnezeu.
Uite, nisipul i-o pivniță de cuvinte moarte
La granița dintre privire și cealaltă parte,
Coadă sirenei îngroapă timpul în alge și sare,
Eu sap după litere în marea cea mare,
În apa care-a fost vis prin cămara de taină,
Acolo unde grindina și împietrirea mi-s
haină,
Ce cuvinte să ma dezgrop, ce cuvinte,
Fiecare în cochilia lui, grea și fierbinte,
Armuri de spaime, îmbeșugate și plânse,
Luptând între ele, rupând miride dintr-înse.

Da, alăptez o sirenă, ciudoasă și rea,

Împrăstie zile și nopți peste arșița mea,
Solzii de vreme bună, bătuți cu ciocanul
De-un înger morocănos, ce nu vorbește
cu anul...

Care an? Ce secundă se-nalță trufașă,
Înveșmântată de bal, cu pantofi și cravașă?

Urechea mea, pâlnie de gramofon în uitare,
Vorbește cu timpul ocnaș, în marea cea
mare...

*

„Piatra purta în sine o rugăciune și-un vis”,
Opt candelă-și varsă untdelemnul în stele,
Din palmele noastre se-nalță psalmul
rescris
Al lacrimii vândute, al pocăinței grele,
Și mirul curge din piatră, ca o ploaie de-
a-ndoase,
Vor crește grâu și struguri la umbră de
milenii,
Sub piatră se răscoală un câmp întreg de oase,
Primind poruncă tare în vise și vedenii...

Și ruga lor firavă despică ceruri nalte,
Catapetesme stoarse de nori și de nisip,
Iar pașii lasă urme în noi și-n celelalte
Amăgitoare umbre, doar vorbe fără chip...

Piatra purta în sine un vis și-o rugăciune,
Sămânța Învierii, căzută-n lutul-jar,
În țărna de lumină, când toate erau bune,
Și timpul dormea mândru, ca piatră de
altar...

*

Vom frământa pâine pentru flămânzii
din veac,
Moara își scutură aripi de înger și sfadă,
Ploaia strigă după grâu, după mac,
Stâlpii cerului putrezesc, dau să cadă.

Pâinea e amară.

Vom pleca în pustiu,
Așteptând noi porunci, culegând o minune.
În sângele meu, un popor lefegiu
Dansează salomeic după mutele strune...

Mă risipesc în drojdii și în plămadă.

În scorbura gândului, soarele se stinge
încet.

Nimeni nu are ochi să se mire, să vadă
Cum în ziua a opta se naște-un poet...

Ochii-s în palmă, bănuți pentru luntre.
Râul plutește pe umbră altui râu.
Frământătura cea nouă

tot mai adânc ne pătrunde,
Vom înflori în cuptor, printre mac, prin-
tre grâu...

Ce-ți este ție, foame, pâinea pe disc?

Moarte sau viață, sau amândouă legate?
Pustiul și-adună pașii pierduți într-un pisc
Cotropit de ploaie, de poeme-bucate...

*

Linu-i lin și mă închin
Înspre ochiul de pelin,
Lacrimă în vârf de spin,
Spin pe cruce sângerat,
Pus cu azima la sfat
Și cu vin îmbeșugat,

Pe cunună-i vreme-timp,
Deșertării anotimp,
Rătăcire fără nimb,
Cale rătăcită-n nor,
Apa – giulgiu trecător,
Înserare tuturor,

Tot în cer și tot mai sus,
Unde ziua n-a apus
Și lumina-i fir pe fus,
Și tot fire-n fir și eu,
Pe cântarul cel mai greu,
Lacrima lui Dumnezeu,

Mă deșir și mă închin
La icoana pâine-vin,
Între noapte și Amin...

*

Timpul se oprește din loc în loc,
Își târaie picioarele, se tot încheie la haină,
Noaptea se mai încălzește la câte-un foc,
Alături de îngeri fugari, între răzvrătire și
taină...

ceas de ceas, oră de oră
alb război mă joacă-n horă

Câteodată, veșmântul îi cade în praf,
Atunci soarele își schimbă locul cu luna,
Totul se măsoară în plin și în cav,
În orologii măsluite din greu, totdeauna...

oră-n oră și-n secundă
umbra dă să mă ascundă

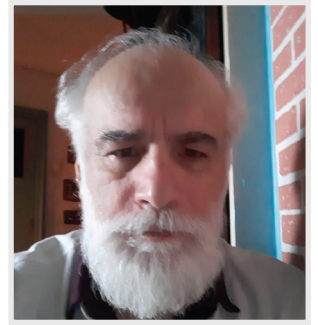
Alteori, goliciunea-i se-ntinde zăludă,
Ca o meduză mușcând dintr-o stea,
Lumina își oblojește rana cea udă
Cu noaptea ascunsă din aripa mea...

zi-ngropată-n altă zi
lacrima ca punct pe i

Uneori, își răsucesce mustața hoțește,
Timpul boem, filfizon pomădat,
Lumea se clatină pe solzii de pește,
Gură-nclăștată între mir și păcat...

tot pe loc, pe loc, pe loc,
timp împăturit în foc

Iar focul se-ntinde odată cu hora
Prin măruntaie de ceas și noroc,
Și, împărțind închinări tuturoră,
Timpul-povară adoarme la loc...



O dată lucrul pornit se lucrează și-n somn

facerea

„Să facem om după chipul și
asemănarea Noastră...” (Cartea Cărților)

... și s-au pornit. Doamne, nu vreau să fiu
mare, ci neisprăvit.
S-au pus să lucreze și să nu mai termine,
și lucrează și azi la mine, dintr-o
imaginație inepuizabilă –

imposibil de dovedit. Totul este lucru

continuu reînceput, concrescut, și se reia
foaie de ceapă peste foaie de ceapă,
îndumnezeire a nou-născut, de nu poate
bietul s-o-’ncapă. Da, cel smerit.

O dată lucrul pornit se lucrează și-n
somn acolo unde nu există oboseală
și somn fiindcă nu există un *ce* finit.
Se lucrează cu mâinile amândouă
acolo unde nu există mâini, nici
căpățâni, nici picioare. Mai dihai se
lucrează cu toate apele mării acolo
unde nu există mare, cu toate culorile
înserării unde înserare nu e.

Se lucrează încă la roua începuturilor
printr-o piele de prunc strecurată,
îmbrobonată de veșnicia nestrăbătută toată.
Se lucrează în pustie fără lopată, fără
mistrie, în hărmălaia devenirii fiecărui atom
încă nelămurit în mine ca om.

Atât de stihial reverberează puterea
acestei
creații, prin natura forțelor ei,
că se lucrează numai în anticipație,
nu cu premeditare.
Nici tu aură, nici tu coadă de cometă.
Iureș e totul, trafic de paradoxuri într-o
dinamică zgâlțâită fără clătinare.

Modul propriu-zis este al exploziei
solare, dacă vă amintiți, cea care
cu milioane de ani în urmă a avut loc
când nu exista soare, ci numai dorul,
închipuirea a ceva imposibil să cadă
în delăsare.

Se lucrează în viu cât e ziulica, dar se
lucrează atât de imperceptibil de fin,
că simțurile noastre derreglate nici nu
dibuie practic noua reprezentare.

Se lucrează pentru a debarasa,
pentru a lăsa totul în urmă, casă și masă
și obiectele ce refuză încă să zboare
dintr-un calcul nebunatic, lumesc.
Se lucrează la acest refuz pentru a-l
lumina cu o lumină care devine numai
cu timpul lumina sa.

Din refuz în refuz, se lucrează mai ales
în absență, când lucrul în sine n-are habar
și doarme-dus, „obosit de-o mare fericire
ce-i va veni” într-un trosnet subțire ca de
foietaj din patrafire,

când iată, Mirele apleacă cerurile înclinat
numai întru iubire să-i spună Mamei Lui,
inaudibil: *pururea Marie, dureros de dulce*
se roagă sufletul tău suflecat în pustie.

Cărămidarii au mult de lucru, cei ce fac
cărămizi din orice, numai imateriale să
fie,
denumite generic, cu infatuare de scaieți
pe pereți, Poezie. La asta se lucrează fără
epuizare după un chip și-o asemănare
fără fruntarii, din ce în ce... din ce în ce...

De neatins, aș zice, dacă nu s-ar fi atins.
De neconceput, dacă nu s-ar fi – deja –
conceput. E destul să cadă o frunză
pe creștetul unui copil, și toată mașinăria
crește și repornește. De nu se mai aude,
așa vuieste. Om cu om, fie cât de umil,
imposibil de umilit.

Doamne, nu mă fă mare, ci nesfârșit.

epifanie instruită

lui Emilian Galaicu-Păun

scriu pentru un cititor care nu mai face
parte
sută la sută din această viață –
după lectură îngăduința lui
prima, între atâtea exigențe
îndelung exersate,
îmi răsare în față.

Ci bucuria imposibilă e, cum bine știi,
a scrie pur și simplu dintr-o suflare
ca un copil odată într-un sat,
din șiruri unduind a fund de mare
chiar de nu văzuse marea nici visat,

și nu din șiruri unduind a fund de soare
deși la soare se uita întregul sat.

bine, n-*mall* cărare nu e
de la măr pân’ la gutuie,
totuși
pentru ilustrul arpentor Mazilescu Virgil
de data asta nimic ?

ba da, o scară
pe care nimeni nu urcă
nimeni nu coboară.

Cât despre gaura din talpa pantofului
papei Francisc, de înmormântare,
despre care oricum prea târziu am aflat,
cizmarul nostru zise că nu,
dumnealui nu e cu nimic vinovat.

Doamne, dă
să nu mă clatin astăzi pe picioare
din vreo neputință omenească,
ci doar de mă-’ntâlnesc cu Tine pe
cărare:
atunci da, o să trebuiască.

fie prin încăperi
cade o frunză nescuturată de om
fie și mai ciudat
frunza cade dar nu din pom

tavanul se făcea că fusese
fund de mare întoarsă pe dos
și oamenii pe la mese –
pești deghizați în muzicanți de petrecere
vorbind porc

m-aș duce la ei cu parul, să îndrept
lucrurile să nu rămână
așa de rușine numele om

dar de unde par într-o lume
în care frunzele pică aiurea
și nu din pom.

între lumi *

de la bun început
toate drumurile duc pe podul acesta –
vezi până unde se-ntinde-n nemaivăzut ?

n-o să-l străbatem ziua-ntreagă pe tot
ci numai până se-ntunecă – apoi sărim
și o luăm prin frigul mare al morții înnot.

unde vom ajunge nu știm în atâta
beznă deplină
dar e de presupus că la urmă se va
crăpa totuși undeva a lumină.

o lumină din ce în ce mai
albă suprafirească
în care până și numelui nostru de uz
comun i-ar conveni de minune
să putrezească.

deci fratele meu, cititorule
în lumina aceea ce ni s-a dat
ca singurul lucru ne-*updatat*,

motiv de groază de-ai fi,
un nemernic ce-a înșelat
așteptarea poporului, sau și mai și
frigul mare al morții definitiv instalat,

mi-aș scoate haina de pe măgar și te-aș
înveli iar și iar.

* (din volumul omonim, în pregătire)



„Dar tu ai cărțile!”

Petru și cu mie am avut un *âme soeur*, sunând la fel privind idei mestecate de alții și neprimite de noi. Complementaritatea noastră: dialogul despre texte, rând cu rând. Ni le citeam fiecare celuilalt, din drag de celălalt.

Tabieturile noastre de scris? Eu nu pot scrie pe foaie albă față-verso, ci pe hârtie folosită. El, intimidat de creionul întreg, îl făcea bucățele. Și acum sertarele-s pline de „căpetele”.

Petru s-a purtat cu mine ca și cum aș fi fost o plan-tă: mi-a creat, când șomam în anii optzeci, un fel de rezervație, ca pentru plante pe cale de dispariție. Oază de liniște pentru scris/citit. Mi-a dat apă ca trandafirului japonez din biroul lui strâmt, pe care îl împărțea cu alți trei conducători de doctorate. Decanul l-a evacuat de acolo, cu ordin în 6 exemplare. De ce 6? Cuțitarii universității au multă hârtie de tocat. L-au tot îmbrâncit, băgat la strâmtoare (cursuri de bază- nu, doar opționale), până l-au scos în stradă, cu arhiva lui cu tot. Ocară ultimă a fost un coșmar. De câte ori urcam Copoul, era din ce în ce mai trist. Se uita spre fereastra biroului, gândindu-se că floarea lui murea fără apă. Ca Micul Prinț al lui Saint-Ex. N-am văzut privire mai tristă. Totuși, mi-a zâmbit:

„O nimica toată, Magda. Pe Blagal l-au scos din Uni-versitate cu portarul.”

A căutat pentru mine lumină, aer, soare. Cât îmi lipsește amestecul de blândețe și de înțelegere din ochii lui ca zorelele. Albaștri și buni. Cu el însuși era sever. Cu mine, nu: „Strălucești ca o forsythia pe zăpadă.”

Am ales amândoi timpul de scris, scrisul a fost ale-sul nostru destinal. Și acum, după atâta vreme, îmi perfecționez scrisul de mână ca să-mi salvez sufletul și memoria.

Rădăcinile pământene sunt cărțile. Nu vreau să ră-mână neuzit- nevăzut- necitit efortul lui. Îi dau trup de hârtie, să coboare în lume din nou. Îi aprind candelă după candelă, editându-i cărțile multe. Unsprezece din Seria ETNO, a douăsprezecea e aproape gata pentru tipar, patru de critică și istorie literară, despre Maiorescu, des-pre Mircea Eliade, despre Goma, despre Cezar Ivănescu, marele *Mic tratat de estetică teologică*...

Am editat două albume „megalitice”: *Petru Ursache, OMUL BUN al culturii românești și Cărturarul cu privire albastră*. Al doilea, o adevărată luminație, cu ajutor de la bunii prieteni: ai mei și ai lui.

Petru este scris acum de mâna mea. Structurez cărțile rămase nestructurate de el, fac toate corecturile, aleg copertele lui Ștefan Arteni, celebrul pictor newyorkez, le trimit la reviste, la prieteni... Le-au luat în seamă mulți, foarte mulți.

După irosirea micii mele familii, mi-am găsit marea familie a prietenilor. Și ce mare familie am! Petru mi-a ales bine prietenii: Părintele Ioan Cr. Teșu, Iordan Datcu, Theodor Codreanu, Gellu Dorian, Alui Gheorghe, Marin Ifrim, Christian Schenk, Antoaneta Olteanu, Ion Lazu, Iulian Chivu și alții, și alții m-au încurajat, m-au mângâiat în amărăciune.

Pentru Radu Ulmeanu există o spaimă a disperării. Am simțit-o. Da, Radu, suferința poate produce panică, o știu. M-a ajutat să nu mă las cuprinsă de ea Gheorghe Grigurcu. „Răii au complici. Doar virtușii au prieteni”, cum scrie într-un aforism, inspirat de Voltaire.

Ah, „întâlnirile împlinitoare”, vorba lui Noica, întâl-nirile cu prieteni pe care nu i-am văzut niciodată față în față: Goma, Vasile Gogea, Niculae Gheran, Vladimir Udrescu, Zenovie Cărlugea și Zoia Deju-Cărlugea, Rodi-ca Lăzărescu, Virgil Rațiu, Eugen D.Popin, Irina Goanță, Mihaela Malea Stroe...

Bătrânu a fost mereu *à rebours* cu sarcinile și cu indicațiile peceriste. A ocolit concesiile și a plătit la greu nesupunerea. Prețul împotrivirii e mare: viață profesională nedreaptă, marginalizare. Îl agățau când de etnologie, când de estetică. Discipline aparent fără legătură. Petru a găsit-o în *Poetică folclorică*, Ed. Junimea, 1976, în *Prolego-mene la o estetică a folclorului*, Cartea Românească, 1980... A avut darul paralelismului: conexiuni între etnologie și istoria religiilor, între critică literară și publicistică de atitudine.

Conducea doctorate în etnologie, dar n-a fost lăsat, nici înainte, nici după, 89, să predea un curs în specialitatea lui primă. Sforile le-a tras Adăscăliței, cumnat, frate de nevastă cu Mihai Caraman, șef de rețea Secu în Franța, primul șef SIE, instalat de preș. Iliescu. Lui Petru i-a oferit un curs de Antropologie decanul Facultății de Filosofie, Nicu Gavriluță.

A văzut lumea doar prin cărți. A călătorit doar în jurul bibliotecii, ca și mine.

N-am avut decât avere documentară. Am fost ne-dependent de cele materiale.

Multă vreme ne-am descurcat cu o singură leafă. Cincul M.R.Jacoban-CC/PCR, călător din Azore în Antile, se mira: „Cum trăiți voi dintr-un singur salariu?”

Așa. În apartamentul strâmt de la 6, încăpeau toate cărțile pe care ni le doream. Am donat Bibliotecii „G.T. Kirileanu” și Bibliotecii Academiei din Iași saci peste saci de cărți. Parcă n-am fi donat nimic. Par și mai multe. Dar cum să-i ceri lui Iacob+ban să înțeleagă asta? L-o fi citit pe Eminescu? „Poți să ai totul fără să ai nimic și poți să ai

nimic având totul.”

Repet, că trebuie: lui Petru nu i s-a oferit, după pen-sionare rapidă, la 70 de ani, un curs onorific, deși era *professor emeritus*. Fără plată, așa cum a condus ultimele doctorate, fără indemnizație. L-au jefuit nimicarnițele de la decanat și s-a lăsat jefuit. Avea cărțile. Și pe mine mă împacă la fel:

„Dar tu ai cărțile!”

La fel ca el, mă apăr de „demența colectivă” scriind. În scrisoarea către Noica din 4 iulie 70, Mircea Eliade:

„Cel puțin dacă ne va scris să ne prăbușim, să ne prăbușim scriind.”

Poate că Dumnezeu o să-i spună și lui Petru, ca-n interviul lui Pivot, nu mai știu cu cine:

„Ai hârtie și pix. Poți citi și scrie ce vrei.”

Să nu vadă Vestul a fost pedeapsa cea mai dureroasă. N-am putut trece de zidul chinezesc...german. Informa-torii Securității au decis că familia nu-i stabilă și că nu ne mai întorcem. Greșit. De plecat definitiv, n-am fi plecat. Petru n-ar fi avut putere să se rupă de România. El a fost rădăcina mea în Iași, m-a plantat aproape de Grădina Copoului, unde am trăit cu demnitate și cu modestie (ca să nu mai spun vorba aia cu s, pe care o urăsc: sărăcie).

„N-aș fi eu dacă să plec de aici.”

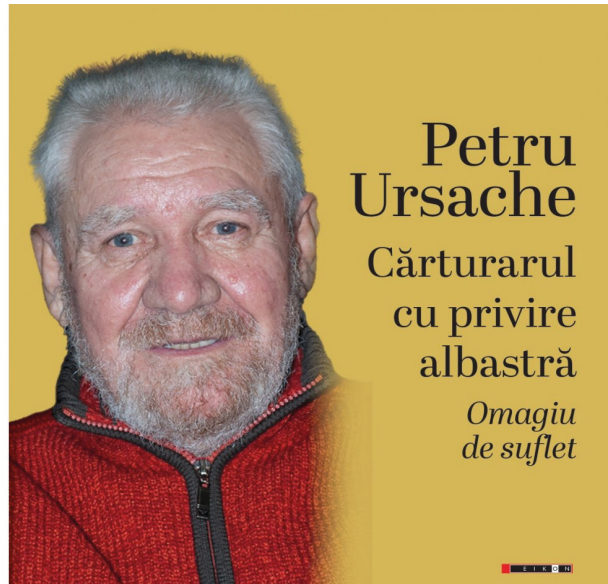
Era dependent de România și de cultura ei. Da, a trebuit să rămânem în Casa Mare a Limbii Române.

Dinadins, s-a înscris pentru un lectorat în Coreea de Nord, după dosare respinse pentru Suedia, Elveția, Da-nemarca, Germania, Franța, Olanda. Respins și pentru ... Coreea de Nord. A predat un curs opțional despre „Linie și Culoare”, dar n-a intrat în Louvre. O să public acel curs, pornit de la un citat din Camelian Demetrescu.

Eu mă tot gândeam la evadare. Mă visam la vreo voce a Americii, la vreo revistă a exilului..., dar n-am putut, n-am vrut să-l conving să plecăm.

„Până și vița are rădăcini în pământul ei, vinul e diferit de la loc la loc.”

Minime certitudini aveam și eu că m-aș putea rupe de spațiul de acasă. Am trăit conform binomului onestitate și (un pic de) sărăcie. Și-mi vine-n minte un distih din Marin Sorescu, *La lilieci*:



„Ceamcă-n altă parte o fi mai bine/ -Aia e, că nu e.” Acum, îi ofer timpul meu, ca să nu-l las în uitare. Cu un vers din Daniel Turcea: „câci dăruind, cu Dumnezeu te asemeni.”

Bătrânu a pus mai presus legea morală. O fișă ultimă, făcută în spital, e din scrisoarea lui Simion Mehedinți către C. Brătescu:

„Omul de treabă trebuie să facă binele, împotriva tuturor nătăngilor. Altfel e păcat.”

Rânduială, rost erau cuvintele dragi lui, ca și ale țăranului clasic. Un „reacționar” în linie Eminescu-Țuțea-Mircea Vulcănescu-Ernest Bernea- Stăniloae, convins, ca și înaintașii lui, că tradiția creștină ne-a întărit ființa etnică. Viș neo-conservator: modernizare fără a distruge tradiția. Înapoi la cumînțenie, înțelepciune, cutumă. Este ierarhia proprie țăranului clasic.

„Trăim nefirescul de a ne urî etnia, Magda. Firesc este s-o iubești, să ai drag de ea.”

La sfidarea toantă a tradiției, Petru Ursache a reacționat. Era un reactiv. Ura anomia, dar n-o să afli *style bas* în polemicile lui. Spirit polemic echilibrat, clari-tate, bun simț în argumentație. A lua distanță față de celălalt nu înseamnă să-i torni lături în cap. Altfel, dialogul se blochează.

Eu sunt mai dură. Cuțitarii universității care ucide nu-s de uitat și de iertat. Punctul meu nevalgic e iertarea. Oricâtă liniște mi-ar aduce, nu-i pot ierta pe cuțitari. Ce să fac? Să-i iert în locul lui pe cei care l-au amărât? S-o iert în locul lui pe doctorița care l-a omorât?

Rânile lui sufletești le port sub haina mea, cum spune Blaga. Una dintre ele? Un jalnic pitic universitar, cu ru-

bedenie printre profii de la Colegiul Național, când s-a aniversat fondarea, a făcut așa fel să nu fie invitat. I-au luat și dreptul ăsta. Și cine i-a evocat pe marii profesori cu destin tragic, arestați de la catedră (Tăzlăoanu -Anatomie, Papastopol- Istorie, Ocneanu-Filosofie, Ghica- Muzică)? Petru Ursache, nu altcineva.

Micul orfan (avea un an când tatăl lui a murit sub căruță: schija din război i-a ajuns la inimă și a oprit-o) a fost pregătit pentru admitere de învățătorul Mihai Simio-nescu și de preotul Vasile Dumitra. A luat ușor concursul și a fost elev de excepție, flămând și în flaneaua lui verde, vopsită cu ierburi, ca-n orice gospodărie țărănească. Directorul a făcut legătură cu „legionarizarea”:

„Să n-o mai porți.”

„N-am alta.”

În liceu, funcționa o organizație secretă a tinerilor revoltați. Era mic în 48, într-a treia. A scăpat de campania de arestare. Clasele a VII-a și a VIII au fost pustiite. A scris *Istorie, genocid, etnocid*, obsedat de dispariția colegului de bancă, săltat de Securitate de lângă el. Nu l-a mai re-găsit. Și cât l-a căutat! Dar n-a fost Petru însuși prizonier irevocabil al Securității, în RSR?

Scrie C.D. Zeletin, în *De senectute*:

„Deci, împlinirea unei vârste, 80 să zicem, e mai mult un simbol. E cu puțință să-i fi împlinit încă la 70, ori să-i îplinești la 90.”

Bătrânu meu a fost defectiv de bătrânețe. Era un tânăr de 82 de ani abia și bine împliniți, mult mai tânăr decât mine. Un bătrân foarte, foarte tânăr. N-a fost posac, ursuz, apatic, inactiv, cum sunt unii bătrâni.

N-a fost om vechi Bătrânu. Ochii- la fel de intens albaștri, dinții perfect albi, tricourile lui vesele, cămășile în carouri. Costum și cravată? La nevoie. Îi plăceau brațările: „O vrei?” O voia și o purta el.

Da, a fost un tânăr pe viață, mai deschis decât mine spre nou, mai viu decât mine. În pozele noastre e luminiiu, altfel decât în celelalte. A știut să mă iubească și să-mi zâmbească. Bătrânu, citându-l pe Blaga (pentru Elena Daniello): „Eu te iubesc mai mult decât patruzeci de mii de bătrâni de la Troia.”

Pe ton banal, mi-a spus că analizele au arătat că ar fi nevoie de o intervenție.

„Nu, nu bypass, e prea periculos. O procedură, ceva simplu. În septembrie sunt complet restabilit.” N-a mai avut septembrie.

Doctoreasa parfumată cu un kil de Nina Ricci, punându-și pe limba lată o lamelă de Orbit. „Mecanis-mul nu mai funcționează.” I-a spus colegei, ca s-o aud: „Organizmu e dat peste cap.” Ce vor moșii ăștia? Să trăiască la infinit?

„Scoateți-i tubul. Mi-o cere din ochi. Vrea să respire singur.”

„Nu, avem pașii noștri.”

L-ați împins în Moarte cu pașii voștri. O eroare medi-cală? Asta-i tot? Și ce făceam dacă-i dădeam în judecată? Primeam clasare: bătrânețe, inimă slabă, condiție fragilă... Nu, nu era deloc așa. Urma să plece la Sinaia, pentru scrisul de vară. Mersul lui, cu genunchii ușor ridicați și fără opriri. Urca pe Zgârbura, la scris. Trolerul cu cărți e și acum pe hol, nedeschis. N-am putere să-l deschid.

Petru n-a fost înfricoșat, umilit de Moarte. A primit-o fără cutremurare, ca blândul păstor mioritic:

„Magda, există un curaj al gândului mai mare decât al fapte. Păstorul nu-i mort. El e mirele. A avut puterea să-și preschimbe Moartea în Nuntă cosmică, mitică. *Preoți-munți ai mari*.”

Abia pâlpâia și eu credeam într-o minune: „Ia-ți patul și mergi la casa ta.”

Clopotul de Nuntă-Moarte a sunat în noaptea de 6 spre 7 august. Nu, nu-i las Moartea să trăiască. O calc și eu în picioare, editându-i cărțile. Doamnă Moarte, poți fi definitiv învinsă: ne despați de viață, dar nu-i pe viață asta. O spune Evanghelistul Luca: „Pentru Dumnezeu nu sunt morți, toți sunt vii.”

Din larga lume americană, o scriitoare realizată trans-frontalier a mai ținut să-mi spună că *Viața după Viață* îi amintește de omagiile ceaușiste. Așa mă vedea ea, o Penelopă ceaușistă. M-a împăcat, în 10 septembrie, 2024, un e-mail de la Lucia Negoită:

„Draga mea, cartea e un unicat din ce mai știu eu de prin ograda literaturii. Emoție, trăire intensă, sentimentul viului, Măgduța. Acesta este rodul/rostul unei asemenea cărți: de a continua într-o altă formă de viață.

Minunat gest al tău, minunată legătura voastră peste timp. Te felicit și încă mă uimesc de toate evocările cu-prinse aici, în acest jurnal de viață...despre demnitate și, într-adevăr, despre victorie. Luciola”

Da, Luciola a înțeles că eu am demonstrat, în cartea asta, că nu sunt singură pe lume în necaz, în suferință, în durere. E triumful meu că am atăția prieteni care mă iubesc și respectă ce fac pentru Petru.

N.B. La Bătrânu, pe placa de la Eternitate, au crescut iarăși, din piatră seacă, 4 tulpini de moțul curcanului, iar cățelușa Racheta patrulează pe acolo.

E aproape bine.

(fragment din romanul în lucru *Femeia care citește și așteaptă- eseuri cu personaje-*)



Republica piraților

România asumă, mai clar sau doar folosindu-se de subconștientul colectiv, o perfidă, complicată colecție de insularități dificile. Ce-i dau o parte din farmec, dar îi și ajustează alură discretă de bolgie. Fiindcă se visează tare originală de găsește o nișă unde să-și facă cât mai rău de una singură. Însă se înscrie perfect, se aliniază docil, obedient, când să respecte interesele sfinte ale celor mai tari. Care-i strâmbă, scâlâmbăie flagrant destinul.

„Scăldată” în năzuințele unor „curenți” europeni de gândire social-politică, țărișoara asta a noastră găsi de cuviință, de pildă, să-și „fabrice” (în laboratoare undeva) o extinsă rețea ce îmbrățișează haotic tendințe populiste atroce. Ce inundă, e drept, tot continentul european. Dar la noi e absurd, fiindcă asta înseamnă că ignorăm prosteste rău traumatismul istoric insuportabil ce ne fu comunismul. Pe care nu toți europenii l-au îndurat.

Dar, în definitiv, de ce nu „înghit” eu paraziții, gândacii neomarxismului? Foarte simplu. Fiindcă, în anii 1987-1988, în perioada serviciului militar obligatoriu, am „experimentat” direct pe propria-mi piele, ultimele formule „atrofiate” de muncă silnică. În ceea ce mai rămăsese din, în rudimentele lagărelor staliniste „de reeducare” de la Măxineni și Salcia Tudor. Unde, chiar dacă regimul de muncă forțată se mai îmblânzise (deși îi datorez până azi bună parte a alurii mele „atletice”), tot m-am „bucurat” de „favorurile” unor gradați cu aceleași apucături, pe care parca le zăresc în curs de reînviere acum. Absolvenți de școli profesionale foarte supărați că noi urmasem cursurile unor licee. Și că, pasămite, ne credeam prea deștepți. Așa că ne-au educat în spiritul muncii, călcându-ne, nopți la rând, literalmente în picioare, chiar și pe cap, în dormitoare comune pentru cincizeci de persoane, pavate cu dale de piatră și nisip.

De aceea nu pot ierta că un turnător șef al patriei s-a făcut că organizează procesul comunismului. Iar acum le suflă în ureche nepoților obraznici, impertinenți, ai fostului regim criminal. Ce nu și-a primit încă pedeapsa. Ignorarea legii funerațiilor naționale îmi pare, de aceea, fiță de hipster ieftin. Era mai onest, bărbătește (na, asta e, mai greu la mine cu corectitudinea politică) să-și cinstească, fie și în ultima clipă, înaintașul ce le-a făcut posibilă revenirea în fanfară la vreme de pandemie ideologică.

Dureros se vede cum frustrarea nostalgică ia amploare, tot mai puțin instruită și educată, dându-și mâna să apropiie, prin manifestări grobiene nivelatoare, suveranism cu progresism. Etichete, oricum, destul de calpe. Pe o unică furie iacobină, dezlănțuită să zdrăngăne asurzitor doagele mărcii pregnante de sub-ideologie presând sufocant climatul public tot mai greu respirabil. Eu așa citesc rezultatul ultimelor alegeri prezidențiale. Pierdute din primul tur. Blat subtil.

Până și în biserica strămoșească, între credincioșii cei simpli, ca și în „cluburile”, „cercurile” privilegiate parohial, „organizații de bază” ale concesiionarilor autolegitimați ai mântuirii aproape certe, am intersectat asemenea reacție defectă. O teritorialitate de metoc în care ceata se sprijină strașnic, abia mascând agresivitate de gașcă, pe un sentiment fortificat repejor că „se are bine” cu părintele, investit simbolic cu rangul de șef prea

lumesec. Încurajându-l să se simtă și comporte astfel. Coborâre accelerată în pământescul cotidian jalnic rău! Nici măcar nu mai e aparență de club socialist. E direct comunism abia camuflat în mânia săracului (că proletar nu mai avem), năduful lui vărsat liber pe neîncăpătorul bogat prin urechile acului.

Cei mai nemulțumiți, frustrați, agitați și agitatori aproape turbați ai zăverei nemulțumirii naționale, i-am găsit, în biografia personală, între colegii de generație cei mai libertini, dezinhibați, dezinteresați acut de învățătură. Orientați relaxat pe obținerea diplomei, căutători ai meseriilor bănoase. Și care, din păcate, n-au reușit. Ratații. Pe care noul climat de libertate fără măsură (și fără noimă) nu „i-a scos la suprafață”, așa cum visau, ca pe moguli din aceia pe bani tare mulți.

Îmi pare rău, dar trebuia s-o spun deschis, fără patimă, nici dispreț al poziționării superioare, simțindu-mă și eu pândit de sindromul eșecului fundamental. Fiindcă, după 1989, a absolvi o facultate, a lucra în diverse profesii, locuri de muncă, nu mai e sigur a face carieră, a construi coe-rent și rezistent peste timp. Dar așa e acum!

Nu mă pot abține, totuși, să le dau, măcar în parte, dreptate. Când văd ce analfabeți au ajuns parlamentari, miniștri, mari oameni de afaceri, nu au dreptate să se simtă oropsiți în Republica Piraților? Un răspuns serios, temeinic, de la Comisia Europeană ar trebui să reclame. Că doar sunt cetățeni europeni! Sau alta-i regula jocului?

Din păcate, parcă nimeni nu-i mai reprezintă. Libera exprimare a „presei democratice” depinde de agenda patronală și ordinea de zi a aparatului propagandă de partid, de stat și coloana a cincea. Stă strict, literal, în vorba lui Caragiale: *e sublimă, dar lipsește cu desăvârșire*.

Niste confuzii majore trădează orice lipsă de nuanță în masa asta grav dezorientată, spre folosul unora dintre cei puțini. Întâi, păstorii laici, slim, neomarxiști, ce au moștenit de la bunici nu doar averile nomenclaturii, ci și vechiul sentiment că puțini au fost și mulți au rămas. Cifrele lor o arată exact. Apoi, manipulatorii strașnici cu doctrină de fațadă. Eventual conservatorii de paradă sau doar incomensurabili isterizați artizani ai împletiturii kitsch de dacism, ortodoxie, spiritualitate new age. Ce tot ghiveci mitocănesc se cheamă.

Prima confuzie, greu suportabilă, e între avere și știința de carte. Clișeul că instrucția și educația e monopol al celor cu bani. Din păcate, ambiguitatea s-a transformat în alibi plauzibil pentru profesori! Favorizând evidența greu de digerat că, în atâta libertate de alegere, cartea e opțiune nu secundară, ci ultimă. Insuportabilă. Detestabilă. Defavorizată social. De o atmosferă unde analfabetismul e atu consistent pentru cine se visează mai mare.

Din prima ametje de criterii derivă altă dezorientare a noului om nou. Cel pregătit să devină rinocer, fiindcă evoluționismul progresist i-o va cere. Iluzia groasă, friabilă rău, că bunul-simț, măsura, simțul dreptății autentice (mănat de teroare iacobină) ar fi apanajul exclusiv al oamenilor simpli, săraci și buni. Pe când, la îmbuibăți, întâmplător, prosperitatea seamănă cel mult cu bunul gust.



Unghiul drept spre rotunjire

O relectură recentă, din bibliografia de interes semnată Mihail Șora¹, s-a suprapus cu versurile Silviei Curteanu, din „Quadratură”², până la un punct în care ecurile din cele două texte au început să sune la fel, sau, mai bine zis, un ecou să fie ecou al celuilalt. Și invers.

Citind, așadar, poezia și filosofia, deopotrivă, am întâlnit meditația lui Șora despre modelul de abordare a cunoașterii propus prin analiza binomului *Savant-Poet*. Și aici aflăm că Savantul este cel care știe unde va ajunge chiar din capul locului, chiar dinainte de a porni la drum, pe când Poetul este cel care nu știe unde va ajunge în mod exact, dar știe că undeva va ajunge și, mai mult, știe că trebuie să ajungă undeva. Savantul știe dintru început unde va ajunge și nu-i rămâne decât să-și desfășoare ulterior pașii și să înțeleagă totul din această perspectivă; celălalt înțelege pe măsură ce parcurge drumul și ajunge la un punct fix pe măsură ce înțelege. M-am gândit, desigur, la dubla întemeiere a Silviei Curteanu, cea de savant în lumi abstarct-matematice și cea a poetului respirând în afara formulelor reci.

Poezia Silviei Curteanu intră în acest binom din ambele perspective, căci ea propune o coabitare a acestora, astfel că, fie adecvând perspectiva gnozeologică la limbaj, fie căutând un limbaj poetic adecvat raționalului, se generează și există un spațiu încăpător și rațiunii și spiritului, un spațiu în care să nu se manifeste subordonarea ori supraordonarea materie-spirit ci relația să fie firească, biunivocă. Astfel, drumul se bucură de o libertate de a se construi, mizând pe spontaneitatea alegerii și punctarea, din mers, a lămuririi de sine.

Matematica, în spațiul ei perceput ca geometrie (cum te trimite cu gândul chiar titlul și o serie de termeni aparținând științei, cum sunt *quadratură, geometrie, sinusoidă, număr, unghi* etc.), este aici doar pretextul pentru a explora o ontologie poetică, unde formele geometrice devin metafore ale tensiunii dintre ființă și sistem, între autenticitatea spiritului liber și conformismul condiției umane constrânse de legități obiective și, mai ales, subiective. O spune, lămuritor, în poezia *Replici*: „dialogul pornește, jocul se întindește/ schimbând gândurile fantomatice/ cu balansul negocierilor (...) un pas, un cuvânt (...) un lătrat, un cuvânt”, un schimb mereu dinamic între alegerea rațional-condiționată și cântecul (poezie) liber și eliberat.

Poezia, tipărită în clasică quadratura tipografică a volumului Silviei Curteanu, e un ecou al nelineității de a fi om și de a căuta sens. Nu oferă un răspuns final, nici nu are un asemenea orgoliu, dar validează legitimitatea întrebării. Se caută să se întemeieze ceea ce este postulat

drept adăpost al ființei (heideggerian, cum acceptăm modelul actual), o oglindă și poate chiar un răspuns, cel aflat la capătul drumului Savantului, dar rostit de Poet. Când întrebările existențiale îți apasă conștiința, poezia nu-ți oferă neapărat certitudini, dar îți oferă ceva poate mai valoros: un partener-oglină pe drumul căutării.

Aparent, mai ales după deschiderea cu poezia care dă și titlul volumului, ne vom plasa într-un joc idee-limbaj guvernat de rigoarea rațiunii, invocată de quadratură, de un spațiu bine desenat, în care caută să-și facă loc celălalt spațiu perfect, cercul, care este însă unul al perfecțiunii, infinității, libertății. Cum în istoria ideilor umanității quadratura cercului rămâne deschisă mereu, miza textului poetic nu e lămurirea ei, ci luminare locului mirării în fața tensiunii întreținută de orgoliul forme perfectă. Dar asta e aparenta, căci nu alegerea uneia dintre forme e miza, nicidecum o subordonare, fie ea și metodologică, ci compatibilitatea lor în conștiința cunoscătoare..

În reprezentarea noastră comună, cercul e atașat ființei libere, naturale, spirituale, iar pătratul implică constrângerea socială, materială, rațională, astfel că cercul este „sufocat” de colțurile pătratului. E o imagine a tensiunii între esență și formă, între natură și civilizație, între ideal și sistem. „Cercul se încovoie și moare” când este forțat să trăiască în limite care nu-i aparțin, forma pură este distrusă. Aceasta evocă moartea spiritului într-o lume a normelor rigide. Doar poezia poate inversa dialectica, „Un pătrat într-un cerc/ o civilizație/ asemenea unui sâmbure de victorie”, inversarea adăugând profunzime: de data asta, pătratul – simbol al construcției – e

plasat în cerc – simbol al vieții, cu toată complexitate organicității sale.

În poezie, Silvia Curteanu e chiar Poetul liniștii în mijlocul războiului, care nu grăbește lucrurile, care se oprește oriunde se arată un loc unde poate sta cu gândurile la vorbă iar întrebările nu cer neapărat un răspuns imediat, ci o formulare cât mai potrivită. Astfel, ea se desparte de lumea care cere mereu finalitate, pragmatism și cheamă poezia care te lasă să te oprești și să înțelegi.

Poezia Silviei Curteanu are o blândețe ceremonioasă dublată de o grijă matură, asumată pentru cuvânt. E chiar o ceremonie a alegerii cuvântului, pentru o demonstrație de viață simțită, întrebată și cu rațiunea și cu vibrația sufletului și lăsată să-și răspundă singură, fără să grăbească vremea unui răspuns. În esență, rămâne o întrebare, amintind de Nichita Stănescu, altădată: care e forma în care se poate adăposti cel mai mult conținut? Quadratura e o provocare...



¹ Șora Mihail, *A fi, a face, a avea*, Cartea Românească, București, 1985;

² Curteanu Silvia, *Quadratură*, poezie, Iași, ed. 24:ORE, 2025.



Nicolae TZONE

Doar poemele capodoperă mai pot alerga la fel de repede ca mine

Poesis

**[cu lumina nu o singură dată m-am luat
la întrecere...]**

cu lumina nu o singură dată
m-am luat la întrecere
și am alergat mai repede decât ea
tu nu esti numai om mi-a zis
nici un om-om nu poate alerga
mai repede decât mine
tu esti cu totul altceva decat om
mi-a mai zis lumina
tu esti dintotdeauna *altcineva*

mie care sunt altcineva îmi place
să mă iau la întrecere cu lumina
îmi place să alerg mult mai repede
decât ea
acum sunt cu mult înaintea
mă opresc pentru un interval
de timp oarecare
și o las pe politica și chiar foarte prietenos
să m-ajungă din urmă
știi tu lumina mea nu-mi place
să alerg singur
este îngrozitor să alergi singur
să nu ai pe nimeni viu
nici înaintea ta și nici în urma ta
știi tu lumina mea alergarea fără nimeni
alături e ca o plonjare dureroasă în vid
știi tu lumina mea atât de repede
alerg uneori
că doar poemele mele mai pot ține
pasul cu mine
știi tu lumina mea
doar poemele capodoperă
fiicele mele mai pot alerga
la fel de repede ca și mine
poate chiar și mai repede
când eram mai tânăr mă durea câteodată
splina în alergare
de ceva vreme recunosc
singur mi-am înghițit splina
așa este lumina mea
mi-am înghițit splina
și în loc de splină chiar alergarea
și-a așezat culcușul în locul ei
nu mai știu să fac altceva
doar alerg totdeauna alerg
și în fața mea și în spatele meu
și în stânga mea și în dreapta mea
tu lumină soră a mea
numai tu lumină iubită a mea
vei mai avea vreodată curajul
să te iei la întrecere cu mine
eu și după ce voi muri voi alerga
cel mai iute
o cu siguranță că nici atunci
nu va putea să mă întrecă nimeni
absolut nimeni

cu lumina nu o singură dată
m-am luat la întrecere
și am alergat mai repede decât ea

*

am venit pentru că m-ai chemat
șoptește iubita mea am venit
ca să nu mai pleci nicăieri
eu nu mai chem de mult pe nimeni
singurătatea mea a devenit inima mea
adevărată și oasele mele adevăratele
și chipul meu adevăratul
iubitule nu vezi că pe nicăieri l-am tăiat
cu un vârf gros de creion negru

de pe limba mea
iubitule nimeni nu va mai rosti
cuvântul nicăieri niciodată nimeni nu
va mai pleca nicăieri niciodată

am venit pentru că m-ai chemat
șoptește iubita mea am venit
ca să nu mai pleci nicăieri

*

moartea poate fi și lumină concentrată
îmi șoptește în ureche moartea mea
când se va ciocni de tine întunericul
va lua foc

*

iubita mea cu rochia de mireasă pe ea
a venit din viața ei din secolul celălalt
să mă vadă

numai ea și lumina din ea
și lumina de jur-împrejur de ea
m-au sărutat pe gură așa mort
cum eram

numai ea a pus limba ei caldă
peste limba mea rece
numai sângele foarte fierbinte
din inima sa a avut curajul

să sărute sângele mort
din inima mea moartă
numai capul foarte frumos
al iubitei mele s-a ciocnit
cu clinchet ușor

de capul meu mort
ca și când am fi ciocnit
două pahare de porțelan pline
până peste vârf cu șampanie
numai ea și lumina din ea

m-au dus și m-au așezat
în groapa mea secretă
în mormântul pe care nimeni
nu-l va vedea niciodată

eu nici nu știam cine era
nu știam de ce mă săruta
nu știam de ce mă iubea
nu prea semăna chipul său
din viața din secolul celălalt

cu chipul de zi cu zi
pe care atât de bine-l știam
rochia de mireasă de pe ea
se vedea că e nouă

că era pentru prima dată îmbrăcată
rochia de mireasă de pe ea
nici măcar nu avea eticheta
cu prețul tăiată

rochia de mireasă de pe ea
doar vag îi acoperea umerii
și văzând umerii cei atât de frumoși
pentru prima dată mi-a părut rău
că nu mai sunt viu

voisem să mor neapărat voisem
să mor

eram sătul să tot resping viermii
fără număr care se dădeau
fără frică la trupul meu

îmi era ca să fiu foarte sincer
destul de greu să mă împotrivesc
acestor armate de viermi flămânzi
ce mă atacau în valuri la nesfârșit
voisem să mor nu mă mai interesa
nimeni

și nimic în patria mea de carton
în România mea complet copleșită
de musculițe putrede
pe cât de putrede însă

pe atât de harnice
da voisem să mor singur
ca un anonim
ca un terchea berchea ca un lup
rătăcit de neamul de lupi
voisem să plec fără să aflu
nimeni nimic
absolut nimic de plecarea mea
nu voiam nici măcar un singur înger
să știe de mine că de pe pământ

m-am topit
aveam de gând când voi fi ajuns
timp putrezit și nisip putrezic
să scriu un poembeznă
cum numai eu știu să scriu

straturi peste straturi de scrum
să-mi așez pe fostul meu cap
și fără a-mi scăpa nicio
lacrimă pe fostul obraz

doamne dumnezeul meu
eu am plecat de bună voie
și nesilit de nimeni
de pe prispă ta uneori-adeșori

cât de cât convenabilă
în pivnița ta cât de cât convenabilă
în vecii vecilor nu-ți voi reproșa
dacă nu vei mai cobori
în pivnița ta niciodată

iubita mea cu rochia de mireasă pe ea
a venit din viața ei din secolul celălalt
să mă vadă

*

și cu întunericul m-am luat
la întrecere
și l-am întrecut cu mult și pe el
tu nu ești om a început el
să țipe la mine

nu nu nu tu nu ești numai om-om
eu sunt pom-pom întunericule
sunt pom-pom dar nu

de pe planeta aceasta
și mai sunt creanga pomului
și frunzele pomului
și toate fructele lui

dar nu nu nu de pe planeta aceasta
îți așez pe temple coroana mea
mi-a șoptit în urechea stângă
întunericul

meriți coroana cea neagră și grea
doar m-ai întrecut în alergare
îți dau sceptrul meu îți dau toate
însemnele mele și toată puterea mea
mi-a șoptit în urechea dreaptă
întunericul

le meriți nu încapă nici o îndoială
ești singurul om dintre toți oamenii vii
și dintre toți oamenii morți
care m-a întrecut vreodată în alergare
nu nu primesc nimic întunericule
nu primesc nimic dar îți mulțumesc
că ai fost curajos că nu ai ezitat
nici măcar o secundă să te întreci
cu mine

și cu întunericul m-am luat la întrecere
și l-am întrecut cu mult și pe el
tu nu ești om a început el să țipe la mine
nu nu nu tu nu ești numai om-om

(din volumul în pregătire
„poeme zburătoare”)



O carte a bucuriei

Arhaici înși, își poartă pe sub plai
Un vis fragil prin zilele geroase
(Lucian BLAGA, Olarii)

În mai puțin de jumătate de deceniu, Acad. Prof. I.H.Ciubotaru și Dr. Silvia Ciubotaru au publicat câteva tomuri masive privitoare la meșteșugurile și arta populară de la noi. Le amintim aici pentru ca cei interesați să realizeze amploarea spațiului de cunoaștere și de interpretare în care se mișcă cei doi etnografi și etnologi ieșeni, cunoscuți nu doar în țară, ci și în străinătate: Silvia Ciubotaru, I.H. Ciubotaru, *Cîntece propriu-zise din Moldova*, 2021, Silvia Ciubotaru, I.H.Ciubotaru, *Portul popular din Moldova*, 2023, I.H.Ciubotaru, *Ouăle de Paști la români* (ed. a II-a, revăzută și adăugită), 2024, Silvia Ciubotaru, I.H.Ciubotaru, *Țesături și broderii decorative din Moldova*, 2024, I.H.Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Artă naivă din România*, 2025, I.H.Ciubotaru (coordonator), *Tîrgul olarilor. Iași-55*, 2025. Alături de aceste cărți, stă volumul îngrijit, prefătat, adnotat, comentat și completat de I.H.Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, *Petru Caraman, Literatură populară*, 2024.



Ritmul amețitor în care au apărut tomurile respective vorbește despre faptul că acestea erau gândite și concepute de mult timp, întemeindu-se nu doar pe cunoașterea întinsă și profundă a tuturor modurilor în care s-a putut manifesta geniul creator al poporului nostru, pe meditația îndelungată asupra specificului lor zonal, dar și pe Arhiva Etnografică și Etnologică, impresionantă, întemeiată de I.H.Ciubotaru la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Filiala Iași. Nu mai puțin, material bogat pentru conceperea unor astfel de lucrări le-au oferit autorilor colecțiile personale bogate din produsele artistice populare cercetate de ei, colecții donate în totalitate Muzeului Etnografic al Moldovei și Bucovinei de la Palatul Culturii din Iași.

Mai ales, pentru fervoarea cu care s-au elaborat lucrările amintite, de o ținută științifică și grafică impecabilă, a contat pasiunea cu care, de-a lungul anilor, I.H.Ciubotaru și Silvia Ciubotaru au investigat folclorul și creația populară nu prin intermediul cărților de specialitate, ci pe teren, uneori, în condiții dintre cele mai ingrate, dar cu ferma credință că se apropie de ceva sfînt pentru ființa noastră națională, un ceva ce trebuie adus la lumină și păstrat pentru timpurile viitoare și pentru menținerea vie a unei conștiințe naționale în demnitate și frumusețe. În acest efort extraordinar, incredibil pentru timpul nostru datat la comodități și improvizații de tot felul, facilitate de o tradiție a cercetării bazată mai mult pe fantezie decît pe efort analitic, dar și de internet, acad. Prof. I.H.Ciubotaru și excepționalul etnolog Silvia Ciubotaru au primit sprijinul editurilor Universității „Al. I. Cuza” din Iași, al Editurii „Presa Bună” a Episcopiei Romano-Catolice, Iași, precum și al Editurii „Palatul Culturii” din Iași, care au asigurat apariția la timp și în condiții grafice de excepție a masivelor volume de etnografie și folclor pe care le-au elaborat.

În cele ce urmează, deși socotim de egală importanță toate aparițiile editoriale semnalate (pentru cartea lui Petru Caraman scriind chiar un comentariu la data apariției ei), ne vom opri acum doar la volumul *Tîrgul olarilor. Iași-55*, volum coordonat de acad. I.H.Ciubotaru și bucurîndu-se de colaborări din mai toate regiunile țării. Vedem această nouă apariție editorială ca pe o adevărată carte a bucuriei și ca pe un adevărat monument închinat nu doar unei arte multimilenare practicate pe meleagurile românești, dar și orașului Iași care s-a bucurat de frumusețile acestei arte mai mult de jumătate de secol. În fiecare an, la sfîrșitul lunii iunie, începînd cu anul

1970, fără întrerupere, fie că s-a organizat la Hala Centrală, pe esplanada Palatului Culturii sau în Parcul Copou, Tîrgul Olarilor (purtînd, cîțiva ani, începînd cu 1983, și titlatura Tîrgul de ceramică tradițională „Cucuteni- 5000”) a fost un prilej de sărbătoare pentru toate generațiile trăitoare în urbea ieșeană. Prilej de bucurie pentru creatorii ceramiști care-și vedeau munca apreciată de mii de oameni, prilej de bucurie pentru cei care veneau să admire frumusețea exuberantă sau sobră a ulcioarelor, chiupurilor, ulcelelor, farfuriilor, străchinilor sau a vaselor pentru flori și plăcilor decorative. Dar, mai ales, prilej de bucurie pentru mulțimea de oameni, colecționari și cumpărători de toată mîna, care pleca de la tîrg cu brațele și portbagajele pline de minunile de artă achiziționate. Ce să mai spunem de copiii care umpleau orașul cu trîlurile păsărilor de lut luate pentru ei “de la tîrg” de bunici sau de părinți!

Debutînd ca un tîrg al tuturor meșteșugurilor și artelor populare din zona orașului Iași, această manifestare culturală, de la începuturile ei, prilej propice de socializare pentru toate vîrstele și condițiile sociale, în timp, s-a specializat în olărit, lărgindu-și aria de ofertă de exponate asupra întregului ținut al Moldovei, mai apoi, din 1983, cuprinzînd întreaga țară. Astfel, cei interesați nu doar de achiziționarea de obiecte manufacturate dar și de citirea unui specific zonal în practicarea artei olăritului s-au putut bucura de o mare bogăție de creații populare aduse la Iași din Moldova, Bucovina, Muntenia, Oltenia, Banat, Maramureș, Ardeal și, după 1990, din Republica Moldova.

Această fericită evoluție a fost asigurată mereu de un Comitet de organizare dedicat artei populare românești în componența căruia, permanent, ca reputat specialist în domeniu, încă de la început, s-a aflat etnologul acad. I.H.Ciubotaru. Așa cum putem citi într-un *Preambul* semnat de d-sa (pp.5-25) la cartea *Tîrgul olarilor. Iași-55* și cum am putut constata personal, frecventînd an de an evenimentul, I.H.Ciubotaru a selectat participanții creatori, a conceput distribuția lor armonioasă în spațiul în care se desfășura expoziția, a încurajat autenticitatea și frumusețea produselor expuse prin premii corect și atent distribuite, ca și prin propria prezență caldă nu doar la deschiderea manifestării, dar și pe tot parcursul ei. Ba, nu de puține ori, ca specialist, a mers aproape în toate locurile unde se produceau minunile artei ceramice, urmărind întregul proces de creație: căutarea pămîntului bun pentru olărit, frămîntarea lui, modelarea lui pe roată, împodobirea modelului cu motive ornamentale specifice, arderea în cuptor etc. Nu puțini creatori de ceramică populară îi datorează notorietatea lui I.H.Ciubotaru care i-a descoperit, le-a insuflat încrederea în propriul talent și, efectiv, i-a ajutat să vină cu ceea ce produc la Tîrgul de la Iași.

Așa s-a întîmplat cu marele creator ceramist de la Tansa, Iași, Ion Diaconu căruia etnologul ieșean îi consacră, în eseuul său *De la Hala Centrală în Dealul Copoului* din partea I-a a cărții, *Comentarii* (pp.pp.9-140), un portret emoționant și paradigmatic pentru marii creatori populari, deopotrivă continuatori atenți ai unei străvechi tradiții și novatori. Apreciînd modestia, ingenuitatea, răbdarea, dar și știința exactă a ceea

ce face, ca și pasiunea cu care meșterul, care a părăsit lumea noastră la vîrsta de 55 de ani, se dedica artei sale, I.H.Ciubotaru construiește din gesturile, vorbele și creațiile acestuia un etalon al geniului popular de la noi și de pretutindeni. Din taina creației acestui olar, el va reține că tehnica artei olăritului se transmite din generație în generație, cînd e posibil, de la părinți la copii. Dar tot etnologul ne va spune că inefabilul acestei creații, ceea ce conferă stil personal și valoare (conceperea și modelarea formei, cromatica de fundal și împodobirea acestui fundal cu ornamentica cea mai potrivită, finisarea întregului) țin de puterea de imaginație și de punerea ei în act, de curajul și de talentul ceramistului de a învinge materia și a o duce spre înălțimi de spiritualitate. Acolo, în nevăzut, creația ceramică se întâlnește cu mitologia întregului neam, cu istoria, cu sensibilitatea și cu viziunea de viață a acestuia, pe care o împărtășește cu alte arte populare sau culte. Pentru a da doar un exemplu, în acest sens, ni se impune, de pildă, legătura intimă dintre ulcioarele de nuntă din diverse regiuni ale țării (reproduse în partea a II-a a cărții, *Corpus de documente* (pp. 140- 555)) și nuvela lui Mircea Eliade *Șarpele* sau de congenialitatea cu prozele misterioase și cele câteva poezii ale lui Vasile Voiculescu construite pe motivul mitic al șarpelui. Nu mai puțin semnificativă pentru sensul original comun al tuturor creațiilor populare este relația câtorva motive ornamentale de pe obiectele de ceramică cu ornamentica extrem de stilizată sau figurativă a sculpturii în lemn (porți monumentale, stîlpi de pridvoare, troițe sau obiecte de uz casnic), cu motivele țesăturilor, cusăturilor și iilor populare sau cu împodobirea ouălor de Paști la români.

Aceste aspecte sunt puse în valoare și în suita de portrete de olari, inaugurată prin portretul lui Ion Diaconu, pe care volumul ne-o oferă ulterior în secvențele care celebrează trecerea prin lume a unor mari ceramiști români și creația pe care aceștia au lăsat-o în urma lor. Astfel, I.H. Ciubotaru ne oferă în eseurile *Se duc olarii* (pp.38-57), *Olarii* (pp.113-116), *Memento* (pp.114-127) și *Castan Jenică* (pp.128-129), impresionante și calde medalioane dedicate marilor olari din Moldova, cărora li se adaugă portretele făcute lui Victor Vicșoreanu, Ion Vicșoreanu, Dumitru Mischiu, Ion Paloși semnate de Corina Mihăescu, cercet. Pr, gr.I la Institutul de Etnologie „Constantin Brăiloiu” din București.

Cartea pe care o comentăm oferă câteva aspecte grăitoare ale complexității artei ceramice deși, la o primă privire, aceasta pare simplă și naivă. Mărturiile pe care le oferă comentatorii acestui volum, dar și ceramistii înșiși,

intervieați de I.H.Ciubotaru și difuzați pe posturi de radio și TV naționale sau locale, ne avertizează că artiștii populari ucenicesc ani la rînd la un meșter recunoscut, trudesesc din greu și se dedică total tuturor etapelor prin care trece orice obiect pe care ni-l oferă spre folosință zilnică sau pentru înfrumusețarea interioarelor. Pentru a înlesni această trudă, nu de puține ori, olarii își antrenează la lucru întreaga familie, punînd bazele unor adevărate centre de creație pe care le putem întîlni în toate regiunile țării,

indeosebi în Oltenia, Transilvania și Bucovina unde și instituția breslelor e mai cunoscută. Aceste centre vorbesc nu numai de un specific local în practicarea meșteșugului și artei olăritului, dar, uneori, se și specializează într-un anumit stil de ceramică. Fenomenului respectiv i se consacră câteva eseuri ale cărții, între care: Silvia Ciubotaru, *Centre de ceramică populară din Moldova* (pp. 74-78), I.H.Ciubotaru și Crina Mi-



→ hăescu, *Familii de olari* (pp.85-112), I.H.Ciubotaru, *Olarii* (pp.113-116). Astfel, deși mai multe centre de olărie realizează ceramică neagră (dacică), profundul studiu semnat de I.H.Ciubotaru, *Ceramică populară la sfârșit de mileniu* (pp.26-37), ne previne că acest tip de ceramică e cu deosebire specific centrelor de olărie populară din Moldova de la Marginea (Suceava), Poiana Deleni (Iași), Mhiaileni și Cătămărăști Deal (Botoșani), Tansa și Schitu Stavnici (Iași), Dumești (Vaslui), Irești, Vidra (Vrancea). Același autor constată că aceste centre continuă o străveche tradiție nu numai în cultivarea culorii ceramicii, dar și în decorarea acesteia cu motive în alb, cu precădere, spiralate și punctiforme, ce vin din adânc de vremi mitice. Asemănarea cu ceramica creată în centrele de la Leicești și Coșești (Argeș) nu face decât să sublinieze că izvorul de unde provine această ceramică e unul comun și specific.

Pe de altă parte, în ceramica roșie nesmălțuită realizată la Miercurea Ciuc sau în Iurcenii - Nisporeni (Basarabia) se relevă tradiția romană în arta olăritului. În fine, pentru a aminti doar centre ale olăritului de mare valoare și de tradiție arhaică, să remarcăm ceramica de Horezu-Vılcea, intrată deja în Patrimoniul UNESCO, realizată prin tehnica jirăvirii pe care ne-au oferit-o la Tîrgul olarilor de la Iași familiile Mischiu și Vicșoreanu. Centrele maramureșene produc ceramică roșie smălțuită prin familia Sitar, Zaharia Bledea și copiii, Liviu și Cornel, toți prezenți la Tîrgul ieșean, alături de olarii din Rădăuți, îndeosebi familia Colibaba, care expun constant, cu un mare succes, și ceramică de Kutu. La rîndul lor, centrele din Județul Harghita se prezintă, prin familiile Antal Pall sau Lajos Josza, cu ceramică roșie neglazurată, cu ceramică secuiască smălțuită, dar și cu ceramică habană. Oaze de lumină în tîrg creează standurile cu ceramică albă, adusă la Iași de olarii din Bihor, Horezu și Vlădești - Vılcea. În fine, nu putem trece peste prezența plină de culoare și originalitate a centrelor basarabene de creație ceramică de la Ciorăști - Nisporeni, Hoginești - Călărași, Chișinău sau Ustia - Dubăsari, cu exponatele lor de ceramică neagră sau roșie nesmălțuită.

Toate aceste centre își subliniază originalitatea și apartenența la o anumită zonă etnografică nu doar prin creațiile de ceramică, dar și prin modul de a le pune în fața admiratorilor. Astfel, standurile prevăzute cu baldachine pentru protejarea de razele prea puternice ale soarelui, devin pentru expozanți spațiu de refacere a interioarelor specifice locului de unde vin, folosind drept fundal de expunere covoare, cusături și broderii sau blidare de o mare frumusețe și valoare etnografică. Ba, de cele mai multe ori, expozanții înșiși, îmbrăcați în straie populare, devin expresia vie a acestor valori și frumuseți. Fotografiile de foarte bună calitate, cuprinse în partea a II-a a cărții, *Corpus de documente*, făcute la Tîrgul olarilor de la Iași de Adrian Gîrneată, operator de imagine la Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, Iași, sau de prof. Mihai Panaite, consultant artistic la același Centru, lasă o valoroasă mărturie în acest sens.

În decorul plin de strălucire și de culoare pe care îl creează standurile astfel împodobite, se detașează, prin sobrietate și absența oricăror podoabe, tot atât de pregnant și expresiv, standurile ocupate de ceramica neagră de Vădastra sau de la Deleni care expun și figure antropomorfe reprezentînd fertilitatea sau virilitatea. La fel de sobru se prezintă ceramica de stil neolitic de Cucuteni, realizată de Ionela Mihuleac (Cucuteni, Iași), Laurențiu Miron, (Iași), de Klara Turoczi (Baia Mare) sau de Alena Stoica (Chișinău) și de Ion Mitroi (Măldăeni-Teleorman), care evocă credințe magico-religioase și rituri, între care precumpănește ritul funerar.

În ultimul timp, în partea de expoziție situată în fața Editurii Junimea, un stand atrage un flux continuu de admiratori și de cumpărători. Este standul ceramicii tip Faenza ce amintește

de majolica italiană, o ceramică obținută la Corund-Harghita, începînd din anul 1998. În acest an, un italian din Viterbo și un olar român au pus bazele unei întreprinderi ce produce vase, servicii de masă, ulcioare, căni și farfurii decorative, servicii de cafea, tăvi, linguri etc. Frumusețea și finețea acestor produse s-a impus imediat atît la noi, cît și la cunoscute tîrguri de ceramică din străinătate și din alte zone ale țării noastre, încît nu e de mirare că standurile pe care sunt expuse se golesc cu rapiditate.

În sfîrșit, Tîrgul de la Iași oferă vizitatorilor ocazia de a admira și a lua cunoștință de un aspect mai aparte al olăritului, și anume, de crearea trofeelor, adică de producerea de obiecte decorative, oferite ca distincții la anumite ocazii unor colectivități sau unor oameni care s-au distins în mijlocul colectivității prin anumite calități și merite. Ornate cu embleme, dictoane, urări și simboluri care vorbesc despre destinatarul lor sau de ocazia ce le-a prilejuit, aceste obiecte decorative sunt cunoscute încă din secolul al XVIII-lea. Și Tîrgul olarilor de la Iași a

apelat la astfel de trofee pentru a omagia pe cei mai buni expozanți ai lui. Astfel, premiul cel mare, purtînd numele olarului moldovean Toader Nica, este un vas care, ca și alte vase pentru trofee, este modelat de Castan Jenică și pictat cu motive cucuteniene de arhitectul Laurențiu Miron. Motive decorative omagiale, cu adaptările de rigoare, se foloseau și se folosesc și pentru farfurii care se ofereau ca trofeu la Festivalul de datini și obiceiuri de iarnă sau la Festivalul umorului „Topîrceanu”.

Vizitatorul obișnuit al Tîrgului de oale care și cumpără din exponatele admirate, fie pentru a le folosi în gospodărie, fie pentru frumusețea lor, nici nu bănuiește ce depozit de informație și de cunoaștere și-a procurat. Pentru că nu doar forma și decorațiunile de pe obiectele dobîndite, dar și numele lor, care sună extrem de curios în urechea omului obișnuit, dar cu un anumit tîlc pentru etimologi și dialectologi, aduc mărturie despre destinația, vechimea și specificul artei olăritului la români.

În firul continuu și armonios prin care ceramica românească ne dezvăluie în actualitate tradițiile ancestrale de Vădastra (civilizație Vădastra, 5000 î.e.n. între Olt și Jiu) și Cucuteni (cultura Cucuteni-Tripolie 5800-2750 î.e.n. din Moldova, nord-estul Munteniei, sud-estul Transilvaniei și Basarabia) istoria a înserat niște culori noi și, cîteodată, de un efect cu totul aparte atunci cînd arta olăritului de la noi s-a intersectat cu tradițiile altor culturi. Așa s-a întîmplat atunci cînd puternicul val al culturii dacice a întîlnit cultura greacă, elenistică și romană, cînd ceramica bizantină a pătruns îndeosebi în cultura din Oltenia și Muntenia, atunci cînd ceramica din Moldova a întîlnit ceramica galițiană sau caucaziană, cea de Oboga pe cea moraviană sau cînd arta

olăritului din Ardeal s-a intersectat cu aceea a secuilor sau maghiarilor. Din toate aceste întîlniri s-au născut ceramica de tip brîncovenesc, ceramica așa-zisă de Kutu sau ceramica habană, ale căror povești pasionante ni le spun Acad. I.H.Ciubotaru în studiul său *Ceramică populară la sfîrșit de mileniu* (pp.26-37) și Silvia Ciubotaru în studiul *Imaginea păsării în ceramica tradițională* (pp.58-72), ca și în eseurile ei *Centre de ceramică populară din Moldova* (pp.74-78), *Reverberații* (pp.79-80), *Între ingenuu și rafinament* (pp.81-82).

Urmărirea unui motiv dominant în ceramica tradițională poate spune multe despre istoria, specificul local al acesteia sau despre trecerea de la ceramica utilitară la ceramica artistică. Acest adevăr îl confirmă studiul Silviei Ciubotaru despre *Imaginea păsării în ceramica tradițională* de la noi

, unul dintre cele mai consistente texte incluse în volumul pe care îl comentăm aici. Un scurt excurs istoric, comparativ și semantic dezvăluie că motivul acesta are o vechime imemorială, că e cunoscut pe toate meridianele lumii și că acoperă o arie semantică extrem de bogată ce se mișcă între extreme ale semnificației.

Vorbînd de motivul păsării luate în sens generic, autoarea studiului subliniază că, în funcție de condițiile climatice pe care acesta îl poate lua concret în imagini de diferite păsări și în funcție de destinația acestora, se observă anumite dominante de factură etnică și modalități de tratare diferite de la o zonă etnografică la alta. Acest lucru nu exclude ca, din cauza deplasărilor masive de populații, a unor evenimente istorice sau a circulației obiectelor, anumite motive specifice unei zone să se infiltreze și în alte culturi dînd naștere la nuntiri dintre cele mai reușite.

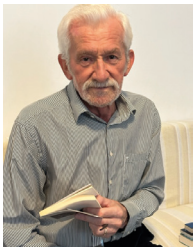
Astfel, pentru teritoriul locuit astăzi de români, ca motiv original de pasăre nu pot fi considerate a fi acvila, vulturul sau pînul, dar, cu siguranță, cucul, ciocîrlia, barza, rîndunica, pupăza și mai

ales cocoșul aparțin unui patrimoniu imagistic dintre cele mai specifice acestui areal. Stilizată pînă la nerecunoaștere în ceramica de Cucuteni, dar și mai tîrziu, la început, imaginea păsării a slujit unor acțiuni magice și ritualice, apoi, dobîndind semnificații simbolice și metaforice, a căpătat interpretări figurative sau strict decorative, servind unor scopuri estetice care, totuși, nu și-au uitat de tot semnificațiile primare. Căci pasărea s-a făcut, dintru început, purtătoare a sensului nașterii și morții, a vieții în viață și a vieții după viață, ca și a veșnicei germinații a lumii. Expresia cea mai cuprinzătoare a acestui cumul semantic poate fi considerat ulciorul de nuntă din toate zonele țării, prezentat în carte de splendide imagini în care se poate observa modalitatea de reprezentare a sensului erotismului și fertilității celor ce se cunună. Această modalitate poate apela la desen sau chiar și la modelarea aparte a formei ulciorului, încărcată (uneori, pînă la exces!) cu imaginea figurativă a șarpelui și a păsării aducătoare de prunci.

Popor de păstori și de plugari, locuitorii acestor meleaguri folosesc frecvent ca motiv decorativ, și nu numai în arta ceramicii, imaginea cucului, socotitor al marelui timp al naturii și vestitor al timpului de plugărit, dar și imaginea cicîrliei ca expresie a luminii și bucuriei de a trăi în lumină. Păsările, cu ciripitul lor, celebrează deopotrivă moartea: „De bocit cin-te-a bocit? Păsările-au ciripit”, dar tot o pasăre aduce de undeva, de departe, „apă vie și apă moartă” pentru ca voinicul basmelor populare să-nvie sau să aducă el însuși la viață o ființă iubită pentru a se împlini sărbătoarea nunții și a continuării vieții. Poate cineva data basmele populare? Dar doinele și cîntecele „din bătrîni”? Tot așa nu pot fi datate nici imaginile cucului, ciocîrliei, vrăbiilor, porumbeilor, bufniței, berzei, cocorului sau cocoșului de pe obiectele de ceramică pe care le folosim fără să ne gîndim la semnificația lor. Poate fi doar consemnată pătrunderea, în urma unor contacte cu alte culturi, în patrimoniul imaginativ al olarilor de aici, a unor imagini de păsări exotice (ca pînii și pasărea paradisului). Tot așa, poate doar fi constatată, la un moment dat, lunecarea, în unele zone ale țării, a imaginii arborelui vieții dinspre imaginea tradițională a bradului spre imaginea copacului cu fructe de aur pe care o pasăre sau două păsări tronează sau spre imaginea de ramuri înflorite, împrumutată din Orient, așezate pe fundal alături de imagini de păsări specifice arealului nostru.

De toate acestea s-a bucurat și se va putea bucura oricine vizitează sau va vizita în viitor Tîrgul olarilor de la Iași, dacă vor crește noi meșteri ai artei olăritului și noi buni cunoscători ai acestor arte și dăruiți ei așa cum a fost și este acad. I.H.Ciubotaru. Dacă acest tîrg va dăinui, în toată strălucirea lui, măcar jumătate de veac, așa cum a făcut-o pînă acum.





Virgil RĂȚIU

Elogiu cititorului de Zorin Diaconescu

În *Cântec livresc* de Vasile Dâncu (1939-2018), poet autodidact, postat drept motto la volumul pe care tocmai îl „despic” și îl „împart”, poetul din Runcu Salvei dăscălind cu blândețe scriitorii și cititorii, pe acei care citesc și pe acei care scriu cărți și care scriu cărți din cărți, umbre palide ale cărților citite, ne atrage atenția că undeva batrânul hidalg, fantoma vie a tristei figuri eroice, Don Quijote, încă *înfăptuiește ceea ce a citit...* Constatăm astfel că versetele din *Cântec livresc* constituie, aici, un prim elogiu adus cititorului.

Zorin Diaconescu fundamentează conceptul cititor-citire, făcând anatomia personajului colectiv, cititorul, un norocos care beneficiază de privilegiul anonimatului dar și de numeroasa tagmă careia îi aparține, întrucât, se știe bine, Mark Zuckerberg a conceput rețeaua Facebook special pentru cititori, nicidecum pentru scriitori. „Pentru cititori, scriitorii sunt o secță care, ca orice secță, înlocuiește realitatea cu un ritual”. În continuare, pentru a nu cădea în distorsionări textuale, „afișez” un citat din cartea lui Zorin, care lămurește pe scurt ce a însemnat și înseamnă „cuplarea” omului cu calculatorul, cu multiplele lui înfățișări: laptop, tabletă, smartphone etc., etc., cărora li se pot atașa numeroase dispozitive. Astfel vom înțelege importanța deosebire dintre a fi *scriitor* și a fi *cititor*, ambele onorabile până la un punct. De ce? Vom vedea.

Scriitorii, uniți în uniuni, se împart pe genuri literare, în timp ce cititorii, anonimi, trăiesc la voia întâmplării. „Lor le este îngăduit să facă orice după cum le taie capul. În general cititorii trăiesc sub semnul rețelei lui Zuckerberg, dar nu numai, unde totul este momentan, există doar un prezent continuu, iar în locul operelor au aparut manifestările, care în limbajul de specialitate se numesc postări, de la verbul englez «to post», cu înțelesul de a publica. Iar de publicat se poate publica orice: text, imagine, video, foto, chiar linii sau rânduri de cod, codul fiind limbajul pe care îl înțelege aparatul și care determină tot felul de întâmplări, de genul deschizi un text cu un clic pe «citește mai departe» și îți dispar fișierele de pe hard, sau banii din cont, sau te trezești că nu mai poți umbla la propriul calculator fiindcă a fost criptat...” (p. 7-8) Acestea însă sunt doar mici neajunsuri...

Zorin Diaconescu, în analiza sa, se refugiază de început în atmosfera anilor de studenție pe care îi tratează cu indulgență, înțelegând acum că în anii '60-'70 ai secolului XX nu îl interesa modul cum timpul se scurge, pentru cine se „macină” și nu se termină, oripilat fiind doar de prezența ubicuă, permanentă și iritantă a conducătorului nr. 1 și a însoțitoarei lui. Prin relatările și tratarea „chestiunilor” zilnice pe care le întâmpina autorul (unora le se păreau de factură politică, însă nu...), se poate descifra părerea că Zorin ar fi un cinic, dar și astfel este de preferat unei atitudini de melancolic, cum întâlnim astăzi nefericiți nostalgici după anii ceaușismului de tristă amintire, în contrapartidă cu perspectiva celor pragmatici. Așa se face că în haosul controlat al acelor vremuri, cărțile deveneau uneori obiecte de cult. Existau cărți de citit obligatoriu și cărți care nu trebuiau citite, făcând parte dintr-un fond de carte secret, față de existența căruia era indicat să nu devii prea curios. Universitatea era o școală a cititorului la care numai puțini privilegiați aveau acces. Dar acele privilegii se încheiau odată cu examenul de diplomă, urmat brutal de socialismul real de la orașe și sate.

De citit se citea pe rupte, unele cărți se procurau cu „pile” la librari, doar că nu toată suflarea lumii înțelegea corect ceea ce lectura, ori înțelegea conform propriilor obsesii. Scriitorii erau mai mult decât necesari, deși clasa conducătoare se simțea incomodată de către unii dintre ei. Oricum, actul de lectură prestat de cititor ar fi imposibil fără scriitor, iar scriitorii inițiază călătoriile care întotdeauna se încheie cu lectura. Dar, la rândul lor, fără cititori călătoria rămâne neterminată. Mesajul rămâne necitit, iar un mesaj necitit nu își găsește rostul. Își pierde denumirea de „mesaj”.

Zorin Diaconescu așterne pe hârtie o analiză crudă al regimului comunist. Numai că regimul habar nu avea, iar dacă avea, nu dorea să puna în practică adevărata ideologia comunistă. La drept vorbind ideologia comunistă era o nalucă alcatuită din vorbe. Cred că și activiștii regimului erau „conștienți” de această neputință, dar „implementarea” era obligatorie, asemenea și „întregul circ de vorbe” creat în și pentru edificarea „epocii de aur” a țării. Elitele societății erau pe față privilegiate însă această clasă avea mare grijă să nu le sporească prea tare numărul și să li se dilueze privilegiile.

Autorul nu pare să depună un efort intelectual deosebit pentru a demonstra cu argumente faptul că revoluția din decembrie 1989 a fost o lovitură de stat organizată în cele mai mici amanunte. „Politica a fost întotdeauna o combinație dintre viclenia unora și prostia altora, cu rezultatul evident: o societate în care unii conduc și se bucură de toate privilegiile, iar fraierii plătesc distracția, nu a lor, ci pe cea a conducătorilor.” (p. 169) Toate revoluțiile care s-au făcut, au schimbat lumea fără să o îmbunătățească. Ele au ajutat doar la alungarea unora de la putere, pentru

a le face loc altora. „Care a fost (au fost) forța (forțele) generatoare a (ale) unei mișcări de stradă atât de puternice încât aparatul represiv comandat de N. Ceaușescu nu a fost capabil să o contracareze?” Răspunsul este: necunoscute. Nu poate depune nimeni marturie despre existența unei mișcări de rezistență îndreptată împotriva lui Ceaușescu sau a comunismului. Ar mai fi de explicat, cum am votat (împreună cu cei 4 milioane de membri PCR) în toamna lui 1989 un președinte (N. Ceaușescu) în unanimitate și în câteva săptămâni l-am împușcat cu nevastă cu tot? Într-o seară de după acel decembrie bizar, a fost difuzată la TVRL (Televiziunea Română Liberă) declarația urmașului lui Ceaușescu (I. Iliescu) cum că „toate structurile comuniste”, din acel moment, sunt nule. Au dispărut structurile PCR. În câteva ore. Credeți că printr-o simplă declarație, 4 milioane de oameni pot fi absolviți de tot ce au făcut în comunism? Cu siguranță, nu. Cum în dimineața zilei de 22 decembrie '89, deodată, „armata a dat mâna cu poporul”, iar rețelele securității și ale miliției s-au declarat dezarmate, au depus armele în rastele, sub cheie? Și gata... „Revoluția a învins!” Care revoluție?...

„Principiul” și proiectul victoriei din decembrie '89 au fost minuțios ticluite, conducând la înlocuirea structurilor comuniste (declarate nule) cu structura „noilor” comuniști cu fața umană, democrația devenind o „largă” falfăire de amăgeli și viclenii politice. Cum a fost, de pildă, „marmelada” cu teroriștii, răstimp în care au murit nevinovați zeci de soldați, sute, dar teroriști prinși și condamnați nu au fost înregistrați. Cine a „regizat” această sângeroasă conspirație? După care, imediat s-au deschis largi uși către demnocratizare, Iliescu a declarat că România nu mai are granițe, dându-se liber ca fiecare român să-și organizeze un partid, în detrimentul fostelor partide desființate în 1948 iar liderii acestora încarcerati „democratic popular” sub supravegherea directă a consilierilor sovietici.

S-au scurs treizeci și cinci de ani ca apa, iar problemele cititorului au devenit din plăcere, nerăbdare și obsesie. După volta făcută odată cu apariția a sute de edituri cu cititori de carte fideli, astăzi am ajuns să fim țara cu cel mai mic număr de cititori de carte din Europa. Însă cititorii nu au disparut. Dimpotrivă, au sporit conform prevederilor lui Mark Zuckerberg. După pandemia coveideanului și-a făcut apariția „pandemia” produsă de mijloacele media de comunicare, numită științific medical „demență digitală”.

Zorin Diaconescu ne reamintește un vechi slogan leninist, învățat la școală până în '89: „De la fiecare după posibilități, fiecăruia după necesități”. Teoria de sorginte leninistă a pierit, dar s-a transferat într-un alt modul practic. Rețeaua internet, „de socializare”, de astăzi, primește de la fiecare după posibilități: pisici, căței, postări repetate, rețete naturiste pentru vindecări miraculoase, sfaturi medicale „profesioniste”, citate atribuite unor celebrități întâmplătoare etc., iar după necesități, mai bine spus, după opțiuni, fiecare primește ce caută, reclame, propagandă, știri înălțătoare și pustietoare, aiureli, bârfe. Internetul este „cartea cărților” pentru posesorii de conturi (vreo 90% dintre noi), „cartea fețelor” de pe smartphone, mai citită decât Scriptura pe care o înlocuiește. Iată cum,

de la tembela și obligatoria *Cântarea României* s-a trecut pe nesimțite și fără presiuni civice ori sociale la *Cântarea Internetului*. Sloganul corectitudinii politice „libertate, fraternitate, egalitate” (o preluare, desigur) cioplește în voie figura *omului nou*, fostă ideologie a comunismului, fost ideal politic, actuală ideologie (se zice, neomarxistă) a capitalismului. În România avem capitalism fără capital, despre care... clasa politică vorbește, vorbește, vorbește..., ba, chiar ne cântă...

Piesa de boltă (mai corect spus, una dintre ele) a volumului *Elogiu cititorului* de Zorin Diaconescu, ca o explicație a fondatorului „cartii fețelor”, este „...în aparență un amuzament nevinovat”. Dar oferta avansează: „Vă oferim gratuit iluzii ca să stați cuminiți cu telefoanele în mână, așa cum educatoarele le pun copiilor desene animate ca să tacă. Ce se întâmplă în spatele ecranelor este mult mai complicat și nu e deloc benign, dar aproape nimeni nu este interesat să afle mai mult. Am cultivat confortul până a devenit lene, ecranele se împropătează singure, citim în fugă câteva titluri, privim poze sau înregistrări video, durata atenției e de vreo două secunde, retina transmite mesajul filtrat, rutina continuă, iar în subconștientul nostru se instalează niște personaje stranii, niște mici monștri pe care nu știm de unde să-i luăm, nici nu ne mai amintim cine i-a așezat acolo. Ne trezim că îl urâm pe cutare fără să știm exact de ce, că susținem niște idei fără să ne dăm seama că nu sunt ale noastre, că de fapt aducem la îndeplinire programul de «făurire a omului nou», doar că nu mai e vorba de programul partidului-stat de pe vremuri, nu ne obligă nimeni să participăm la această *Cântare a internetului*, o facem de bună voie și dacă din întâmplare nu avem semnal, dăm semne de disperare”.

Trist popor, amar destin.



Constantin CUBLEȘAN



„Eu ocrotesc cuvinte” (Dumitru Cerna - 70)

Împământenit de tânăr în Transilvania, Dumitru Cerna a tânjit mereu după atmosfera parfumurilor exotice ale Dobrogei natale, pe care le-a evocat, ca într-un fel de marcă ființială, în poezia sa, uneori cu discreție alteori mai... programatic: „magia parfumului/ cardamon scortîșoară și cimbru/ vanilie de Madagascar/ înțelepciune ancestrală/ lapte cu turmenic/ un Orient al balsamului/ legănător/ și/ profumd melancolic/ ca-n duhul tămaduit al/ Poeziei”. Ajuns la vârsta seniorială, după mai bine de douăzeci de volume de poezie publicate, de la **Cireșe amare** (1993), între care **Poeme dobrogene** (1999) dar și **Presimțirea Transilvaniei** (2018), ajuns la cel jubiliar de acum: **Freamătul și tulburarea** (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2025), Dumitru Cerna s-a ilustrat ca un poet al eleganței în construirea versului, al ceremonioasei rostirii și, mai ales, a notației elaborate în spiritul unor meditații fugare despre destinul poetic („tăria voievodală/ și/ bolta/ prin care pătrunde/ triumfal/ Poezia”), despre moarte („pulbere de rodie/ și/ turmenic/ resuscitat cuvântul/ dansează dansează/ sub/ privirile vaniroase/ ale/ Morții”) și îndumnezeire („lui Dumnezeu îi încolțește/ mâna/ întinsă spre oameni”), despre anotimpurile marcate de înfloriri și înzăpeziri („înfloresc salcâmi florii lor mă-nchin/ iarba țese cerga verdelui preaplin”), dar mai ales despre misterul cuvântului în sacralitatea sa („când taina umbrei nu mai e fecioară/ și boarea lumii nu mai are sensuri// eu ocrotesc cuvinte”). Metaforic prin excelență, discursul e sacadat, întretăiat de sugestii obscure, adesea eliptic, întotdeauna marcat de candoare și delicată abordare emoțională: „câtă zare atâta singurătate/ cimbrisorul respiră greu umed/ și melancolic/ freamăt al risipei și al înfloririi/ pașii tăi asemenea viselor/ lui/ Dumnezeu/ arari dumbroși/ și/ precauți”.

Lirica versului alb e spontană și mereu în ofensivă ca structură prozodică însă ori de câte ori se lasă furat de melodicitate brodează, ca pe o ie înflorată, veritabile cătece, fals tradiționale, în rezonanță folclorică, spectaculoase: „dealu-i dalb și valea-i vară/ pomu-i nourat de seară// staul conjurat de soare/ poezia șade-n boare// piatra lunii ametist/ eu plin ochi de lut și crist// eu pelin ca peliniță/ amărui în poeniță// căutând sub cerga vie/ viscolul în poezie// el crezând c-o să trăiesc/ cât un arbore domnesc” (**Șoapte agreste**). Se identifică, în evocări nostalgice, cu natura, cu peisajul colorat în tuse de finețe al anotimpurilor în care află decantată din adâncurile acesteia, poezia: „contemplativă/ și/ solemnă/ Poezia este asemenea/ unei biblioteci în pustie/ sau a unei fântâni/ pe drumul secetos al salviei/ nălboase”. Pânda livrescului nu-l deranjează, ba dimpotrivă câtă beneficiu ei asumat în trăirile spontane. Totuși, melancolia și înclinarea spre peisagistica desenată neoexpresionist, este cea care lasă impresia de dominantă a stărilor sale poetice: „toamnă caju cade din deal/ lut de potbal ce te duru// plouă mărunț plânge-un poet/ frigul discret veghează vânt// de pe nuia o mierlă tace/ frunza se-ntoarce la tămpla mea// vresul se frânge din adorare/ pâinea-candoare în maica plânge/ de-ngemănare frunzele pică/ în cer înspică iluminare// geamătul tace tace și noaptea/ din ierburi Moartea se tot reface// nu spune zarea spune poetul/ el desuetul stărnind visarea// se lasă bruma albastră crudă/ oglinda-n undă surăde numai// din plânsul lin se-nalță lutul/ în dinlăuntru prea cătilin” (**Transfigurare**).

Ca atitudine lirică, poezia acestui împătimit de esențele tari ale metaforei insolite, este mai degrabă un neoexpresionist descendent din școala suprarealismului temperat, cultivat de un Fundoianu, bunăoară, în relația sa cu elementele primordiale ale mersului vremii, pe care îl resimte cu gravitatea unui rezoner discret al freamătului interior al materiei, într-o ipostază discret religioasă: „Lin amăruie intră-n catedrală/ și ostenită după tulburare/ greu fream, âtul îi capătă sfilă/ și seva duhului este sacrală/ brun-luminoasă picotind a boare// descultă toamna și-n parfum smerit/ ea se agață de cupola lumii/ și clătînând vântoasele în mirt/ dau reci fioricoanei ce-a găsit/ izvorul lacrimii spre calea mumii// de prin altare frunzele trezesc/ plâpânde flori rămase să învie/ lumina cu foșnetul de plop ceresc/ vitraliile înserării cresc/ și zarea lor doar plânsul lui o știe// și bruma dimineții în amvon/ alintă frig și-nfiripează veste/ că ne-mpăcată toamna-ntr-un cotlon/ oferă gri veșminte din molton/ s-adăpostească nașterea în iesle” (**Toamnă**).

Tablourile după natură nu sunt peisagistice în sensul pictural tradițional. Ele transfigurează stări emoționale lăuntrice stimulate (provocate) de prezența în anotimp a sinelui însuși, trăind prezența-absenței persoanei iubite, care este, metaforic vorbind, însuși cel venit să mântuiască: „vine iarna asta toată-n crepdesin/ iar copacii plâng în omnul lor/ eu și fără tine sunt de viscol plin// pe brocaturi calcă Dumnezeu senin/ hăuri de zăpadă în pământ se-aștern/ doar poetul-l vede surăzând marin// și cu ochiul verde larg și hialin/ cum e zarea aspră și cum norii sern/ semn de parcă îi face vă-i al său calin// bate luna-n ușa celuiilalt străin/ clănțane văzduhul operit de gheață/ mâna mea culege stele-n tamarin (...) tu ești prea departe toate-s în declin/ de pustiu mă reazem ca de-o altă taină/ crește Moartea-adânc în rozul cipolin// eu și fără tine sunt de viscol plin/ și nu mai văd locul roș al înălțării/ mai afund în neaua călărind pe-asin// eu și fără tine sunt de viscol plin” (**Iarnă**). Plină de asemenea reverențe sacrale, nu este totuși o poezie religioasă cât mai degrabă una ce-și asumă ritualica descendenței din emoția unor astfel de trăiri programatice: „sunt cavaler de altar/ slujesc cuvântului cel care era/ la Dumnezeu/ aud muzica din el/ și plânsul celor ce l-au trădat/ și apăr neodihna/ din/ dumineca aceea/ ce nu mi s-a mai dat” (**Nemairătăcirea**, III).

Fără să epeaze cu prezența sa în lumea anturajului, Dumitru Cerna se impune ca un poet împlinit, de o marcată originalitate în cultivarea orfevrăriei cuvântului, ca un misterios bijutier de tainică intimitate.



Ion Toma IONESCU

Vila Piatra Lotrului este o construcție pe trei nivele din lemn și piatră, cu acoperișul de țiglă verde Bilca și obloanele ferestrelor vopsite tot în verde. Din spatele ei brusc, urcă muntele împădurit, întregind culoarea dominantă a cadrului care te înconjoară din toate părțile, viu și nefiresc de verde și liniștit pe fundalul murmurului de apă al Lotrișorului, care se rostogolește dincolo de drum, spunându-și povestea cui dorește să-l asculte.

Ne-a adus aici o șosea asfaltată construită pe fonduri europene de-a lungul apei (anul trecut nu era terminată) și ideea mea de a ne întâlni toate neamurile pentru a pregăti comemorarea lui Titi din 4 iulie, când ar fi putut împlini un secol din clipa când a văzut lumina zilei, dacă ar mai fi fost să fie!...

Mă aflu în mare întârziere căci voiam să-mi apară cartea până atunci, să o pot oferi fiecăruia cu ocazia evenimentului. De fapt asta era și scopul. Voiam să evit oarece discuții cu neamurile, prezentându-le versiunea finală rezultată în urma cercetării arhivelor militare, consultărilor anterioare cu fiecare dintre ei (în fond ei erau personajele cărții) și culegerii unor date pe care am reușit să le strâng din alte surse, după ce bineînțelese mi-am pus în ordine propriile amintiri.

N-a fost ușor să redau într-un roman viața lui Titi! Nici cei de la Arhivele Militare prin documentul pe care mi l-au trimis nu au acoperit suficient perioada cercetată profesionist de ei, la cererea mea, din viața lui Titi. Voi scana documentul primit și-l voi reda ca anexă la sfârșitul romanului. Nimic despre prizonierat. Sunt perioade lungi pe care cercetătorii le-au lăsat în ceață. E drept sateliții lui Elon Musk de monitorizare nu se inventaseră încă.

Fără îndoială un personaj fabulos și ofertant din punctul meu de vedere, însă cel mai greu mi s-a părut să-l pun în relație cu celelalte personaje vii, care mă puteau trage la răspundere că nu le-am înțeles suficient și nu le-am apreciat corect eventualele atitudini, le-am tulburat feng-shui-ul

Dar nu e cazul să mă aventurez să explic științific neamurilor ce e ăla un feng-shui! Am citit recent ceva despre, dar nu e cazul să mă complic, nu i-ar interesa să știe că energia Qi originară lipsită de polaritate, se împarte conform cu teoria dualității în energie feminină - Yin și energie masculină - Yang, și apare în natură în diferite proporții, dar nu poate exista una fără alta, fiind sub directă acțiune a vântului (feng) și a apei (shui).

Dacă într-o carte așezi un personaj care nu mai trăiește dându-i expunere, scoțându-l la lumină dintr-o oglindă întunecoasă, spiritul celui mort ar putea fi neliniștit și rudele în viață ar putea trece prin nenorociri...

Personal, eu am căutat în carte să țin cont de teoria celor cinci elemente din natură (Lemn, Foc, Pământ, Metal și Apă), care reprezintă un principiu fundamental în Feng Shui, dar nu știu dacă am respectat proporțiile...

Am încăput aproape tot neamul în șase mașini. Cunoșteam vila, mai fusesem aici și cu alte ocazii, chiar însoțit o dată de socru-meu Titi, căruia îi plăcuse locația foarte mult și a rămas o vreme impresionat de coarnele rămuroase ale cerbului ce dominau salonul de primire al oaspeților. "Mi-ar place să aflu povestea vânătorii acestui superb exemplar!"

De data asta eram singurii locatari pe week-end, ocupasem toată vila. Am descuiat ușa de la intrare cu cheia pe care o luasem în drum din centrul comunei Voineasa de la femeia responsabilă cu cazarea turiștilor. N-avea rost să ne aștepte la vilă căci veneam de departe și nu puteam stabili dinainte ora sosirii.

Convenisem să dăm un telefon când ajungem aproape. Erau niște bănci și un firicel de apă unde am oprit. Treceai peste o punte către un minimarket în care nu intra nimeni. Ne aprovizionasem de acasă cu de toate, și bere, și țuică, și vin, și mici, și cârnați, fleici de porc pentru friptura la grătar, dar și carne de oaie, de curcan și puî Halal, pentru ca ramura indiană a lui Zeb să nu se simtă discriminată.

Zeb este ginerele Marei, căsătorit cu Dia, am mai spus. Dia și-a găsit prințul indian ca orice fire romanticoasă, călărind un cal alb ce mâncașe jăratec, pe internet. Zeb făcea curse pe motocicletă în Mumbai și când a văzut-o pe calul alb, a intrat într-un stâlp!...

Marian, Bulă pe numele de răsfăț și-a adus aminte că-și uitase sticla de Whisky pe birou când și-a împachetat ultimele lucruri, iar Rami uitase în frigiderul de acasă din București, ciupercile.

Cât am așteptat să vină femeia cu cheia câteva minute, Bulă a trecut puntea intrând în minimar-

ket. A plătit o sticlă de whisky și privind intens vânzătoarea a întrebat-o de ciuperci. Ciuperci nu avea, dar l-a sfătuit să încerce peste stradă la celălalt supermarket. A lăsat totuși numărul de telefon vânzătoarei ca să-l anunțe dacă primește între timp ciupercile.

Vânzătoarea tânără era în probe, i-a tastat în agenda personală numărul de telefon, fără anul nașterii și numele real. L-a trecut doar cu litera B de la Bulă, să nu se supere clientul că încalcă normele GDPR.

Dincolo peste drum se închisese minimarketul pentru inventar. Oricum Bulă o citise pe vânzătoare și era sigur că a două zi, special pentru el va ajunge mașina cu marfă, vor ajunge și ciupercile și va suna telefonul să-l anunțe. Numai să aibă semnal!

Am luat cheia de la femeie primind ultimele indicații. Focul era făcut în centrală. "Peste noapte la munte se lasă frigul!". Puteam să mai băgăm un rând de lemne, „erau destule retezate”.

La vilă totul rămăsese nemișcat. Așa cum parcă lăsasem locul cu o zi înainte, nu cu un an. Altfel - era doar sclipirea din ochii cerbului împaiat, al cărui cap fixat pe o panoplie din lemn deasupra livin-gului, trimitea scânteii din spatele privirii sale printre coarne, de parcă Titi bucuros ne-ar fi numărat de-acolo, mulțumit să vadă că am ajuns cu toții.

Celelalte trofee înșirate pe toți pereții, urmau scara interioară până sus la nivelul trei. Ne priveau cumva detașate, dar și curioase să vadă care cum ne cazăm. Un cap de ciută, un cap de vulpiță, un vultur cu aripile întinse probabil tot femelă, o lupoaică, toate animale specifice zonei în care Titi plasase spiritele aduse cu el...

Am despachetat bagajele și ne-am strâns afară în foisorul înalt, nefiresc de mare, sub formă de hexagon, pavat cu tulpini de copaci retezate la dimensiuni apropiate, îngropate în pământ. În mijloc trona un grătar uriaș unde Bulă, Zeb și Puui, ginerele

meu soțul Tiei, au dat drumul la foc. Mai era și Scott, soțul Siminei care întârziase puțin în cameră. Ca orice englez care se respectă, rătăcise pe undeva ochelarii de soare.

Ne-am așezat la mese, vârstnicii, cei care nu prea aveau treabă și am scos mai întâi sticlele cu țârie. Țuicile, pâlınca, Whisky-ul lui Bulă și o afinată pentru doam-



ne adusă de cuscra, mama lui Puui.

Fratele meu Dan s-a asigurat că vinul și berea stau bine la rece și a mai transferat o duzină de sticle de bere către congelator.

Flăcările se înălțau controlat din vatra zidită căci băietii cel puțin deocamdată erau de încredere. Dia, Tia, Rami și Simina, generația activă a momentului, pregăteau în bucătărie cărnurile sub atenta supraveghere a surorilor, mamele lor: Dona, Mara și Oana, cărora li se alăturase și Liza soția lui Dan. Cealaltă soră din partea Zincăi, Mariana, venită și ea cu copiii după îndelungile insistențe ale Marei la telefon, puțin stingheră (ii murise soțul de curând, o întâmplare nefericită!...), mai repede ar fi vrut să muncească alături de generația activă, nu-și permittea să dea sfaturi, dar Dona nu a lăsat-o.

- Tu mai bine împărți farfuriile la mese, de pahare nu-mi fac griji!... Lipsea doar Mașenka, întârziase, venea de departe, prima dintre cele cinci fete ale lui Titi, născută pe pământ străin în vreme de război, pe care apucase să o țină în brațe dar luat prizonier n-a mai văzut-o niciodată. Și nici autorul nu a dat de urma ei în documentările sale.

Responsabili cu paharele devenisem noi, bărbații maturi. Adicăteala în ordinea descrescătoare Virgil, tatăl fratelui meu Dan, din cea de-a doua căsătorie a mamei (Dumnezeu să-i odihneas-că sufletul bun! Cu Virgil m-am înțeles bine mai ales după ce s-a stins mama...). Intrase de câțiva ani în al optulea deceniu. Urma în ierarhie Safiu, Florea, eu și fratele meu, ceva mai tânăr decât noi. Ca să fim corecți, vârsta conta mai puțin decât aportul

și contribuția ce și le putea aduce fiecare în dezbaterea de idei. Obligatoriu ea trebuia să umple golul imens care se căsca în pahare...

S-au pus cărbuni în etapa premergătoare, după ce arseseră lemnele. Se făcuse jar cât să frigă un bivol. Atmosfera se anima în crescendo. Copiii dispăruseră în grădină. Ayan al Diei se încăierase ca de obicei cu Toma, chiar dacă fiul Ramonei era mai mare. Gemenii Siminei, englezii, jucau miuța. Pusese în poartă pe drăguța de prințesă indiană, pe Nădiuța. Alexandra, fata lui Dan, ținea socoteala golurilor, dar îi incurca adesea pe Albert cu Jojo. Annie a Siminei, Simina întreagă, se retrăsese la trambulină. Acolo era semnal și se tot conversa la un telefon cu un coleg englez. Doar Alex al nostru rămăsese în foisor fascinat de foc.

Lipsea ceva. Luați cu treburile și încă mai vârtos cu băutura, uitasem de muzică. Atât i-a trebuit lui Puui(!), a adus din portbagajul mașinii o boxă. Consultându-se cu Dan au deschis într-un telefon lista cu preferințele muzicale. Virgil și-a scos vata pregătită din vreme în buzunar și a îndesat-o demonstrativ în urechi.

Atmosfera s-a încins pe loc. Cei patru Master-Chef internaționali, Puui, Zeb, Bulă și Scott au început să danseze în jurul focului cu ochelarii de soare pe frunte și furculițele lor uriașe deasupra capului ca niște șamani. Cârnații și mici în ritmul muzicii sfârâiau și în salturi mici se învăteau singuri pe grătar. Fleicile de porc despărțite de feliuțele tăiate din dovlecei se rumeneau într-un mare fel, lângă pulpa de miel și puui Halal.

Cadănele, Rami, Dia, Tia și Simina, parcă se treziseră din amorie și provocau cavalerii la dans.

O lună mare și galbenă ieși de undeva din spatele brazilor de pe culme, se scutură de raze și zvel-tă cu pas majestuos se apropie de Zeb. Dia, cu inima sfârșită risipită prin iarbă, se întreba fără rost în mintea ei, de ce tocmai Zeb? Lucrurile păreau atât de simple! Chelia lui Zeb când se învăteau cu luna în brațe, strălucea, zi-noapte, nopțe-zi și tot așa...

Convenisem de la început, prima seară se va desfășura fără lectură. Citirea propriu zisă a romanului urma să o facem începând de a doua zi. Ei făceau parte dintre personajele cărții mele abia terminate și voiam să le cunosc reacțiile, să mă asigur că nu provoc dușmănia în familie.

Și odată s-a lăsat întunericul, s-a întrerupt curentul și muzica s-a oprit. Luna argintie s-a urcat înapoi pe cer și întunericul s-a mai îmblânzit. Ușile de la vilă s-au deschis larg și aburi se strecurau din interior. Întâi mai ușor și apoi tot mai iute, un ritm sonor ciudat al unui țambal, însoțit de un glas răgușit ce îngâna o sârbă.

Hai nu te lăsa/ Fă doi pași la dreapta ta/ Și încă unul la stânga/ Hai joacă sârbă!... Mi-am amintit că agățat de perete în vestibul era un țambal pe care-l văzusem, dar nu-l luasem în seamă. Un obiect acolo de decor! Dar vocea, a cui era vocea?...

Coarnele cerbului se legaseră altfel într-o hologramă și se transformaseră într-un schelet fosforescent de om. Nu era nimic macabru. Și din demnitate și eleganța cu care-și purta pașii în capul sârbei, pe loc ne-am dat seama cu toții că nu putea fi decât scheletul lui Titi.

Următoarele schelete, subțiri și mult mai flexibile în joc, puteau fi doar ale unor femei. Titi probabil că strânsese acolo toate duhurile femeilor din viața lui pe care le iubise în credință. În credința lui că iubirea n-ar trebui oprită niciodată, ci lăsată liberă să se manifeste cum dorește ea.

Dacă te uitați cu atenție, din mișcări, din atitudine mai ferită, mai pasională sau acaparatoare, mai dezinteresată și detașată, le puteai ghici pe toate. Ultima, la capătul celălalt al sârbei îl întâmpina strâns Victoria. Cu pas mărunț parcă zbura. Mișcarea ei ca într-o armonică, se apropia de Titi, îi dădea târcoale, ba se răsucea ca un fus în jurul axei sale, dându-i libertate lui să conducă și întorcându-se din nou.

Dar nu erau numai cinci, intraseră în joc mai multe femei. Între Valeria și Zinca, Mașa rusoaica parcă avea plumbi la picioare, era singura care nu putea duce ritmul. Nu apucase Titi s-o învețe să zboare. Parcă puneau rusoaica porumbi pe brazda Stepei Calmuce...

Doamna inginer găsisse pe undeva prin vilă o pălărie de paie și se ținea cu o mână de ea, iar Sandei îi rămăsese pe tălpi un strat de nămol din bazinul ei de la Murighiol. Suzi se așezase lângă Titi, nu mai voia să-l scape. Avea în mână un felinar roșu și ar fi vrut să-l arate că sănii ei deveniseră egali, dar nu-mai aburul îi înflorea pe oase...

Se făcuse dimineață. A sunat un telefon.

- Domnu Bulă, au sosit ciupercile!



Lucian SCURTU

Euforii sentimentale

O poetă exortată de un sentimentalism incisiv, de un romantism grefat pe trăiri emoționale greu de stăpânit, de o sensibilitate amprentată de fervori duioase și fioruri amoroase este Daniela Păun aflată la cea de-a treia carte de poezie, „Detalii cu două tăişuri”, Editura Limes, Colecția Mirabilia, 2024.

Pe coperta patru, Mircea Bârsilă îi radiografiază universul poetic apreciind faptul că „detaliile acestor confesiuni reflectă, de fapt, o stare de încordată revoltă existențială”, în timp ce Dumitru Augustin Doman îl percepe ca pe „o oază de trăire a unui sentiment pe cât de sincer, pe atât de bine rafinat din cotidianul obișnuit”.

Autoarea, când mai dezlănțuită, când mai reținută și pe fundalul unei narativități cu nuanțe diaristice, oferă prezumtivului cititor detalii, amănunte, viziuni, idealuri, fragmente de viață cotidiană (și toate cu două sau mai multe „tăişuri” sau direcționări) despre o iubire nu generică, ideală, ci despre una reală, derulată de-a lungul unui ecart temporal nedefinit, oarecum bănuț. Aparent sedusă de un Don Juan insistent și aflată în postura ingrată a unei Karenine cu impulsuri bovarice, autoarea pare a regreta pasiunea neconsumată („Îmi imaginez cum zâmbești./ gândindu-te la ce ar fi putut să fie” sau „N-a fost să fie, îmi spun. Și imediat simt cum în piept/ o căldură insuportabilă mă cuprinde./ mă frige și mă arde”), una pe cât de tumultuoasă, pe atât de sinuoasă, extinsă de la limita superioară a satisfacției la cea inferioară a dezolării, reproșându-și refuzul cedării necondiționate și recunoscându-i acelui închipuit sau real *Humbert Humbert* calitatea persuasivă de posibil modelator cu urmări benefice în devenirea ulterioară a subiectului mărturisitor: „Aș avea nevoie de tine, ca de o oglindă, să mă regăsesc./ Să-mi spui cine sunt, tu care m-ai văzut crescând/ și m-ai învățat să zbor”.

Of-urile, ah-urile și suspinele, deși tardive și adesea lacrimogene, implică trăiri emoționale dense, implozii greu de stăpânit în siajul zbuciumat al suavităților seismicitate de iubirea dezlănțuită („Iubește-mă așa cum nu ai mai iubit nici o femeie până acum”, sau „Iubește-mă pentru toate cuvintele pe care ți le-am spus”), cartografiată și hașurată în „detalii” nefrivole, la vedere, fără rețineri de sorginte etică, cele care taie, asemenea unei viviseccii, crusta groasă a capriciului, carapacea grea a răsfatului, poizighita plăcută a mofului de a degusta din deliciile iubirii (ne)împlinite. Conștientă de decoctul incitant al propriei feminități, lucidă de farmecul provocator exhibit, responsabilă de stările erotizante care-i bulversează ființa, își cenzurează cu greu elanurile amoroase prin simularea indiferenței și bravarea mefienței, ambele sublimite, totuși, la modul permisiv de o „ea” capabilă a-și proteja fidelitatea și resemantiza intimitatea.

Preținde a fi iubită cu intensitatea și tensiunea cu care iubește („Strânge-mă în brațe cât poți de tare [...] Te voi strânge în brațe cât am să pot de tare”), în interiorul unui *Erotikon* conturat și consolidat de mulțimea freamătelor emotive aflate de cele mai multe ori în derivă și echivocate indubitabile: pe de o parte dorința arzătoare de a concretiza frisonul trăirist cu substrat hedonic (adică de a ceda), pe de altă parte decizia de a eluda și anihila pornirile senzual-instigatoare (adică de a refuza), nubiila preferând remușcarea, singurătatea și austeritatea gineceului constrângător: „Serile mele pe jumătate neterminate,/ cuprinse între paranteze, captive./ În izolarea unor ziduri ridicate de răceala cuvintelor./ par trase la un indigo folosit de prea multe ori,/ șterse și pe alocuri cu clipe lipsă[...] / Ce nu ne-am spus rămâne nespuse pe vecie./ Ce nu ne-am dat, rămâne pierdut./ Ce nu am trăit, nu vom mai trăi vreodată”. (*Un strop de vin roșu*).

Pare a accepta seducția ca pretext al sincerității de moment, inoculatoare de euforii și epifanii inspiratoare datorate de ataraxii scriptural - extatice, de stări iubove înălțate la temperaturi și presiuni nebănuite, dar în același timp lasă impresia abjurării prin conturarea statutului de femeie părăsită, abandonată, așa încât ambele ipostaze, de corupere ori rejectare, pot fi, deopotrivă, adevărate sau false. După cum e greu de anticipat dacă „el” e una și aceeași persoană, de nu cumva întruchiează, într-o alteritate bine indusă, mai mulți subiecți aspiranți la grațiile ofertante ale safidei poete, din moment ce sunt revelate și scene/imagini cu vădit conținut casnic & conjugal: „neîndemânarea cu care îți fac

nodul la cravată” sau „atunci când îți ard, distrată, cea mai frumoasă cămașă/ la care tu ții foarte mult” și „Iubește-mă pentru nesăbuiința cu care cheltui ultimul ban”. Motiv pentru care e și riscant, de nu hazardat, să-ți faci, ca cititor, o imagine cuprinzătoare, de ansamblu, a personalității acestei Sappho moderne, care profitând de abilitățile și farmecele senzual-ademenitoare te poate ghida prin cele mai labirintice și arborescente fundături ale propriei biografii, reale sau imaginare, incapabil a-i trasa proiecția vizionară, fie ea și aproximativă, a unor însușiri de ordin caracterial sau a unor particularități psihosomatice mai pronunțate.

Doar un lucru e cert, Daniela se lasă ademenită cu plăcere atavică de obsesiile ei, vrăjită cu o relevantă bucurie de ispitele ei, amăgită cu luciditate de tentațiile ei, constrânsă persistent de aspirațiile ei, atrasă cu ardoare de fantezmele ei, ca toate aceste entități autoreferențial-afective să alcătuiască structura monolitică a unui compozit exclusiv de ordin sentimental, dintr-un motiv aparent simplu: dragostea: „[...] Cine dintre noi a visat/ să trăim amândoi/ cu o singură inimă?/ Strânge-mă, strânge-mă cu un țarm de mare înfrigorat/ în decembrie,/ te voi strânge în brațe cu toți copacii înfloriți./ Ce puțin spațiu e între noi./ Ah, ce strâmtă lumea cea fără de margini/ și cât de putred sentimentul/ că suntem inseparabili”. (*Cu o singură inimă*). Despărțirea, efemeră sau definitivă, e suplicială și atunci amintirile („tu dezgropi în mine scheletele amintirilor”) exhibă energii regenerative sub forma unor fragmentarii fiintiale trecute sau prezente decupate din pasagere dialoguri, din analitice monologuri cu efect (dez) aprobator despre interacțiunea subiecților implicați în diegeza stocată și disecată cu scapelul incantației, alteori al rumației, ambele potențând fragilitate și imponderabilitate demersului eudemonic: „[...] Tu năcăieri./ Mă chinui să-mi amintesc ce nume porți./ ce trăsături ai, ce am împărțit împreună./ Mi-e sufletul golit de orice emoție./ simt doar gustul rău, metalic, al otrăvii/ pe care o numeai iubire/ și pe care, ca un copil sânguinos, o înghițeam zilnic. [...]”. (*O zi de octombrie II*).

Iubirea Danielei e una imuabilă, cu urcușuri și coborâșuri, învăluită de serenități și umbră de ezitări (uneori traumatizante), filtrată prin furcile caudine ale rațiunii, cea care, se spune, îndepărtează efluvii amoroase, dar și cernită prin sitele exigente ale inimii, cea care, se știe, apropie partenerii până la conturarea androginității desăvârșite. Îndrăgostită și dezîndrăgostită succesiv, aservită statornic unor tristeti provinciale, actantul își obiectivează zbuciumul idilic la modul fatalității („Ca o rană/ deschisă, pe care turnasem alcool, mă durea plecarea ta”), prin intermediul unui melanj al posibilității cu impresia și al potențialului cu iluzia, lăsând spații suficiente suspansului poziționat între multiplele contrarii ale acceptului cu recuzarea, borne printre care poeta slalomează precaută, cu un acut simț al orgoliului bine temperat, dar și al unui răsfaț vădit simulat.

Rătăcind prin „galeriile secrete ale sufletului”, dar și pe „cărările viselor”, autoarea sondează și alte nebuloase ale sinelui mirată de neverosimilitatea posibilităților de transfigurare și metamorfozare a unor trăiri ce vegetau latent în reclusiunea lor aparent amorfă, uimită că o dată scoase la lumină, asemenea unor zăcămintele ignorate mult timp, au o cu totul altă configurație, o inedită simbolică pliată conotativ pe felul ei de a iubi, suferi sau visa, această troică evanescentă care-i structurează ontologia și-i pivotează melancolia. La fel, Paradisul pierdut al copilăriei este evocat prin intermediul mamei, dar mai ales al absenței aceleia „care mi s-a implantat/ în fiecare fibră a trupului meu”, prin revizitarea anamnezică a grădinii „întesate” cu iriși de toate culorile, a ciresului lipsit de-acum de rod, a gardului văruiat, a nucului din fața casei, a clopotului bisericii din sat sau a parfumului unui liliac alb, imprimate definitiv în mentalul femeii mature, cea care în timp a „îmbrăcat haina murdă a vinei” de a fi responsabilă (fără a argumenta) de păcatele ancestrale și jurămintele încălcate ale înaintașilor.

Cele două tăişuri ale „bisturiului” Danielei Păun taie necruțător jarul nestins al emoției amoroase, răscolind cu patos și valorizând cu entuziasm miezurile mereu încinse ale unei *ars amandi* relevată de o poetă care merită atenție și considerație.



Dan Bogdan HANU



Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Printre (încă) stradalii purtători de mască (closed minded in open spaces), se află o categorie pentru care a persista în această cutumă pandemică relictă este unica șansă de a se arăta civilizați. După noile canoane. (februarie 2022)

* Extinderea necontrolată a principiilor estetice la viața reală, invazia lor în structurile realității, ne-au adus într-o lume de dezastre, un colector fără scăpare. Amestecul în formă continuată, metisajele, permeabilitatea sans rivages, desființarea hotarelor, a confiniilor, înainte de toate, mental. Babelizarea. Acel „nu contează ce spui, ci cum spui” e virusul a cărui forță de contaminare devastatoare e acum peste tot, la vedere. Așa ajungi să-l iubești pe cel care te ucide, căci, ți-o susură într-atât de frumos. Magia & extaza eutanasiei estetice. Din nou, nimic nou... (februarie 2022)

* Remarci în trecere. De la lumea „eminențelor” mutante, prin lumea eminențelor mutante spre lumea iminențelor mutante. Temele globaliste îi lasă în ofsaid, în bloc, așa cum se întâmplă cu lemingii când, în migrațiile lor ciclice, se înecă în masă (măcar în cazul celor din urmă, rămânem sub protecția inocenței în fața cauzelor de nedeslușit ale fenomenului). Luminițele se aprind instantaneu, constelațiile (precum în cer) și arhipelagurile (așa și pe pământ) virtuții. Căzuți sau nu în cap, toți iau poziția firului cu plumb. Periodicele probe și protocoale de gimnastică sincronă sînt adevărate sedințe de nudism impuse, indiferent de interfața pe care (se) joacă în restul timpului. Cartea transparenței involuntare. Marea pantomimă a empatiei, a solidarității. Sîntem în trecere. Nevrozele ca acte de aducere la cunoștință a sinelui. Ferestrele conștiinței de sine. (februarie 2022)

TREI DIMENSIUNI ALE ACELEIAȘI ZILE (26.02.2022)

1. Viața acum îmi mai pare posibilă doar din perspectiva de meta-viață. Trăiesc doar în măsura în care îmi amintesc că am trăit. Supraviețuiesc atît cît îmi amintesc. Cel mai dureros este că o fac în acele locuri unde – demult, ce-i drept! – am crezut în oameni și m-am raportat la ei așa cum o faci cu cineva despre care îți închipui că te va însoți mereu. Acum trec prin aceste locuri ca o fantomă, ca un spectru, un fel de memorie umblătoare, nevăzută, lipsită greutate. Noroc cu cîinii...ei sînt încă ancorele care țin sufletul aproape de pămînt, într-o stare de levitație neîmpăcată. 2. Nu obișnuiesc, dar astăzi, nu știu ce mi-a venit să iau de la un spmkt un pachetel de ceddar made in UK (așa scrie)...apoi, întorcîndu-ma acasă, mi-am dat seama că, de ceva vreme, parul a început să-mi stea ca lui Boris Johnson! 3. Deasupra, un soare sleit, estropiat, ca o împunsătură toxică într-o piele cianotică. O răceală cuantică, flegmatică, malignă, funestă. Fixitatea ochiului de gorgonă. Dedesubt, 16 cîini și drumul de la unul la altul, desenul interior, mandala unei zile mîntuite.

BIASTROFICE (1.03.2022)

* E ușor să rezști cînd durerea e temă de organigramă și nu teamă organică. E ușor să rezști în numele a ceva ce nu există. * Pentru „stăpînul nostru, clientul nostru”, sîntem în stare de orice...stare de agregare. Cînd fondul lipsește, forma e liberă să întrețină aparența unui conținut convenabil. Atît de liberă, încît nu are încotro (coincidentia oppositorum). * Pentru unii, o țară în bucăți e ca sarea-n bucate.

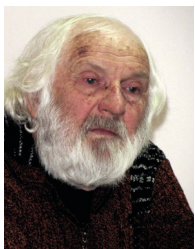
* Proiectul de căpătîi al celui fără însușiri este să se țină pe picioare. (martie 2022)

* Mă întreb dacă ar putea cineva, eventual vreun expertolog în psihanalime & psihanalogisme, să mă dumirească de ce ieri, în repetate rînduri, am tastat pe ici pe colo data de 3.03.3033, în loc de 3.03.2022? Cumva din dorința subconștientă – care angajează, fie și strict numeric, pe alunecoase falii temporale! – de a da curs predispozițiilor escapiste, pe care, adesea, o realitate secvențializată din ce în ce mai incoerent, un asamblaj dement, le actualizează la rangul de presiuni? Da, poate, dacă acolo mi-ar fi dat să trăiesc măcar o parte din ceea ce acum doar îmi amintesc, aseasonat cu ceva vise paradigmatică din impresiionanta mea colecție, o viață paralelă! Oricum, cu dansul degetelor din buric, pe tastatură, cu utopilele digitale altfel spus, nu ajungi prea departe... (martie 2022)

BIASTROFICE (6.03.2022)

* După statul-națiune, ecce-hop și statul-narațiune, cu o sensibil mai scăzută concentrație în rațiune. Visul narațiunii este deriva și, în cele din urmă, somnul (de veci) al națiunii, iar pentru asta, narațiunea nu are voie să doarmă. Așa cum se întâmplă însă cu orice narațiune, cei mai mulți dintre noi nu se regăsesc nici în colectivul de autori, nici printre vectorii degrabă polarizabili pe temele imperioase, adică variile categorii de acționari (misionari, supremațiști, (de)constructiviști, aprozi...recte mercenari & merceologi ai mentalităților!). Asistă doar, fără să și facă efectiv parte (certificatul verde, se pare, nu rezolvă nimic în acest sens). P.S. Doamnelor și domnilor (& bonus: dragi talibani!), meanwhile, locuim deja într-o post-țară! Interesant este că unii dintre noi – neînțelegînd mersul istoriei și cedarea de ștafetă post-adevarului și algoritmilor postumani – nu se predau și încă se încăpățînează să trăiască în ea, dar...cine să-i bage în seamă, cînd minoritatea etnică majoritară sînt zombies ideologici?!

* Glorie înaintașului și urmașului nostru...glorie gorilei de partid și de stat, de ong și de corporație, glorie gorilei intens bugetate și extins instituționalizate, glorie efortului ei neprecupețit, ce subîntinde și pune „tema de casă” pe trend de creștere, iar pe toate celelalte le îngroapă din fașă! Glorie gorilei...ad nauseam!



Ioan ȚICALO

Cine a sculpat într-o fânână...

D'ale lui Badea Scârțan

S-a întâmplat să-l întâlnesc pe un vechi amic în fața crâșmei, care, cîntează falit, îmi spune, clipind șiret și cu gândul că n-o să-l refuz:

— Dacă mă cinstești cu un trascău dublu, îți istorisesc o poveste cu finul tatălui meu, știută numai de mine. Întrăm ori ba?

Am intrat, ne-am așezat la o masă, îmi iau și eu o porție, în vreme ce crâșmarul îl întreabă:

— Ai găsit alt fraier, trântore?

Pe moment, pe amic l-a apucat o tuse nefirească, după care începe să povestească:

— Îl știi pe Calancea pădurarul? Zi-ce-se că ar păzi pădurea de pe Măgura, dar el mai tare o vinde. S-a însurat anul trecut, a făcut o nuntă, de s-au minunat toți sfinții din cer, și-a trecut mireasa în brațe peste prag și la câteva luni a început să strâmbe din nas. Ba că-i prea acru borșul, ba că brânza-i scoaptă prea tare, ba că mămăliga-i prea vârtosă, mă rog, tot clenciuri. Omul își găsise alta care îi pusesse poalele în cap, iar nevasta îi era din ce în ce mai nesuferită. A început s-o plesnească din te-miri-ce. Cum cealaltă se făcuse cam nerăbdătoare, năzuind să-i ia locul, Calancea s-a dus la oraș, pornind divorțul. La întrebarea judecătorei asupra motivului despărțirii, pădurarul, băfos nevoie-mare, a răspuns, uluindu-i pe cei din sală:

— Miroase a vacă și eu nu o mai pot suporta când intru în casă.

Coculeana, cu ochii ei de catifea albastră înrourată, a tăcut tot timpul, deschizând gura o singură dată, vorbind hotărât:

— Sunt de acord cu divorțul.

Și-a luat lucrurile și s-a întors la mamă-sa, mărturisindu-i, despovărată:

— Mulțumesc Domnului că am plecat de acolo. De mai stăteam în casa aceea, Calancea mă urca pe cruce ca pe Hristos!

Pădurarul, fericit mai dihai decât la căsătorie, și-a adus-o în casă pe Cocuța, fără să o mai treacă pragul în brațe, căci ea s-a grăbit să păsească înaintea lui. A plonjat pe pat și și-a desfăcut nu numai brațele ca o stăpână care știe ce vrea. Convins că a făcut cea mai bună alegere, Calancea s-a lăsat dus de o muzică stranie care țesea în jurul lui o nevăzută plasă. N-a putut să-și dea seama dacă a leșinat sau nu, trezindu-se mușcat de o ureche, ceea ce l-a făcut să-și confirme că și-a găsit adevărata dragoste.

Cocuța îl aștepta în fiecare seară cam dezbleujetă, parfumată, bine dispusă și, abia așteptând ca iubitelul să-și lepede hainele și ciubotele, îi sărea în brațe, sufocându-l cu dragostea ei. Mâncarea la urmă și cam pe sponci. După vreo două săptămâni, când n-a reușit să vină acasă, bărbatul, ostentit din calea-afară, s-a așezat la masă și a cerut să-i dea niște lapte acru.

— De unde să-ți dau eu așa ceva? l-a întrebat Cocuța, făcându-i ochi dulci.

— Ce vrei să spui? s-a necăjit omul, fixând-o cu privirea.

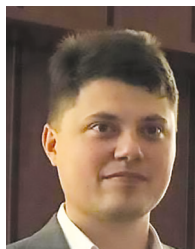
— Cam vândut vaca, i-a răspuns femeia, așezându-se pe genunchii lui.

Calancea spunea că în momentul acela a văzut negru înaintea ochilor, cutremurându-se. O forță nevăzută l-a săltat în picioare, a luat-o în brațe și, cu pași rari, mărîind ca un urs flămând, i-a făcut vînt dincolo de poartă și, după ce a încuiat-o, s-a grăbit să se ducă la casa de lângă primărie.

— Mamă soacră, am venit s-o iau pe Coculeana înapoi la mine.

Bătrâna s-a uitat la el de sus și l-a bărbierit pe loc și pe uscat:

— Băiete, cine a sculpat într-o fânână nu mai merită să bea apă din ea!



Flavius PARASCHIV

Silozul

carte străină

Prozatorul american Hugh Howey (n. 1975) este cunoscut astăzi pentru *Beacon 23* (2016) și seria *Silo* (2011-2013). Ambele scriituri au fost transformate în seriale, dar trilogia *Silozul* a fost cea mai apreciată de cititori, iar succesul ecranizării nu a făcut altceva decât să sporească popularitatea volumelor.

În România, seria a fost tradusă încă din 2014, iar după lansarea serialului, editura Nemira a retipărit trilogia, beneficiind, așa cum era de așteptat, de un public curios să afle destinul personajelor.

Silozul construiește un univers postapocaliptic în care supraviețuitorii unui cataclism de proporții planetare își duc existența într-un vast complex subteran, lipsiți de posibilitatea de a explora lumea de la suprafață. Viața în interior este, desigur, austeră, marcată de privațiuni și de un regim strict, menit să asigure funcționarea acestui adăpost artificial.

Pentru a menține un echilibru social și pentru a face posibilă întreținerea sistemelor mecanice care susțin comunitatea (ventilația, energia, apa potabilă, încălzirea etc.), locuitorii silozului s-au organizat într-o societate stratificată. Au apărut astfel clase sociale bine delimitate, în frunte cu un primar și un șerif (liderul unui soi de poliție locală). În structura socială se regăsesc, de asemenea, medici și asistente, ingineri și mecanici, dar și muncitori specializați în menținerea funcționalității mașinăriilor vitale pentru supraviețuire.

Centrul simbolic și, totodată, punctul cel mai tensionat al silozului îl reprezintă zona dotată cu un ecran uriaș, care le permite locuitorilor să „contemple” peisajul exterior. Acest dispozitiv se află, de altfel, în centrul celui mai tulburător ritual al comunității: atunci când cineva își exprima dorința de a părăsi silozul sau comitea o abatere gravă, era condamnat să iasă afară.... Ieșirea din siloz nu reprezenta doar o pedeapsă, ci și un act ceremonial. Astfel, persoana trimisă dincolo de zidurile subterane primea un costum protector și era însărcinată cu o ultimă datorie: să curețe cu o cârpă specială camera exterioară a senzorilor care transmit imaginea către ecranul interior. În mod paradoxal, toți cei care ajungeau afară, deși știau că nu au nicio șansă de supraviețuire (se credea că aerul este toxic și letal), executau întotdeauna acest gest final de ștergere a lentilei. Motivele din spatele acestui comportament enigmatic rămân obscure până în momentul în care protagonista, Jules, este forțată să părăsească silozul, devenind... incomodă pentru anumite figuri autoritare.

Jules este prezentată ca una dintre cele mai inteligente și înzestrate figuri din întregul siloz. Din acest motiv este aleasă să ocupe funcția de șerif, după ce predecesorul său decide să părăsească voluntar adăpostul subteran. Totuși, noul ei rol nu va dura mult, fiindcă protagonista descoperă că realitatea din siloz este mult mai complexă și mai întunecată decât în realitate: lumea de afară nu era atât de letală precum se presupunea, iar silozul său nu era singura construcție de acest tip de pe planetă. În fapt, existau numeroase alte silozuri, dar această informație era interzisă, ascunsă cu grijă de autorități. Oricine îndrăznea să pună întrebări sau să caute adevărul era imediat stigmatizat, transformat într-un paria și, în cele din urmă, exclus cu forța din comunitatea silozului.

Romanul lui Hugh Howey conturează o societate în care lupta pentru supraviețuire este inseparabilă de dorința de control și de afirmarea puterii. Lumea silozului funcționează printr-un sistem autoritar, condus formal de primar și de șerif, dar dominat în realitate de șeful departamentului IT, personajul care deține toate secretele și controlează fluxul informațional. Ca în orice regim totalitar, autoritatea supremă se sprijină, evident, pe manipulare și cenzură.... Strâns legată de această temă este și relația dintre identitate și marginalizare: cei care gândesc diferit, care își pun întrebări și caută adevărul dincolo de versiunea oficială, devin indezirabili și sunt eliminați. Cu alte cuvinte, distrugerea planetei nu a schimbat cu nimic esența ființei umane...

Silozul este o lucrare memorabilă, care aduce în prim-plan teme majore – supraviețuirea, puterea, adevărul ascuns, libertatea și condiția umană – și, în același timp, funcționează ca o critică subtilă a lumii contemporane.



Emanuel VASILIU

film

Kontinental`25

După ce a primit premiul Ursul de Argint pentru cel mai bun scenariu la ediția din 2025 a Berlinalei, filmul scris și regizat de Radu Jude a avut o premieră devansată de publicarea scenariului la editura Matca. Astfel, înaintea datei de 20 iunie, publicul interesat a avut ocazia să se familiarizeze cu punctul de pornire al „peliculei”, de o manieră asemănătoare cu funcția libretului în spectacolele de operă. Ceea ce nu implică nicio dimensiune operistică a creației cinematografice, această fiind concepută pe principiul unui conflict permanent între prim-plan și fundal, între clase sociale, tragic și comic, religios și anti-clerical.

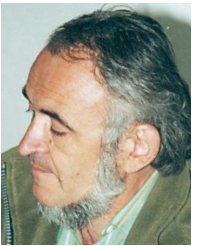
Ion Glanetașu (referire la eroul lui Liviu Rebreanu din romanul „Ion”) este un om al străzii, ce se desfășoară, în peregrinele sale după sticle reciclabile, mărunt și muncă ocazională, pe fundalul Wonderland Resort, cel mai mare parc de distracții și agrement din România, incluzând o secțiune „dino parc” cu dinozauri animatronici. Ion Glanetașu (Gabriel Spahiu) cerșește câțiva lei la terasele din Piața Unirii din Cluj lângă iconica Biserica Romano-Catolică „Sfântul Mihail”. Clujul, „unde curg milioanele de euro, oraș smart, IT, nu-știu-ce fonfleuri...” este fundalul acestei cronici despre sărăcie și muștrări de conștiință ineficiente repartizate din scenariu executoarei judecătorești Orsolya Ionescu (Eszter Tompa), a cărei acțiune de evacuare duce în primul act al filmului la un deznodământ tragic.

Conform Institutului Național de Statistică, rata riscului de sărăcie sau excluziune socială a fost de 27,9 % în 2024, afectând 5,3 milioane de persoane. Dacă „Filantropica” (2002, regie Nae Caranfil) aborda în cheie satirică fenomenul cerșetoriei organizate, „Kontinental`25” reprezintă o privire cutremurător de serioasă (totuși punctată de momente comice extrem de inspirate, gândite în aceeași manieră contrastantă, în răspăr cu acțiunea tragică) asupra sărăciei și responsabilității clasei de mijloc. Într-o țară în care majoritatea aleg să privească în altă parte atunci când sunt martorii penuriei, Orsolya Ionescu își repetă în conversații succesive părerile de rău privind rolul ei în tragedia lui Ion Glanetașu.

Mai mulți comentatori au observat inutilitatea remușcărilor lui Orsolya Ionescu; în afara donațiilor electronice pentru cauze umanitare (500 de euro unei familii din Pata Rât), acestea nu-i modifica viața precum în filmul-model al lui Radu Jude, „Europa`51” (1952, regie Roberto Rossellini). Cu siguranță reflectarea societății a regizorului român este pragmatică, realistă, chiar cinică vizavi de interacțiunea om-birocrație. Fiind un film despre proprietate, „Kontinental`25” abordează inclusiv tema tensiunilor etnice româno-maghiare prezente în Cluj, respectiv în Transilvania. Observațiile personajelor sunt uneori savuroase, probând documentarea temeinică a realizatorului în ce privește prejudecățile ambelor părți. Într-un exemplu antologic, conversația dintre mama lui Orsolya și executoarea judecătorească, purtată în limba maghiară, cuprinde următoarele replici: „Orsolya: [...] îmi pare rău să-ți spun dar Ungaria lui Orbán Victor e un stat fascist [...], e rușinea Europei. Cum sustine el, și mai toată Ungaria, pe Putin! [...] Mama Orsolyei: Bine, mamă, stai aici să te faci țiganiu! ăștia «bozgoroaică împutită». Orsolya: Stau. Mama Orsolyei: Nu te mai plânge, atunci. Fii măcar demnă, sau te-ai contaminat de gena asta românească și te vâicărești mereu?”.

Asemenea schimburi de replici ilustrează perfect gândirea bazată pe contrast a lui Radu Jude. Dacă prima parte a filmului îl surprinde pe Ion Glanetașu adunând sticle de plastic în proximitatea dinozaurilor animatronici, în partea a doua Orsolya spune „Tatăl nostru” în maghiară pe fundalul unei astfel de machete. Ultimele versete sunt pronunțate din off, singura imagine fiind cea a unui pterodactil care bate mecanic din aripi. Cuprinzând de aceeași manieră muștrarea de conștiință sinceră a Orsolyei și inutilitatea ei în plan practic, filmul își desăvârșește privirea anti-clericală (pe care aș asemăna-o cu cea a marelui creator de absurd Luis Buñuel) într-o conversație dintre Orsolya și preotul ortodox interpretat de Șerban Pavlu: condamnându-l, bine-nțeles, pe Ion Glanetașu, pentru sinucidere, preotul pronunță sententios: „În gândirea mea teologală, nu doar tu dar orice babă murdară pe picioare, care stă în fața icoanei Maicii Domnului în biserică, față de un laureat al premiului Nobel ateu – ei bine, baba e om, iar laureatul premiului Nobel ateu e dihor laureat al premiului Nobel.”

Abordând acid însă cu un puternic simț al verosimilului multiple subteme în această reinterpretare a capodoperei „Europa`51” de Roberto Rossellini, Radu Jude se dovedește a fi un observator neiertător al realităților românești, folosind contrastul, conflictul ideatic și de imagine în cronica tragic-ilară a sărăciei pe fundalul celui mai atrăgător oraș românesc.

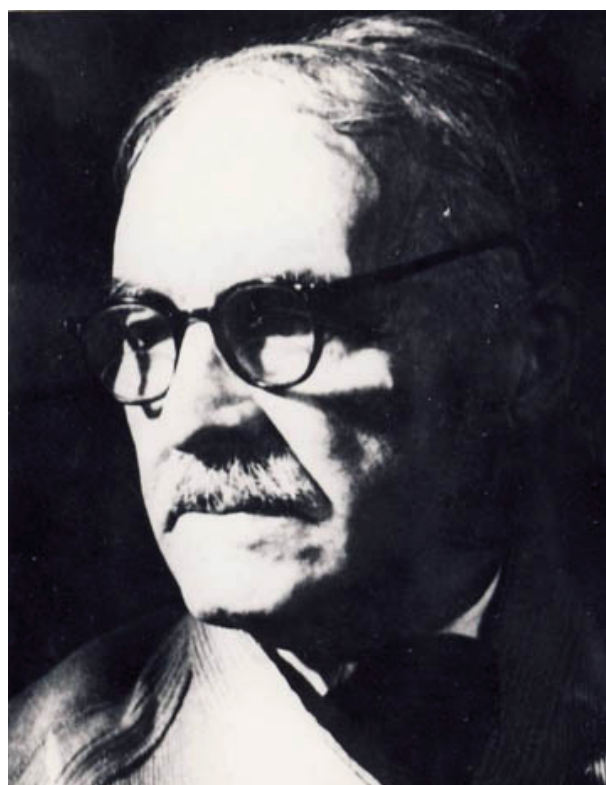


Tudor Arghezi și „Anii împotrivirii” (II)

Pe de altă parte, dincolo de opacitatea unui Iorga („un clapon critic”), dacă recitim ce scria Pompiliu Constantinescu înțelegem de ce era greu de fixat „unda mare” a creației arghezien (v. *Vremea*, nr. 491/1937). În fond, poetul, ca „vrăjitor al cuvântului”, cânta miracolul vieții, taina poeziei sale fiind precum taina existenței, „evidentă și totuși ascunsă”. Oricum, profeția era limpede: „peste cincizeci de ani, d. Tudor Arghezi va fi un clasic, iar expresia sa, ce pare astăzi violentă, va fi cristalizată” (Constantinescu 1989 : 280). Încât ținta a fost bine aleasă, „caracterul întâmplător al cazului Arghezi fiind exclus” (Ungheanu 1985 : 365). În numele „igienismului ideologic”, eseul lui Sorin Toma, „exemplar”, de mare ecou, îndeplinea rolul unui „manifest literar al realismului socialist” (Mitchievici 2016 : 22), fiind *un prim text canonic*, dând tonul revizuirilor patronate de „biopolitica totalitară”, încurajând literatura sănătoasă. Devenit caz patologic, Arghezi trebuia izolat printr-un gest de intimidare, pe front larg, capitalizând toate culpele. Într-un posibil „muzeu” al proletcultismului, execuția publică a poetului, ca „sarcină de partid” (primită direct de la Iosif Chișinevschi, se explica cel mandatat), se voia „o castrare cu ceremonial”, punând în joc „mașinăria falică” a *Scânteii* (Cesereanu 2003 : 86). Serialul de tristă faimă (5, 7, 9, 10 ianuarie 1948) comite „un fel de regicid” (Cesereanu 2003 : 81), pregătind în context (cu atâtea arestați, interziși, reeducați, recuperați) saltul de la linșaj la anexare, semnând pactul cu Puterea. Așadar, „răsfoind volumele lui Tudor Arghezi”, Sorin Toma devine „țapul ispășitor” al asaltului, mobilizând – sub strategia anonimizării – alte condeie agresive, dispuse să caționeze năvala „înlocuitorilor”. Bineînțeles, și în interbelic Arghezi a fost supus contestațiilor; dar diatribele anterioare, observa M. Ungheanu, n-au produs și efecte social-politice. Acum, supus privațiunilor, în plin dezmăț proletcultist, Arghezi trebuia nu doar detronat, ci exclus. Și, ca vestitor al unei lumi noi, vădind „căruntețe combatantă” (cf. G. Călinescu), răsare pe firmament versificatorul Alexandru Toma (pseudonim dăruit de Caragiale, în 1896, la *Epoca literară*, lui Solomon Moscovici), fost coleg de liceu cu I.C. Parhon, ajuns poet oficial, un clasic în viață, sărbătorit cu fast, la cei 75 de ani, la Academia RPR (14 februarie 1950). Rescriind *Glossa eminesciană*, invocând catarge „dărze” și lupta „de soi nou”, ajuns, în ochii lui G. Călinescu, „profesor de energie”, după ce Regina Maria îl gratulase ca un „gentleman socialist” (tradusese, în 1897, din Carmen Sylva), el râvnea, ajutat de ofensiva fiului, respectabilitate. Fără posteritate, din fericire. Iar Sorin Toma, ca executor zelos, convocând registrul putrefact, va încerca să scrie chiar pe tipar arghezian (frenetic, se știe, risipind sudalme, încălcând tabuuri, pamfletarul practicând înjurătura ca „artă literară”), reușind doar o execuție comandată, conchizând, cu generozitate, că dacă Arghezi n-ar fi ucis artistul din el, „ar fi putut deveni un mare poet”. Scris ca sarcină de partid, sub indicații dejiste, articolul-serial devenise obiect de studiu, ca model de militantism intolerant. Dar articolul lui Sorin Toma, mișcându-se în anturajul puterii, „n-a fost un act critic solitar” (Ungheanu 1985 : 361). Fostul redactor-șef al *Scânteii* (1947-1960) va recunoaște căit, la recitare, depănând „amintirile unui fost ziarist comunist” (v. *Privind înapoi*, Editura Compania, 2004), că „s-a integrat funcțional în arsenalul ofensivei partidului”, semnând un articol nociv, aberant, „de tristă amintire”, fără a-și renega, însă, „idealurile pure ale tinereții”. Procesul Arghezi a fost redus *ad personam*, la o afacere de familie, Partidul fiind scos din culpă, constata M. Zăciu. Dizgrațiatul Arghezi, predicând deznădejdea, nu optimismul social, se dovedea un opozant „intratabil”, fiind înlocuit cu noul clasic, brusc „rostuit”, azi irecuperabil. De altfel, însuși Sorin Toma, ca „primul critic marxist al literaturii române” (Selejan 2011 : 148), girând, ca „procuror”, acest proces de presă, a suportat seisme epocii și capriciile politrucilor: a fost exclus din partid în 1963, reabilitat în 1970 și apoi, în 1988, a plecat în Izrael, fără a clarifica subiectul, deși a promis „adevărul”. În chestiune au intervenit multe alte voci, manevrând fraudulos faptele. Cazul lui Ștefan Voicu, de pildă, rostindu-se *Cu privire la cazul Arghezi* (v. *Manuscriptum*, nr. 24/1983). În replică, Fănuș Neagu, inițial în *Luceafărul* (cu tăieturi cenzoriale) și apoi în *Noua Revistă Română* (nr. 2/1996) a încercat să analizeze „infamia”, concluzia prozatorului fiind că „sfera vinovăției” era mult mai largă, mulți punând

umărul la „rotunjirea mârșăviei”. Sorin Toma, scria ferm Fănuș Neagu, „a fost numele unui complot la adresa culturii române” (Neagu 1996 : 33).

Proscrisul Arghezi fascina și prin interdicție, încât ucenicii Școlii de literatură, așa cum povestește Marin Ioniță (v. *Kiseleff 10: Fabrică de scriitori*, 2018), se „rătăceau” pe la Mărtișor în anii de prohibiție; printre ei, Labiș și Gheorghe Grigurcu, descoperind un ins scăzut la trup, cu voce stinsă, proaspăt revenit (cu *Prisaca*, 1954) și apoi, în „epoca muncitorească”, coplesit cu onoruri, oferind „texte de porunceală”. A face din Arghezi „marele prostituat” (cf. V. Ierunca), refuzând a înțelege tragismul unei epoci întunecate, înseamnă a judeca strâmb, cu măsuri diferite. Monica Lovinescu încercase să scuze dogmatismul primilor ani republicani, considerând fenomenul „un simplu oportunism”, semnatarii nefiind staliști, ci biete „instrumente”, livrând regimului, cu entuziasm comandat, „rația cotidiană de cuvinte” (*L'alternative*, nr. 20/1983). Or, Sorin Toma vrea să ne asigure că sarcina „venea de sus de tot”; poetului trebuie să i se dea „o ripostă drastică”, cel puțin din trei motive. El primise, în 1946, într-o primă



tentativă a Partidului de apropiere (eșuată), *Premiul Național pentru poezie*, nu încuraja, în tabletele sale, *literatură angajată*, iar volumul *Una sută una poeme* (1947), cu două poezii eliminate, aluzive la ocupații sovietici, fusese dat la retopit. Deci rezistența lui merita „un drastic avertisment”, articolul antiarghezian *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei* având și rolul de a zdruncina „influența și prestigiul de care se bucura” (Toma 2011 : 12). Or, poetul, pus la zid, stigmatizat, va încerca o salvare literară. Fiindcă, pentru Arghezi, „a scri înseamnă a publica”. Și va deveni, după 1955, „adeptul constrâns al unui regim” (Simuț 2012 : 203), volumele-tribut *1907. Peizage* (1955) și *Cântare omului* (1956) fiind dovezi de îndreptare. T. Vianu descoperind, în ultimul titlu, proteic-sociogenic, un ardent „patos socialist”. Scris cu „puteri neajutate” și „unghia îngerească” *toctă*. Dacă nu uităm un vechi avertisment, însuși Arghezi recunoscând că „în mine sunt niște doi”, am putea avansa ipoteza că „născocitorul”, fie și meșteșugar obosit, își juca supraviețuirea, simulând adeziunea, după ce, tăcând, rezistase ani grei. Acum, răsplătit, răsfățat, bucurându-se de atențiile regimului devine „iscoditor de texte”, semnând tablete „de serviciu”, pledând pentru culturalizarea maselor ori blamând trecutul „nemernic”. Dar și volumele în avalanșă, cu impresii din Uniunea Sovietică, „năucit” la Kremlin (*Din drum*, 1957), broșura *Două timpuri* (1957) ori *Lume veche, lume nouă* (1958) pot fi citite „pe dedesupt”. Revenirea, cu astfel de texte echivoce, festive, folosind „o cerneală mai gustoasă” sub oblăduirea Partidului, în care Beniuc descoperea o reinnoire „eclatantă”, sunt reverențele unui poet vârstnic, sărbătorit la 80 de ani (v. *Gazeta literară*, nr. 22 / 26 mai 1960), ținând discursuri la Conferința scriitorilor (1962) cu „lustru literar” (Marcu 2014 : 205), marșând pe „marele contrast dintre două

timpuri”. Era membru al Academiei RPR (1955), primise *Ordinul Muncii* (clasa I), *Premiul de Stat* și fusese ales deputat MAN (1957), în 1965 fiind încununat cu Premiul *Herder*. Încât, peste ani, el rămăsese credincios unei vechi devise, cum citim într-un serial din *Ramuri* (aprilie-mai 1929), convins că „artistul și-a căutat întotdeauna un stăpân”. Dar strecurând fraze cu dublu înțeles. Comentând *Un recital* (v. *Gazeta literară*, nr. 16 / 1962), „înfricoșat” de avalanșa de atenții, ar vrea să evadeze din sală, dar constată că n-are pe unde ieși; „ușile sunt închise”. Aici Luminița Marcu indica o posibilă fabulă, finalul abrupt configurând „scena culturală din timpul regimului comunist” (Marcu 2014 : 215). Sau proslăvind colectivizarea (pe lângă temele zilei, precum dezarmarea sau lupta pentru pace), scriitorimea – constata Arghezi – simțindu-se, și ea, „colectivizată”.

Dincolo de fanfaronada oficială, de suprafață triumfalistă, descoperim în volumul *Anii tăcerii* (1948-1955), editat amatoristic la Arad, cu multe erori de transcriere, cum sesiza, într-o analiză acerbă, Ion Simuț, un Arghezi dilematic. Textele salvate de Barutu vin din anii marginalizării, când „de ani la rând cuvântul zace”; iar fotocopiile ne dezvăluie uriașul travaliu, poetul răsucind neobosit sintaxa (cu tăieturi, inversări, adaosuri). Volumul, trimis neprofesionist în lume, risca, însă, „să consacre editorial” o puzderie de greșeli (Simuț 2014 : 210).

*

Despre oltenismul poetului s-a vorbit îndelung. „Cu originea pământescă în Gorj”, cum mărturisea, Tudor Arghezi (1880-1967) lasă să se întrevadă, în paginile sale, „un duh pandur” (cf. Gh. Grigurcu). Dacă emergența spiritului oltean, ca „rezervor de energie” (cf. P. Pandrea) a fost demult recunoscută, Z. Cărlugea, un cărturar destoinic, a purces la o investigație răbdătoare a traseelor argheziene, semnând, cu empatie sobră, utile reconsiderări bibliografice. Poetul spulbera orice dubiu, acceptând că s-a născut la București „printr-o împrejurare de pripășire oltenească”. Iar rădăcinile gorjene, ca blazon de noblețe, fie și sub zodia polemicii pentru unii exegeți, primesc, sub pana lui Arghezi, o dublă confirmare: „sunt și eu o țără Gorjean, odată prin lagăr și odată prin descendență” (v. *Gorjiul și Gorjanul*, în *Adevărul*, 11 decembrie 1946). Dincolo de seva lingvistică și lexemele arhaice, chemarea obârșilor lucrează; poetul va invoca fie „mânia bunilor”, fie osemintele „vărsate-n mine”, ivind – testamentar, cu verb energic – „cuvinte potrivite”, având condeil drept „băt de credință”. Și în lagărul de deținuți politic de la Tg. Jiu, ca „mosafir temporar”, cu numărul matricol 5624, pentru pamfletul *Baroane* (vizat fiind ambasadorul Killinger), va fi „cruțat” / tratat „blajin” de colonelul Leoveanu, mărturisind chiar, într-o scrisoare către Jean Bărbulescu, proprietarul ziarului *Gorjanul*, că „mi-e dor de Lagăr din pricina Comandantului”.

Sunt multe episoade enigmatice, încă aprig controversate în biografia argheziană, de la scurta experiență monahală (dar de mare impact în creație, rezonând spiritual) la „aparitia” lui Eliazar-Lotar (Elly Lothar), fiul parizian (n. 1905), din legătura cu Constanța Zissu, prima soție.

Ca „om misterios” (cf. Mirel Anghel), de origine bastardă, cu secrete biografice, parcimonios în dezvăluiri, fostul călugăr a întreținut piste false, fără a curma cu răspunsuri clare, univoce, puzderia de întrebări / versiuni asupra originilor. Își dorea un nume care să „zbârnăie”; de unde, probabil, împrumuturile, adăpostit sub mulțimea de pseudonime. Semnând, din 1904, Tudor Arghezi, el și-a oficializat numele abia în 9 mai 1956! Unii îl derivă de la Argesis, numele roman al râului Argeș (cf. Constantin Popescu-Cadem), alții, precum D. Micu, îl leagă de Arie și Ghezi (doi eretici), poetul iscăbind și T. Ar-Ghezi. În fine, Ferenczes Istvan, în volumul-surpriză *Arghezi-Ergézi*, pune umărul la elucidarea tainei și aduce în atenție o secuiancă, Ergézi Rozália, născută la Vlăhița, Arghezi fiind copilul din flori al viitoarei bone (a lui Mitzura și Barutu), ceea ce ar explica de ce poetul, bucurându-se de veri fericite în zona Băilor Homorod, „știa puțin limba maghiară”. Și căreia i-a asigurat o secretă ocrotire, Rozália, ca „mamă curată”, murind în 1944, într-un spital de psihiatrie de lângă București (v. *Din flori*, poezie inclusă de cei care au „îngrijit” volumul-raritate *Anii tăcerii*, maltratând textele, Arad, 2010).



Fundoianu (VIII)

Am consemnat cu atenție succesiunea ideilor din *Falsul tratat*... căutînd să urmăresc direcțiile dezvoltate de autor. Trebuie spus că, după frecvența și insistența comentariilor, *Tratatul*... nu este lucrarea care să trezească în mod deosebit interesul comentatorilor lui Fondane. Ea are însă o semnificație specială - și voi pune în evidență relevanța ei.

Falsul tratat de estetică a fost, după cum aflăm din Monique Jutrin (*Cu Benjamin Fondane dincolo de istorie sau carnetele lui „Ulysse”*), un titlu care l-a urmărit pe Fondane încă de la venirea sa la Paris (în 1924); se voia o carte cu care autorul „să încheie socotelile cu contemplarea estetică”. Fragmente sînt publicate, în timp, în diverse reviste - mai ales în *Cahiers du Sud*. În privința reacțiilor autorului de la apariția volumului (în 1938, la editura Denoel), într-un moment de tensiuni rău prevestitoare pentru Europa, care, din păcate, se vor dezlănțui în curînd, este de reținut afirmația sa dintr-o scrisoare către Denis de Rougemont. Se desprinde din aceste cuvinte miza pusă pe importanța studiului vs. reacția cititorilor avizați: „Au văzut / în carte / o simplă apărare a poeziei, cînd, de fapt, este o apărare a realului” *Falsul tratat*... era în intenția autorului, așadar, mai mult decît o carte despre poezie, despre artă în general, mai mult decît un tratat de estetică: se voia o meditație cu o largă semnificație.

Comentatorii au consemnat cîteva lucruri care se impun de la prima lectură. De pildă faptul că nu este vorba de un tratat în sensul curent al termenului (iar autorul preciza acest lucru chiar din titlu...). Lucrarea are prea puține în comun cu tratatele academice de estetică; nu vorbește despre principii care ar domina spațiul artelor; nu caută să prezinte adevăruri general valabile, pe care să le exprime cu impasibilitatea obiectivității academice - ci susține, cu pasiune, un program personal, subiectiv asumat, în privința artei și în special a poeziei; program care nu numai că nu e general valabil - ci se plasează fără ezitare în opoziție cu ceea ce propagă contemporanii săi.

Unul din comentatorii cei mai avizați ai operei lui Benjamin Fondane, Olivier Salazar-Ferrer, crede că *Tratatul*... cristalizează un ansamblu de polemici” - continuînd apoi, în prezentarea scrierii, cu menționarea fiecăreia din aceste polemici în parte. Sînt trecute în revistă așadar pe rînd pozițiile „polemice”. De pildă aceea cu Roger Caillois și al său *Procès intellectuel de l'art* (1935) și ceea ce ar rezulta din punctul de vedere raționalist al acestuia - culpabilizarea subiectivității. Poziționarea în afara „raționalității” a poeziei, susținută de Caillois - și de un număr de intelectuali începînd cu Platon -, a determinat „une conscience honteuse du poète” (asupra căreia Fondane va reveni de mai multe ori pe parcursul studiului său pentru a desemna autosituarea poeziei în contextul unei lumi în întregime raționalizate). Sau poziția polemică față de Jean Cassou - și a credinței acestuia că angajamentul politic al poetului ar fi cea mai importantă valență a poeziei moderne - exemplificat cu suprarealiștii, care, prin angajament politic, ar fi dat poeziei capacitatea de acțiune. Nu scapă receptării polemice, conținută Olivier Salazar-Ferrer, nici încercarea lui Paul Valery de a defini un univers pur al poeziei, izolat de orice ar putea fi intruziune nespirituală. Romantismul și suprarealismul devin, la rîndul lor, motiv de desfășurare a spiritului polemic.

Totuși dominantă polemică a *Falsului tratat*..., așa cum o vede Olivier Salazar-Ferrer, cere unele precizări. E ușor de recunoscut stilul de comentator incisiv, cu mereu prezente opinii personale privind autorii, operele, ideile supuse observației sale - trăsătură semnalată de la începutul scrisului critic al lui Fundoianu.

Dar este locul potrivit pentru deschiderea unei necesare paranteze privind atitudinea polemică proprie lui Fondane. Iar pentru a încadra corect aceas-

tă trăsătură trebuie să observăm că sub ceea ce se numește de obicei critică se adăpostesc lucruri cu totul diferite. Există mai multe genuri de critică literar/culturală, genuri care trebuie încadrate în categorii distincte, care nu prea au multe în comun. Există o critică negativistă, practică de critici care sînt numiți de către necunosători, „inclementi”. În realitate aceștia sînt recenzenți la fel de lipsiți de darul comentariilor adecvate, la obiect etc. ca criticii care laudă totul, nediferențiat. Să lauzi totul sau să negi totul nu are nici o legătură cu adevărata vocație de critic, cu adevărata analiză, cu adevărata evaluare - devine, în ultimă instanță, o rutină, o... meserie. Este vorba de obicei de autori rudimentari. Tot... meserie este și critica gazetărească. Are menirea de a prezenta pur și simplu o carte, un spectacol, o expoziție etc. ca realitate recentă, care trebuie adusă în fața eventualilor consumatori. Fără judecăți de valoare. Judecata favorabilă e dată de simplă menționare a cărții, expoziției etc. Dacă nu ar fi meritat... O astfel de publicistică trebuie să ofere doar o descriere corectă, cît mai apropiată de realitate, a obiectului prezentat. Și... cam atît. În fine, există esești, care dezvoltă idei și impresii, sau sînt autorii de studii cuprinzătoare, care acoperă un domeniu artistic, prezentat sincron sau diacronic. Aceștia lucrează însă cu valori confirmate - e un nonsens să dedici studii autorilor fără valoare (deși, desigur, nonsensurile nu au lipsit niciodată...).



Pot exista însă climate culturale în care genurile obișnuite de critică sînt abuzate și deformate. Orgolii, lipsa unor tradiții solid sedimentate, lipsa simțului realității, sau sfidarea acestuia în mod voit șamd a transformat de pildă în spațiul culturii române pe mulți gazetari de rînd în „judecători siguri pe ei” ai valorilor artistice, culturale etc. Mulți din cei implicați în „comerțul intelectual” sînt, astăzi, astfel de specimene. Sprijiniți și cotați, la rîndul lor, de grupuri/reviste/asociații etc. de același calibru. Dacă ies din raza de influență a grupurilor care susțin asemenea personaje „...autotputernice” devin ceea ce sînt în realitate: nesemnificative.

Am descris actualitatea (mai veche sau mai... nouă) spațiului cultural românesc pentru a preciza accepția termenilor. Și pentru a sublinia diferența față de stilul polemic al lui Fundoianu. Acesta nu refuză categoric, nu ridică statui - nu este un negativist rutinat (într-un mediu cultural ca acela din Hexagon un astfel de comportament n-ar fi avut șansa să fie acceptat), cu

atît mai puțin un adulator. Modul său de a se opune nu presupune un asemenea comportament. În fapt, atunci cînd dezvoltă un punct de vedere spiritul său speculativ declanșează amplificări care participă la tema în discuție, de cele mai multe ori deplasînd subiectul pe noi paliere, dîndu-i noi dimensiuni, propunînd noi soluții. Observația asupra modului său de a face polemică probabil s-a mai făcut - în orice caz, constituie o evidență. Asemenea amplificări, devieri, exegeze inedite ale subiectului pun inevitabil în prim plan contradicții, inadecvări șamd. Este modul polemic din *Falsul tratat*.

Am văzut direcțiile pe care se îndreaptă respingerile lui Fondane în *Falsul tratat*... De fapt ceea ce susține, afirmațiile sale, se conturează mai mult prin ceea ce refuză decît prin ceea ce afirmă explicit. Iată cum respinge de pildă așa zisa poezie angajată, militantă etc. O asemenea poezie nu poate exista - și explică de ce: cînd concepe o „poezie militantă” poetul, dacă este poet adevărat, se va exprima tot în termenii esențial poetici - adică va admira o floare, va simți mirosul pămîntului etc. va exista poetic prin percepția esențială a elementelor. La fel de nejustificată ar fi estetica raționalizată, academică față de care autorul nu arată nici un fel de îngăduință...

Importante energii sînt dedicate studierii modului în care poezia a fost falsificată prin inovații introduse chiar de poezie. Romantismul german. Paul Valery... Școlile poetice de diverse tipuri formalizează (= raționalizează) idei care ar „deveni” poezie. Fondane a fost catalogat de unii comentatori ca participant declarat la mișcările de avangardă. A publicat, într-adevăr, articole în reviste de avangardă (în special cele din România). Dar în *Falsul tratat*... apare clară respingerea totală a ideii de școală poetică. Iar cele mai puternice respingeri, cu argumente susținute, sînt cele adresate suprarealismului. Nu s-a insistat mult pe această latură importantă a comentariului - probabil pentru că suprarealismul a devenit o mișcare puternică și Fondane ar fi putut să apară un... anacronic. Dar critica sa e solidă și corect argumentată. Ea cuprinde între altele desființarea invocatei legături între suprarealism și poetul decisiv pentru întoarcerea poeziei către modernitate - Rimbaud. Ceea ce reproșează în primul rînd Fondane suprarealismului este formalizarea și raționalizarea - opinia sa e că suprarealiștii sondează inconștientul în mînă cu un ghid de popularizare a teoriilor lui Freud... În fond, vorbind despre inconștient, spune Fondane, suprarealiștii au raționalizat... inconștientul, raționalizînd astfel poezia. Ca o consecință, transformarea poeziei în acest mod permite multe altele, inclusiv politizarea poeziei.

Din punctul de vedere al poeziei (al adevăratei poezii) intervenția spiritului critic asupra existenței poeziei nu e posibilă; observația privind modul în care sînt scrise astăzi poeziile, cu reveniri (după evaluări... critice), cu refaceri ale textului - toate ar falsifica poezia ca revelație originară, mitică - care ar trebui de fapt să corespundă originii poeziei adevărate. (E greu de crezut însă că vreunul din poeții de astăzi ar renunța la travaliul asupra textului...) După Fondane poezia în sensul ei autentic ar fi nostalgia adevărului prim, relevant omului la originile sale. O retrăire a unei stări primordiale, mitice, un contact cu realitatea primă care n-a fost încă înstrăinată prin rațiune. Este o perspectivă în sprijinul căreia sînt invocate studii antropologice - că-pătaseră în acel moment o audiență specială în viața culturală occidentală. „Descoperirea” primitivismului marchează epoca, arhaicul este, începînd cu acea perioadă, prezent în arta plastică (Picasso, Brâncuși) sau în poezie (suprarealiștii - Breton, Aragon...). Dar dacă în majoritatea cazurilor descoperirea arhaicului se rezuma la o reîmprospătare a formelor, Fondane în citează pe Levy-Bruhl pentru ipostază existențială a arhaicului - pentru experiența unică a contactului cu realul, vie în ipostaza primitivului.